

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodních a humanitních a pedagogická

Katedra: Historie
Studijní program: Učitelství pro základní školy
Studijní program: český jazyk - Dějepis
(kombinace)

**Protirežimní demonstrace v lednu 1989 u příležitosti
dvacátého výročí smrti Jana Palacha a postihy jejich
účastníků**

**The Anti-Regime demonstrations of the Twentieth
Anniversary of Jan Palach Death in January 1989 and
the Sanctions of their Participant**

Diplomová práce: 2010 / 6 FP / 6 KHI / 6 218

Autor: Tereza Syrová
Podpis:

Adresa:
Solopysky 24
284 01, Kutná Hora 1

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Paflout, PhD.
Konzultant: Mgr. Kateřina Lozoviuková, PhD.

Počet

stran	slov	obrázk	tabulek	pramen	příloh
89	24 422	0	0	26	8

V Liberci dne: 11. 3. 2009

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNÁ -HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra historie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant): Tereza Syrová

adresa: Solopysky 24, Kutná Hora 28401

studijní obor (kombinace): Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, český jazyk-dějepis

Název DP: **Protirežimní demonstrace v lednu 1989 u příležitosti dvacátého výročí smrti Jana Palacha a postihy jejich účastníků**

Název DP v angličtině: **The Anti-Regime demonstrations of the Twentieth Anniversary of Jan Palach Death in January 1989 and the Sanctions of their Participant**

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Paflout, PhD.

Konzultant: Mgr. Kateřina Lozoviuková, PhD.

Termín odevzdání: 30. dubna 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 10. 4. 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): Tereza Syrová

Datum: 2.11.2009

Podpis:

- Název DP: **Protireflimní demonstrace v lednu 1989 u příležitosti dvacátého výročí smrti Jana Palacha a postihy jejich účastníků**
- Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Paflout, PhD.
- Cíl : Cílem diplomové práce je zmapovat a analyzovat průběh protireflimních demonstrací v lednu 1989 konaných u příležitosti 20. výročí smrti Jana Palacha a policejní zásah proti jejím účastníkům. Diplomantka bude též sledovat ohlas na tyto demonstrace, a to jak ze strany režimu, tak i disentu a obecně československé společnosti. Opomenut nebude ani ohlas v zahraničí. Práce se bude také věnovat soudním i jiným postihům účastníků demonstrací.
- Požadavky: Studentka bude vycházet především z pramenného výzkumu, konkrétně z fondů a sbírek knihovny samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti (především sbírka Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných), Archivu bezpečnostních složek a Národního archivu (fond ÚV KSČ). Rešerše bude provedena také v oficiálním i samizdatovém tisku. Nedílnou součástí heuristiky bude uskutečnění rozhovorů s pamětníky. Vyuffita bude samozřejmě i existující literatura, včetně memoárů.
- Metody: rešerše literatury
pramenný výzkum
oral history
- Literatura: Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945–1989. Ed. Josef Alan. Praha 2001
Ash, Timothy Garton: Rok zázraků 1989. Praha 1991
Charta 77. Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci. 1977–1989. Sborník z konference k 30. výročí Charty 77. Praha, 21.–23. března 2007. Eds. Markéta Devátá a Jiří Suk a Oldřich Tůma. Praha 2008
Kenney, Padraic: Karneval revoluce. Střední Evropa 1989. Praha 2005
Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných o čísla svých členů. Diskusní setkání 19. října 2007. Eds. Petr Blásek a Jaroslav Paflout. Praha 2008
Opozice a odpor proti komunistickému režimu v československu 1968–1989. Ed. Petr Blásek. Praha 2005
Otáhal, Milan: Normalizace 1969–1989. Příspěvek ke stavu bádání. Praha 2002
Otáhal, Milan: Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968–1989. Praha 2003
Otáhal, Milan a Vaněk, Miroslav: Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu a životopisná vyprávění. Praha 1999
Placák, Petr: Fízl. Praha 2007
Thomas, Daniel C.: Helsinský efekt. Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu. Praha 2007
Tůma, Oldřich: Zítřka zase tady! Protireflimní demonstrace v předlistopadové

Praze jako politický a sociální fenomén. Praha 1994

Vít zové? Porážení? životopisná interview. Díl 1. Disent v období tzv. normalizace. Díl 2. Politické elity v období tzv. normalizace. Eds. Miroslav Vaněk a Pavel Urbánek. Praha 2005 (též: Mocní? a Bezmocní? Politické elity a dissent v období tzv. normalizace. Interpretativní studie životopisných interview. Ed. Miroslav Vaněk. Praha 2006)

Věte ka, Jiří kol. o Doležal, Jiří: Rok na náměstích. Československo 1989. Praha 1990

Vladislav, Jan a Prečan, Vilém: Horký leden 1989 v Československu. Praha 1990

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – kolní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, ať do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne: 20. července 2010

Tereza Syrová

Poděkování

Touto cestou bych chtěl poděkovat především vedoucímu diplomové práce PhDr. Jaroslavu Pafloutovi PhD. za odborné vedení, trpělivost a pomoc při zpracování této diplomové práce. Dále pak Mgr. Kateřině Lozoviukové PhD. Samozřejmě mé díky patří také celé mé rodině za větrannou podporu při mém vysokoškolském studiu.

Anotace

Práce pojednává o demonstracích, které proběhly 15.-21. ledna 1989 u příležitosti dvacetiletého výročí smrti Jana Palacha. Zabývá se nejen samotným průběhem shromáždění, ale i následným trestním stíháním a postihy jejich účastníků. Na které procesy jsou sledovány detailněji, protože vyvolaly velký ohlas. Domácím i zahraničním reakcím je v novém prostoru závěrečné kapitole. Úvodní kapitola je naopak více obecná a shrnuje události v ostatních zemích východního bloku, které měly za následek pád místních komunistických režimů.

Klíčová slova: rok 1989, 15.-21. leden 1989, nezávislé iniciativy, demonstrace, zásah bezpečnostních složek, postih, petice

Summary

Main theme of this thesis is about demonstrations which were held from 15th January to 21st January in 1989 on the occasion of anniversary of Jan Palach's death. Thesis is not only concerned about assembly, but it is also concerned about participant's criminal persecutions and penalties. Some of the court processes are written down in detail, because they have had vast publicity. Local and abroad reaction are observed at the last chapter. First chapter is more common and it points out events in other countries of the Eastern block, which were the cause of disintegration of the local communist regime.

Key words: Year 1989, 15th - 21st January 1989, independent initiatives, demonstration, intervention of security units, penalty, petition

Zusammenfassung

Die Arbeit befasst sich mit den Demonstrationen, die von 15 bis 21 Januar 1989 anlässlich zwanzigsten Jubiläum des Todes von Jan Palach verlaufen haben. Es befasst sich nicht nur mit der Volksversammlung selbst, sondern auch mit der anschließende Verfolgung und Bestrafung der Teilnehmer. Einige Prozesse werden im Detail kontrolliert, weil es eine große Resonanz hervorgerufen hat. Den Inländischen und ausländischen Reaktionen wird es sich einen Raum in dem letzten Kapitel gewidmet. Einleitende Kapitel ist im Gegenteil allgemeiner und fasst die Begebenheiten in anderen Ländern des Ostblocks zusammen, die einen lokalen Zusammenbruch der kommunistischen Regime zur Folge gehabt haben.

Stichwort: Jahr 1989, 15-21 Januar 1989, unabhängige Initiativen, Demonstration, Intervention der Sicherheitskräfte, Sanktion, Petition

Obsah

1	Úvod	11
2	Rok 1989 ó p í iny pádu komunismu	14
2.1	Polsko.....	17
2.2	Ma arsko	19
2.3	NDR.....	21
2.4	Porovnání pád reřlim	22
2.5	eskoslovensko	23
2.5.1	Ve ejná vystoupení proti reřlimu v 80. letech.....	28
3	Demonstrace	30
3.1	Demonstrace obecn	30
3.1.1	Jan Palach	32
3.2	P edehra Palachova týdne	33
3.3	Palach v týden	35
3.3.1	15. leden 1989.....	35
3.3.2	16. leden 1989.....	38
3.3.3	17. leden 1989.....	39
3.3.4	18. leden 1989.....	40
3.3.5	19. leden 1989.....	41
3.3.6	20. leden 1989.....	43
3.3.7	21. leden 1989.....	43
3.3.8	Shrnutí.....	44
4	Trestní postih.....	45
4.1	Tomá–Hradílek	48
4.2	Vlasta Chramostová, Libu-e Třhánová	51

4.3	Jana Petrová a spol.....	55
4.3.1	Otakar Veverka.....	58
4.4	Václav Havel.....	59
5	Ohlas Palachova týdne.....	64
5.1	Domáci sd lovací prost edky.....	69
5.1.1	Rudé právo.....	69
5.1.2	eskoslovenská televize.....	74
5.2	Ohlas v zahrani í.....	76
5.2.1	Zahrani ní organizace.....	76
5.2.2	Rádio Svobodná Evropa, Hlas Ameriky a BBC.....	77
5.2.3	Exilový tisk.....	78
6	Záv r.....	84
7	Seznam literatury a pramen	87
8	Seznam p íloh	89

1 Úvod

Nedávno jsme oslavili dvacáté výročí pádu komunistického režimu. Oslava 17. listopadu byl v novém médiu i nejrozsáhlejšími organizacemi velký prostor. Proti tomu probíhala předcházející lednové výročí téměř bez povšimnutí a zájmu ve společnosti. Přitom demonstrace, které probíhaly 15.- 21. ledna 1989, měly obrovský rozsah a zaktivizovaly velkou část společnosti. Právě proto jsem si vybrala toto téma, aby byly připomenuty a nestály v pozadí.

Týden od 15. ledna do 21. ledna 1989 je nazván týdnem Palachovým, nebo též zkrácen palachiádou. Prvním impulzem totiž bylo plánované pietní shromáždění k dvacátému výročí smrti Jana Palacha. Tento vzpomínkový akt byl ale hrubě narušen zásahem bezpečnostních složek. Zákrok vyvolal velkou vlnu nespokojenosti, která se projevila hlavně demonstracemi, trvajících celý týden. Proti demonstrujícím bylo použito velkého násilí, mnoho lidí bylo zraněno a později odsouzeno. Tyto události měly obrovský ohlas jak doma, tak v zahraničí. Vzedmula se velká vlna protestů a peticí a naopak v tuzemských oficiálních médiích se rozbíhala masivní útlačivá kampaň proti hlavním organizátorům a zraněným.

Všechna tato fakta jsou v diplomové práci zahrnuta a detailněji popsána. První část diplomové práce se zabývá samotným významným přelomovým rokem 1989 a událostmi, které vedly k pádu komunistických režimů ve státech středoevropského prostoru. Jsou zde připomenuty události z Polska, Maďarska a Německé demokratické republiky. Československu, převážně v období 80. let, je v nově samostatná kapitola. Vlastní události kritického týdne jsou popsány v následující kapitole den po dni. Je sem připojen i text zabývající se demonstracemi obecně. Trestní postih účastníků je zpracován více obecně, protože zmapovat to obrovské množství případů souvisejících s palachiádou by bylo nereálné. Pro příklad jsem vybrala pouze několik soudních procesů, které se mi zdály zajímavé a měly velké ohlasy. Jednalo se například o proces s mluvčím Charty 77 Tomášem Hradítkem, dále pak soud s Vlastou Chramostovou a Libuší Mrhánovou, velký proces s hlavními aktéry demonstrací nazvaný Jana Petrová a spol. a samozřejmě nesmím zapomenout na případ Václava Havla, který byl nejznámější a vyvolal i nejvíce zahraniční reakci. Další kapitola se zabývá ohlasem, který události z ledna 1989 vyvolaly. Reakcí bylo mnoho, v textu jsou zaznamenány pouze ty významnější. Část pozornosti je věnována i sdělovacím prostředkům z domova a ze zahraničí.

Publikací týkajících se pádu komunistického režimu u nás bylo více, ale přímo Palachovu týdnu je věnována pouze jediná. Jejím autorem je Vilém Prečan a byla vydána u nás v roce 1990 u příležitosti znovuoobnovení časopisu Reportér.¹ Nejvýznamnějším přínosem této knihy pro mě byla zaznamenaná osobní svědectví účastníků demonstrací a také zveřejněné některé dokumenty. Další důležitou knihou, kterou jsem při psaní své diplomové práce využívala, byla práce Oldřicha Tůmy *Zítřka zase tady!*². Zabývá se obecně demonstracemi a jejich aspekty, které v Československu probíhaly na konci 80. let. Zvláště důležitě informace z hlediska Palachova týdne se nacházejí v příloze. V té je zaznamenán průběh samotných demonstrací, při kterém autor vychází z Vnitrostranických informací Ústředního výboru Komunistické strany Československa.

Pro uvedení do situace v tehdejší Československu mi hodně pomohla kniha Jana Máchy³, publikace Milana Otáhal⁴ a sborník, jehož editorem je Petr Blásek⁵. Některé informace, které jsou v diplomové práci použity, pocházejí z textů, které dosud nebyly zveřejněny. Jedná se hlavně o články Jaroslava Paflouta týkající se trestních postihů organizátorů a účastníků protirežimních vystoupení na konci 80. let. K tvorbě úvodní kapitoly o zahraničních událostech bylo využito několik souhrnných zahraničních publikací, a u nás o knihu Thomasovu,⁶ Ashovu⁷ nebo Kenneyovu⁸. Pro ilustraci vývoje ve státech středoevropského prostoru bylo využito také knih, v nichž se pouze historicky popisují státy.

Již zmíněné Vnitrostranické informace z fondu KSČ – ústřední výbor uložteného v Národním archivu byly jedním z hlavních pramenů, ze kterých jsem vycházela. Ještě důležitějším pramenem je sbírka Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných v Libri prohibiti. Zde je sdružena podstatná část materiálů týkajících se Palachova týdne, jeho ohlasů a především následujících postihů jeho účastníků.

¹ PREČAN, V., *Horký leden 1989 v Československu*, Praha 1990.

² TŮMA, O., *Zítřka zase tady! : Protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén*, Praha 1994.

³ MÁCHÝ, J., *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?* Praha 1999.

⁴ OTÁHAL, M., *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Pětáček k dvanácti jiným šnormalizace*, Praha 1994.

⁵ Ed. BLÁŠEK, P., *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*, Praha 2005

⁶ THOMAS, D. C., *Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*, Praha 2007.

⁷ ASH, T. G.: *Rok zázrak 1989*. Praha 1991

⁸ KENNEY, P., *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*.

Kapitola s ohlasy je zpracovaná podle sbírky VONS a také podle dobových tiskovin. V první řadě to bylo v Československu vycházející Rudé právo a na které exilové časopisy, například Listy, Americké listy nebo České slovo.

Osobní svědectví zainteresovaných osob jsem získala hlavně z jejich memoárů (například Vlasty Chramostové nebo Libuše Měhánové). V souvislosti se vzpomínkami na události Palachova týdne jsem oslovila několik pamětníků, ale neměla jsem příliš štěstí. Jediný, kdo na moji žádost reagoval, byl Otakar Veverka (případ Jana Petrová a spol.), který ale pobývá dlouhodobě v zahraničí. Na mé otázky mi odpovídal aspoň emailovou formou.

2 Rok 1989 Ě p í iny pádu komunismu

Rok 1989 byl pro státy ležící v prostoru střední Evropy klí ový. Ve v-ech zemích totiž padl pro v t-ínu lidí nenávid ný komunistický režim, který siln omezoval jejich soukromý a veřejný život. Tímto režimem bylo ovlivn no n kolik generací a následky jsou patné dodnes. Pro do-šlo k t mto událostem právě v roce 1989? Tuto otázku si kladou mnozí. Asi nej ast j-í odpov zní, že ufl nebylo možné udržet tehdejší stav ó režim se vy erpal.

Abychom lépe pochopili události, které se staly v roce 1989 a byly pro střední Evropu zlomové, tak se musíme vrátit o n kolik let zpátky. P í iny, které m ly za následek p evratné události, které vyvrcholily v roce 1989, by se daly shrnout do n kolika bod , které do zna né míry souvisí s nástupem Michaila Gorba ova do elu Komunistické strany Sov tského svazu v roce 1985.

Gorba ov nastoupil za velmi t flkých podmínek. Sov tský svaz se nacházel v obrovské krizi ó jak hospodá ské, tak politické. Západ ufl totiž dál odmítal dodržovat status quo ve studené válce a podnikl významné kroky proti Východu. Ufl v roce 1981 v jednom svém projevu ekl americký prezident Ronald Reagan: šZápad nebude komunismus zadržovat, ale p ekoná ho. Nebude se namáhatí s jeho odsuzováním, jednodu-e ho odvrhne jako jednu z bizarních kapitol lidských d jin, jejífl poslední stránky se p í-í ufl te .⁹ Spojené státy stále zvy-ovaly náklady na zbrojení a Sov tskému svazu ufl docházel dech a hlavn finance. Západ také skryt (n kdy i veřejn) podporoval nejzn j-í síly, které vystupovaly proti komunistickému systému na r zných místech ve sv t (Afghánistán, St ední Amerikaí). Práv Afghánistán byl bolavým místem Sov tského svazu. Neúsp ch vojenských operací nakonec donutil sov tské vedení stáhnout se z této zem .

Michail Gorba ov musel ihned po svém nástupu provést adu reform. Tato reformní snaha byla nazývána perestrojkou (p estavbou). Jak Thomas poznamenává, nebyla to pouze osobní motivace Gorba ova a jeho p íznivc , ale ke zm nám, které zahájili je vedli i d vody jiné. Mezi prvními to byl hospodá ský úpadek, disidentská kritika represe, sbliflování s Evropou a mezinárodní normativní prost edí.¹⁰ Tyto

⁹ Dle GADDIS, J., G., *Studená válka*, Praha 2006, s. 196

¹⁰ THOMAS, D. C., *Helsinský efekt : mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*, Praha 2007, s. 235.

liberalizací a demokratické impulsy zaznamenaly v jednotlivých zemích sovětského bloku různé ohlasy.

Krise ekonomiky, která vrcholila právě v druhé polovině 80. let, souvisela s celkovým špatným nastavením celého systému, vycházejícího z přílišné centralizace, centrálního plánování a absence soukromého sektoru. Se špatnou ekonomickou situací země šla ruku v ruce špatná sociální situace obyvatel. Režim ufi v tuto dobu nebyl schopen pokrývat základní potřeby obyvatel. To mělo samozřejmě za následek celkovou nespokojenost a kritiku režimu. Kritika byla ovšem pozvolná, protože zde stále existovala opodstatněná obava z nejrůznějších represí, ke kterým se režim uchýloval. Sám Sovětský svaz ufi ale nebyl schopen řešit problémy i v dalších státech svého mocenského bloku. Brežněvova doktrína postupně na konci 80. let v důsledku změn postupně zanikla.¹¹

Společnost se více začala aktivizovat již dříve, a to po Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v Helsinkách, která proběhla v roce 1975. Ústavní země se shodly na tzv. Závazném aktu, ve kterém se mimo jiné zavázaly k tomu, že budou dodržovat lidská práva. Bylo to ostatně poprvé, kdy se otázka lidských práv dostala na pořad i mezinárodních politických jednání. Důsledky Závazného aktu na sebe ve Východní Evropě nenechaly dlouho čekat. Postupně vzniká dissent, který se skládal hlavně z představitelů inteligence. Kromě nich měl podíl na postupném vzniku nezávislých skupin i další vrstvy obyvatelstva. Tyto skupiny, které rozhodně nebyly názorově jednotné, měly jeden cíl společný: požadovaly ve svých zemích důsledné dodržování lidských práv, které vyplývalo právě z podepsání Závazného aktu.

Kromě těchto bodů, které byly jmenovány, měly na události vliv i další okolnosti. V některých zemích východního bloku měla významný podíl na pádu komunismu i církev. Asi nejvíce to platilo o Polsku, kde k tomuto rozvoji pomohlo i to, že byl jeho rodák v roce 1978 zvolen papežem. Tou osobou byl Jan Pavel II., vlastním jménem Karol Józef Wojtyła, který působil nejdelší jako katolický duchovní a později krakovský arcibiskup.

¹¹ Tento dokument byl v platnosti od roku 1968, po vpádu do Československa, a zároveň oprávněnost zásahu vojsk Varšavské smlouvy proti šochraně socialismu a znamenal omezení samostatnosti a suverenity jednotlivých států východního bloku.

Jako další významné hnutí je třeba zmínit hnutí ekologické, které se v 80. letech začalo šprobovat i ve středoevropském prostoru. Nebylo tomu jen tak. Hlavním impulzem k tomu, že ekologická hnutí získávají čím dál větší vliv a stále rostou, jsou šokující, byly obrovské necitlivé zásahy komunistického režimu do životního prostředí. Tyto protesty nabývaly na intenzitě zvláště po jaderné katastrofě v Černobylu.

V 80. letech také došlo ke generacionální výměně. Na scéně nastoupila nová generace, která nezapomněla například na krvavé potlačení revoluce v Maarsku v roce 1956 nebo u nás Pražské jaro. Čím dál více bylo aktivnější mírové hnutí (NDR) a hlavně dle ní v Polsku.

Pokusili jsme se zde nastínit hlavní příčiny pádu komunistických režimů v zemích východního bloku. Tyto faktory byly pro všechny tyto země společné, i když jejich intenzita a projevy nebyly vždy stejné. Jak by mělo být zřejmé, všechny faktory spolu souvisely, navazovaly na sebe, prolínaly se a vzájemně se ovlivňovaly. Je jasné, že nástup Gorbačova a s ním spojené reformy, který všichni historici označují jako skutečný, by se neudal jen tak.

Jako důkaz, že situace v jednotlivých zemích střední Evropy nebyla stejná a měla svá regionální specifika, se budeme velice stručně zabývat jednotlivými zeměmi. Jako první začneme Polskem, kde události, které vyvrcholily pádem režimu, dostávaly spád už na počátku 80. let. Dále se zmíníme o Maarsku, kde měla (mimo jiné) velký vliv hnutí, zabývajících se ekologickou otázkou. Stručně se také podíváme na situaci v Německé demokratické republice. Nejvíce se samozřejmě ale budeme zabývat situací v Československu.

Tím, že se budeme (i když opravdu velice stručně) zabývat i jinými zeměmi, nejen Československu, zasadíme události u nás do mezinárodního kontextu a také ukážeme, že jednotlivá hnutí byla v kontaktu, sledovala se a navzájem se ovlivňovala a podporovala. Tato podpora se ukázala jako velice podstatná a celý mezinárodní ohlas se ukázal při pádu komunismu důležitý.

2.1 Polsko

Opozici ní hnutí u našeho severního souseda měla velkou tradici. Existovala už dříve, ale po pátku 80. let byl jejich nárost opravdu markantní. Bylo to hlavně v důsledkem velmi špatné hospodářské situace, do které se země dostala vinou centrálně plánovaného hospodářství. Už koncem 70. let byla polská vláda nucena přemýšlet o evropské západní země o nejroznějších jích. To vedlo samozřejmě k čím dál většímu zadluhování a zhoršování nejen hospodářské, ale i sociální situace země. Se špatnou sociální situací souvisela narůstající nespokojenost obyvatel, kteří požadovali zlepšení své životní úrovně. Na jejich obranu začaly postupně vznikat odbory, které se snažily s vedením (např. podniku) vyjednávat o pracovní době, finančních podmínkách atd. Mezi nejvýznamnější opoziční skupiny v Polsku tehdy patřil Výbor na obranu důlníků (KOR), který se později změnil na Výbor společenské sebeobrany KOR (KSS-KOS), dále v tomto období byli i jiné Konfederace nezávislého Polska (KNP) a Hnutí na obranu lidských a občanských práv (ROPCiO).

Jak Daniel Thomas shrnuje, byla koncem roku 1979 polská společnost již připravená bojovat a opozice více organizovaná, než v letech předcházejících. Opoziční skupiny začaly své požadavky koncipovat pomocí slovníku mezinárodně uznaných lidských práv a tím i předešly represím, ke kterým by se mohl reflex uchýlit. Sílilo také naléhání důlníků, kteří požadovali vytváření nezávislých odborů. I to je posun, protože dříve pouze požadovali volby v rámci oficiálních odborů. Reflex se dostal do slepé uličky, protože jeho strategie po helsinské konferenci spočívala v taktických ústupech a najednou už nebylo kam ustupovat. Naopak organizovaná opozice dále sílila a rostla.¹²

V roce 1980 došlo v Gdaňsku a ve většině k rozsáhlým stávkám, které se postupně rozšířily po celé zemi. Hlavní roli zde sehrály nezávislé odbory, Solidarita, jejíž požadavky se netýkaly už jen práce, ale přibyla témata politická. V čele hnutí stál Lech Walesa, který spolupracoval s dalšími představiteli opozice (Tadeusz Mazowiecki, Bronisław Geremek). V souvislosti s těmito událostmi byl uznán Nezávislý odborový svaz Solidarita, který tvrdě naléhal na reflex, aby provedl nutné reformy a tím pozdvihl hospodářskou úroveň státu.

¹² THOMAS, D. C., *Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*, Praha 2007, s. 215.

Reflimu se kontrola pomalu vymykala z rukou. Když začala být situace kritická a pro vedoucí –přiky neúnosná, došlo 12. prosince 1981 k vyhlášení výjimečného stavu, který byl provázen nejroznějšími omezeními a zatýkáním. Hnutí bylo sice potlačeno, ale i tak si Solidarita udržela určitý vliv a stále měla dostatek sympatizantů. Hlavní představitelé tohoto hnutí museli nyní řešit dilema, zda šbýt vidět to, co to znamená vystupovat na veřejnosti a otevřeně reflim kritizovat, nebo šz stát v podzemí, kde hlavní činnost spočívala v rozšiřování samizdatu. I přes veškeré problémy si Solidarita své postavení udržela a hrála důležitou opoziční roli. Její hlavní činnost spočívala ve vydávání a rozšiřování tiskovin a organizování pomoci pro pronásledované.

Postupně se mezi opozicí objevila pluralita názorů, ale hlavním cílem všech pomalu vznikajících skupin byla konfrontace s reflimem, dále na dodržování lidských práv, ekologické problémy atd. Významnou úlohu zde hrála i katolická církev, která si v Polsku udržela velký vliv i navzdory nepřátelskému tlaku a útisku ze strany reflimu.

V polovině 80. let došlo postupně k šprobouzení mladé generace. Ta byla samozřejmě velmi ovlivněna Solidaritou, ale na některé problémy měla názor jiný, i dokonce opačný.

V roce 1985 vzniklo v Krakově hnutí s názvem Svoboda a mír (WiP – Wolność i Pokój), které si dalo za cíl, jak ufi je patrné z názvu, dohled nad lidskými právy a zároveň podporu míru. Toto hnutí se postupně rozrostlo a podle názoru P. Kenneyho se stalo nejvýznamnějším novým opozičním hnutím ve východní Evropě od vzniku Solidarity. I přes to, že v –dcové Svobody a míru patřili k mladší generaci a na kterým bylo i o deset let méně než jejich soupeřů z Solidarity, dokázali si vydobýt respekt a při jednání se zástupci komunistického reflimu dosáhli významných ústupků. Úspěch hnutí WiP se stal inspirací pro nejmladší studentskou generaci a vyburcoval ji k významné aktivitě. To platilo nejen pro samotné Polsko, ale i další stádoevropské země.¹³ WiP bylo také známo svými rychlými reakcemi, mělo mezinárodní legitimitu a těfi cit pro publicitu.

Postupně vznikaly další opoziční skupiny, které se zaměřovaly na konkrétní problematiku. V Polsku v této době probíhaly nejroznější kampaně, jako například proti alkoholismu, na podporu bezdomovců a horníků v penzi. Šmnozí z nich, kdo

¹³ KENNEY, P., *Karneval revoluce: stádní Evropa 1989*, Praha 2005, s. 80.

byli do politické opozice zafráni hlouběji, označovali takové kampaně za šventily, které prostě zamítly vztek nebo aktivitu několika lidí od režimu do nějakého nekodného smyslu, a tudíž odlehčovaly tlak na komunisty.¹⁴

Mladá generace ukázala svoji sílu v srpnu 1987 –kolním bojkotem. O rok později došlo k dvacetidenní stávce v dolech. Nejdelší byla v Gdaňsku, kde ji organizovala Pomeraniová alternativa. O obtížnosti zažít tuto aktivitu se zmíňuje Kenney v Karnevalu revoluce. Špopsat ho a zkatulkovat znamená riskovat, že se člověk po jediném chybném kroku stane nedobrovolnou obětí jeho satiry. Ale brát ho jako pouhou pošetilost nemá smysl.¹⁵ Největší a nejslavnější happening Pomeraniové alternativy se konal v pondělí 70. výročí Velké říjnové socialistické revoluce (6. listopadu 1987). Účast na happeningu byla pro lidi významná z toho důvodu, že jim měla ukázat, že jsou schopni vystoupit na veřejnosti a nést potom případná rizika. Lidský strach zde ale nebyl potlačen pomocí rozhodnosti nebo hněvu, jako to bylo např. u hnutí Svoboda a mír, ale prostě ednictvím zábavy a smíchu.¹⁶

V druhé polovině 80. let se mnohly i demonstrace, které měly za cíl upozornit na ekologické otázky a na špatný stav životního prostředí. Demonstrace byly většinou lokálního charakteru. Během jedné takové stávky, která proběhla v roce 1988, zaznělo heslo: Špoj se s námi! Dneska nebijí!

Díky tlaku šshora a šzdola došlo v Polsku k postupnému uvolnění. Demonstrace zde byly šna denním pořádkem a obzvláště v výročích. V lednu 1989 se vrátila Solidarity do veřejného života a o měsíc později (6.2.) začaly rozhovory u kulatého stolu, které přinesly první svobodné volby. V těchto Solidarity jasně zvítězila a datum 4. června 1989 se stalo pro Polsko výrazným dějinným mezníkem.

2.2 Maarsko

V Maarsku došlo nedlouho po červnových volbách v Polsku (1989) k veřejnému pohřbu Imre Nagyho, který stál v čele maarské revoluce v roce 1956. Tato revoluce byla sovětskými tanky tvrdě a krvavě potlačena. Jaké události vedly k tomu, že je najednou dáván nepřítelem režimu uctíván jako národní hrdina? Mohl za to vývoj předcházející, který režim podstatně naboural. Byl to jako v Polsku vznik

¹⁴ Tamtéž, s. 67.

¹⁵ Tamtéž, s. 199.

¹⁶ Tamtéž, s. 202.

opozíčních hnutí, demonstrace, petice. Opoziční hnutí těchto dvou zemí také spolupracovala.

Zde se zamíjíme na problematiku ekologickou, která určitě stojí za zmínku, nebo právě jeden šmáarský problém oúze souvisel i s eskoslovenskem, resp. Slovenskem. Jednalo se o stavbu p ehradního díla na Dunaji Gab íkovo-Nagymaros. Tím o megalomanský projekt, který zároveň vycházel ze spolupráce dvou zemí: Maarska a eskoslovenska, za úasti Rakouska. Jednalo se o projekt nejen p ehradní nádrže, ale i umlého kanálu a vodní elektrárny. Projekt pocházel ufl z poátku 70. let. Jako první upozornil na problémy ohledn stavby roku 1981 maarský biolog János Vargha. V roce 1984 prob hla v Maarsku rozsáhlá petí ní akce a pozd ji vzniká opozi ní hnutí Dunajský kruh, které se zabývalo p eváfln ekologickými otázkami.

Na podzim roku 1988 prob hly velké demonstrace, které celý nagymaroský projekt (na kterém ufl se mezitím pracovalo) odsuzovaly. I p es tyto protesty vláda na dokon ení stavby naléhala a práce byly zintenziv ovány. Podle Kenneye tak cht li vládní p edstavitelé ukázat, že jim na protestech nezáleží. Nesouhlas obyvatelstva m l být ignorován i p es to, že m l maarský reflim pov st toho nejliberáln ějšího v celém východním bloku.¹⁷ Celá akce se na Slovensku nesetkala s p ílí-ným zájmem.

Naopak v Maarsku tato aktivita nastartovala nebývalý vzestup ve ejné aktivity. Ta se v p edcházejících obdobích projevovala p eváfln jen p i p ipomínce n jakých výro í (nap . revolucí v letech 1848 nebo 1956). Dalo by se íci, že právě opozice zabývající se ekologickými problémy m la v Maarsku nejv tší podíl na pádu reflimu ze vech zemí. Jinak ale v zemi mnoho masových demonstrací neprob hlo. Výjimkou byl oficiální poh eb ostatk Imre Nagyho.

Afl do roku 1988 byla opozice zatýkána a pronásledována. Ale jifl p ed tím (zá í 1987) bylo rozhodnuto o založení Maarského demokratického fóra. Další události ufl pak mají rychlý spád. 30. b ezna 1988 byl bývalými studenty právnické fakulty v Budape-ti založen Svaz mladých demokrat ó FIDESZ, 1. kv tna vznikla Sí svobodných iniciativ, která se v listopadu p em nila na Svaz svobodných demokrat (SZDSZ). Postupn obnovily svou innost i strany, které v Maarsku

¹⁷ KENNEY, P., *Karneval revoluce: st ední Evropa 1989*, Praha 2005, s. 275.

p sobily jifi d íve (Strana nezávislých maloroľník , sociální demokracie a k es anská demokracie).

Od ervna 1989 probíhaly diskuze u Národního kulatého stolu, kterých se ú astnily i opozi ní strany. Jednání trvala afl do zá í. V lét také vrcholila demontáfi flezné opony a této situace mohutn vyuffili obyvatelé NDR.

2.3 NDR

Východon mecký stát, který bylo pod vlivem Sov tského svazu, upíral své zraky na Západ, od kterého ekal pomoc. V 80. letech se zde projevíly obrovské hospodá ské problémy, které zkosnat lá gerontokracie ufi nebyla schopná e-ít. Jejímfi hlavním p edstavitelem byl Erich Honecker, který zastával velmi tvrdou linii. Narostl po et nespokojených obyvatel a objevily se i opozi ní projevy ó hlavn mezi mlad-í generací.

První skute ná opozi ní skupina se zde objevila afl v lednu 1986 a byla jí Iniciativa za mír a lidská práva (IFM). Toto hnutí koordinovalo svou innost i se sousedními státy, hlavn s Polskem.

Dal-í hnutí se ale nerozvinula tak, jako v okolních zemích. Padraic Kenney to zd vod uje skute ností, fle v NDR byla emigrace dostupn j-í, a proto byla opozice mnohem men-í, nefi v ostatních zemích ve st ední Evrop .¹⁸ Refim si samoz ejm nenechal nic líbit a vypov d l hlavní p edstavitele opozi ních skupin ze zem , ímfi se mu poda ilo celou opozici velmi zbrzdit.

V dubnu 1989 opozi ní nálady v zemi, i vzhledem k událostem v ostatních zemích východního bloku, sílily. V souvislosti s postupným uvol ováním situace, za alo Ma arsko 2. kv tna 1989 postupn demontovat fleznou oponu s Rakouskem, ehofi masivn vyuffilo práv obyvatelstvo Východního N mecka. P edstavitelé východon meckého státu naléhali na své ma arské kolegy, aby hromadné emigraci zabránili, ale dostalo se jim odpov di, fle nikomu v ni em brán no nebude. 10. a 11. zá í 1989 zajistily ma arské ú ady v-em uprchlík m mofihost svobodného odjezdu, bez dohody s východon meckými p edstaviteli. Dal-í vlna n meckého obyvatelstva se pokusila emigrovat prost ednictvím západon meckého velvyslanectví v Praze. Refim v eskoslovensku necht l hranice otev ít, a tak do-lo k obléhání tohoto velvyslanectví. eskosloven-tí p edstavitelé

¹⁸ KENNEY, c. d. , s. 141.

za ali proto tla it na Honeckera. Ten nakonec souhlasil, že mohou východní Němci odjet z eskoslovenska na Západ, ale pouze ale v uzav ených vlacích, aby nevzbudili p íli–pozornosti. Tento zám r se nepoda il, protože p í ekání na tyto vlaky prob hly nepokoje v Dráfl anech (4. íjna).

V tuto dobu se začala organizovat v Německu politická opozice a ufl v zá í p í-la s pořádkem dialogu s vládoucí stranou. 11. zá í se konala v Lipsku velká demonstrace, která vyvolala vlnu zatýkání. To m lo ale pouze za následek, že se shromážd ní každý týden opakovala a ú astnilo se jich ím dál více lidí. Vznikly také nové opozí ní skupiny. Krom jífl zmi ované Iniciativy za mír a lidská práva to byly Nové fórum, Demokracie te nebo Demokratický p evrat.

K demonstraci obrovského rozsahu do-lo tém o m síc pozd ji ó 9. íjna 1989. O n kolik dní pozd ji (18. íjna) byl Erich Honecker donucen k rezignaci. Pád Berlínské zdi, která byla symbolem rozdělení Německa, na sebe nenechal dlouho ekat. Do-lo k tomu ale vícemén omylem. len politbyra Günter Schabowski totífl b hem tiskové konference p inesl informaci o tom, že bude možné cestovat na Západ p es v-echny hrani ní p echody, a to nejspí-e s okamžitou platností. V t chto dnech 9. a 10. listopadu se ale snažili vedoucí ínitelé pouze pravidla zmírnit a ne samotnou ze zru-ít. Ob ané si ale celou situaci vysv tili po svém a shromáždili se v obrovském množství u hranic, které pod jejich nápirem nevydržely a byly otev eny. Konec vedoucí úlohy komunistické strany byl ohlá-en 1. prosince 1989.

2.4 Porovnání pád režim

Jak by m lo být z tohoto stru ného výkladu patrné, neprobíhal zánik režim v jednotlivých zemích stejn . M ěme nalézt podobné znaky u vývoje v Polsku a Ma arsku, kde dochází k postupnému jednání s režimem, k jeho ústupk m, které nakonec vyvrcholily volbami a pádem komunistických režim .

Vývoj v NDR a v eskoslovensku tak jednozna n nevypadal. Komunistické strany zde byly velice silné a fládné v t-í naru-ování svého vedoucího postavení nep ípou-t ly. Ale í ony nakonec podlehly obrovské vln demonstrací a protest , které zaplavily celou zemi. Proti tomu ufl nebyly schopny zasáhnout a režimy se zhroutily.

Kdybychom toto porovnání chtěli velmi zestrutnit, můžeme říci, že v Polsku a Maďarsku došlo k pádu režimu zásahem ššhoraž (zmenami ve vedení státu) a v NDR a v Československu zásahem šždolaž (díky demonstracím občanů).

2.5 Československo

V Československu probíhala po roce 1968, resp. 1969 normalizace. To byl konec demokratického procesu, který probíhal v 60. letech. Všechny opoziční hlasy byly postupně umlčovány a odpůrci nového vedení komunistické strany museli čelit tvrdým postihům. Demokratické svobody občanů byly potlačeny pomocí hrozeb a zastrašování, útvarými kampaněmi proti odpůrcům režimu. Došlo i k manipulaci a fakty a zavedení tvrdé cenzury. V prosinci 1970 přijal Ústřední výbor Komunistické strany Československa šPoučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ. Od té doby byla vyřadována slepá poslušnost a veškeré nekonformní názory byly zakázány. Jan Měchýl rozdělil tehdejší společnost od tří skupin:

- Normalizátoři ó ztotožnili s režimem
- Disidenti ó dodržovali zákony, právní normy, ale nepřijali běžné a oficiální morální normy a švzory chování¹⁹
- Třetí zóna ó nejpočetnější skupina. ŠSpolečným jmenovatelem a charakteristickým rysem této zóny byla nespokojenost s normalizačním režimem, ale zároveň pasivní smíření s reálnou situací. Třetě této tředi měla desítky odstínů. Od mlčení i kritiky jen šdoma podpeřinouž až po nezávazné, což možná bezrizikové kontakty s disidenty, případně i dokonce rozvíjení takového samizdatu.²⁰

V 70. letech byla opozice roztržena a projevovala se jen velmi málo ó např. v srpnu 1975 byla zaznamenána vlna petic. Patřili sem exkomunisté, radikální socialisté, hudební underground, liberální intelektuálové a opozice církevní (katolická i evangelická).

Výrazný posun přichází až s Helsinskou konferencí a podpisem tzv. Závazného aktu. V tom se hlavní představitelé Československého státu zavazují k dodržování lidských práv. Tato práva zde ale dodržována nebyla. Jako důkaz

¹⁹ MěCHÝL, J., *Velký převrat, i snad, Revoluční sametová?*, Praha 1999, s. 38.

²⁰ Tamtéž, s. 39.

m ffe posloufít zásah proti len m hudební skupiny The Plastic People of the Universe v roce 1976. A práv lidská práva a jejich dodrřování se staly spole ným programem opozí níh skupin.

V d sledku t chto událostí bylo 1. ledna 1977 vyhlá-eno zaloření Charty 77, která byla definována jako řvolné, neformální a otev ené spole enství lidí r zných p esv d ení, r zné víry a r zných profesí.²¹ Prohlá-ení Charty v dob jejího vzniku podepsalo 242 signatá . Ti byli spolu se sympatizanty Charty posléze reřimem perzekuováni a sledováni. Cílem bylo hnutí izolovat. Následn za ali být pronásledováni i mén známí lenové nebo ti, kte í se cht li k Chart p idat. Na obranu takto postířených lidí vznikl Výbor na obranu nespravedliv stíhaných ó VONS (duben 1978), který si dal za cíl sledovat a informovat o p ípadech neoprávn ného zatýkání a v zn ní. Tyto informace byly vyuřívány s vypracování sd lení s konkrétním po adovým íslem. Tato sd lení pak byla publikována v asopise Informace o Chart 77. Postih se v-ak nevyhnul ani této skupin . V kv tnu 1979 jsou zat eni tém v-ichni p edstavitelé VONSu a -est lidí bylo následn odsouzeno.

První polovina 80. let byla obdobím tvrdých zásah proti opozici. Daniel Thomas shrnuje kontrolu moci reřimem do t í skupin. První byla závislá na podpo e z Moskvy, druhá stála na hospodá ství, které je schopné zajistit obyvatelstvu v-e co pot ebuje. T etím bodem bylo potla ování a izolace v-ech reřimních odp rc .²²

Mezníkem ve vývoji byl rok 1985, kdy do funkce generálního tajemníka Komunistické strany Sov tského svazu nastoupil Michail Gorba ov. Jeho nástup byl spojen s nutností reforem, protože celý mocenský blok se potýkal s obrovskými ekonomickými problémy, které bylo nutno akutn e-ít.

V eskoslovensku se krize v hospodá ství za ala projevovat uř od po átku 80. let. Mohla za to p íli-ná orientace na t řlký pr mysl a centrální plánování. Orientace na t řlký pr mysl sebou p íná-ela i devastaci řivotního prost edí (hl. v oblasti severních ech), která se promítla do nep íznivého zdravotního stavu ob an . Třpatná ekonomická situace se samoz ejm odrářela v řivotní úrovni obyvatelstva. Prohloubila se propast mezi eskoslovenskem a Západem. V-echny tyto faktory se podílely na vzniku tzv. erné nebo stínové ekonomiky. Jednalo se o

²¹ PRE AN, V., CÍSA OVSKÁ, B., *Charta 77: Dokumenty*, Praha 2007.

²² THOMAS, D. C., *Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*, Praha 2007, s. 225.

tzv. šmelouchy, podplácení ve zdravotnictví, pekupnictví valut, podnikání na účet socialistických organizací. Tyto faktory ekonomiku dále oslabovaly, ale přinejhlavně obrovské morální škody (rozkrádání, korupce). Šheslo: škdo nekrade, okrádá rodinu. Što se stalo ním samozejmým a kdo se jím neídil, byl považován za hlupáka.²³ Dále se hospodáské problémy projevíly ve výkyvech v zásobování (nestabilita trhu) a n které základní vci flivotní poteby se staly nedostatkovým zboflím ó např. toaletní papír, dámské vloffky

S nástupem Gorbaova padla i tzv. Breflnovova doktrína. Husák v reflim se ocitl zcela bez podpory Sovetského svazu a postupně se dostával do mezinárodní izolace. V tuto dobu se společnost začala probouzet, hlavně mladá generace. Mfláme zde zaznamenat nejprve jíní petice a demonstrace. Vznikly nové nezávislé iniciativy, významnou roli hrál underground, ale dokonce i katolická a evangelická církev (významný podíl na tom měl kardinál František Tomášek). Prvním veřejným vystoupením v ících proti komunistické moci byla svíková manifestace, která probhla 25. března 1988 v Bratislavě. Této demonstraci předcházely v roce 1985 náboflenské pouti na Velehrad a do dalších poutních míst na Slovensku (Tátnica, Levoča).

Přelom v událostech mfláme zaznamenat ve 2. polovině 80. let. Byla patrná změna v chování obyvatelstva, ale rostl i počet opozičních hnutí, jejichfl aktivita byla čím dál větší. Milan Otáhal uvádí, fl před rokem 1987 bylo zaznamenáno pouze pět nezávislých iniciativ: Charta 77, VONS, Polsko-eskoslovenská solidarita, Výbor na ochranu práv maarské menšiny a Jazzová sekce. V roce 1987 přibyly další ty i skupiny a o rok později jsme zaznamenaly dokonce 14 nových opozičních skupin! Zpráva Státní bezpečnosti předloflená v lednu 1989 šuvádla existenci asi 20 skupin, tzv. nezávislých iniciativ, dohromady údajně asi 500 členů a odhadem 5 tisíc sympatizantů.²⁴

Mezi tyto skupiny patřila například tzv. realistická skupina kolem E. Mandlera, která začala být nazývána Demokratickou iniciativou (DI). Jejím hlavním cílem byla postupná demokratizace normalizačního režimu. Dalším uskupením bylo Hnutí za občanskou svobodu (HOS). Špodnětem k jeho vzniku byla podle Milana Otáhala snaha překonat společenskou izolovanost Charty 77. Organizace měla

²³ OTÁHAL, M., *Opozice, moc, společnost 1969-1989: P íspvek k d jinám šnormalizace*, Praha 1994, s. 53.

²⁴ MCHÝ, J., *Velký převrat, i snad, Revoluce sametová?*, Praha 1999, s. 45.

mít politický charakter a uplatňovala by politické metody boje.²⁵ Na přelomu let 1988/89 vznikl Klub za socialistickou přestavbu Obroda, ve kterém byli sdružení reformní komunisté. Tento klub podporoval ostatní nezávislé skupiny, ale zároveň se snažil o dialog s KSČ. Vládnoucí strana se obávala, aby Obroda nezaujala moc lidí. Tyto obavy se ukázaly jako neopodstatněné, protože pro většinu společnosti byl uhlavní návrat pouze k roku 1968 nedostatečný.

Generační rozdíl se projevil i při vzniku a v názorech nezávislých iniciativ. Demilitarizace společnosti byla hlavním požadavkem Nezávislého mírového sdružení (NMS). Při prosazování svého zájmu se sdružení nebránilo ani spoluprací s komunistickými organizacemi (SSM, mírové hnutí). NMS se aktivně podílelo na rozsáhlé demonstraci 21. srpna 1988.

V důsledku aktivizace mladé generace vznikl po setkáních na Kampu u Lennonovi zdi i Mírový klub Johna Lennona, který vznikla k uctění výročí smrti tohoto zpěváka a zakládajícího člena skupiny Beatles. Další takovou svéráznou skupinou byly České děti, jejichž hlavní postavou byl Petr Placák. České děti ve svém manifestu požadovaly návrat k monarchii a hlavně k tradici a tradičním hodnotám. Tato skupina se účastnila většiny akcí disentu.

Na počátku 80. let vznikla Polsko-československá solidarita (okruh kolem M. Jasiňského). Přínos této spolupráce byl obrovský. Poláci uhlavli velkou praxí s vydáváním samizdatu (např. samizdatových časopisů), se zpěsoby vydávání a také práv přes Polsko vedl jeden z škoridorů, kterým proudila exilová literatura do československa. Tímto způsobem byla rozbita izolace, ve které se československá opozice ocitla.

Změny ve společnosti ovlivnily i samotnou Chartu 77. Ta k výročí svého vzniku vydala v roce 1987 Slovo ke spoluobčanům, ve kterém se snažila o větší otevřenost vůči společnosti a vyzývala zároveň občany k většímu aktivnímu zapojení.

Jak je z tohoto pohledu patrné, ve 2. polovině 80. let vzniklo velké množství nejrozličnějších hnutí. Jejich hlavním problémem byla ale roztržitost, kterou se později podařilo porušit při největší demonstraci, která připomínala neslavné výročí dvaceti let od vpádu vojsk Varšavské smlouvy do československa 21. srpna 1968.

²⁵ OTÁHAL, M., *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Pěťdesát let k další normalizaci*, Praha 1994, s. 65.

Přítvů faktor , které měly vliv na pád komunistického režimu v Československu, by se nemělo zapomínat ani na ekologická hnutí. Od 70. let se v Československu ekologická situace stále zhoršovala a působila na široké vrstvy obyvatelstva. Z tohoto důvodu, a také kvůli tlaku mezinárodnímu, musel komunistický režim vzít tuto problematiku na vědomí a začít ji zohledňovat.²⁶

Problém ekologie se řešil i na Helsinské konferenci. Nevýhodou českých ekologů bylo, že až do poloviny 80. let neměli žádné kontakty se Západem, takže pracovali v jakési izolaci. Na rozvoj ekologického hnutí v Československu měl velký podíl vznik Charty 77.

K aktivizaci a radikalizaci velkých skupin lidí došlo v roce 1983 v souvislosti s rozmístěním jaderných zbraní. Mírová a ekologická hnutí si totiž uvědomovala možná následky katastrofy pro celou planetu. K veřejnosti postupně šprosakovaly informace o skutečném stavu prostředí v Československu, o němž zejména v jižní oblasti byly severní řeči, o které měl i mezinárodní dopad.

Dalším příkladem v problematice životního prostředí byla jaderná havárie v Černobylu (26. dubna 1986) a její zatajování. Miroslav Vaněk popisoval politickou situaci v Československu právě k této katastrofě. ŠZ hlediska vnitropolitické situace v tehdejší Československu můžeme konstatovat, že s černobylskou jadernou elektrárnou havarovaly i poslední zbytky důvěry obyvatelstva ve vládní instituce a orgány komunistického režimu.²⁷

Na konci 80. let vznikla další ekologická hnutí: Dítě země, nezávislá ekologická společnost, Pražské matky

Otázka ekologie byla režimem stále odsouvána do pozadí a je paradoxem, jak připomíná Vaněk, že ekologické cítění, smýšlení, aktivity a hnutí vznikly v globálním měřítku teprve jako reakce na škody, které byly napáchané na životním prostředí, a ne jako prevence těchto škod.²⁸

Milan Otáhal připisuje k faktorům, které měly vliv na pád režimu v Československu, také problémy v samotné komunistické straně. I zde se totiž podle něj objevil generační problém. Většina lidí byla totiž ve vedení (s menšími obměnami) po celou dobu normalizace. Nyní se ale i mladší generace snažila získat podíl na moci. Některé členové KSČ už moc nevěřili tomu, že je strana schopná řešit

²⁶ VANĚK, M., Ekologie a ekologické hnutí v postkomunistickém Československu in: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*, Ed. BLAŽEK, P., Praha 2005, s. 80.

²⁷ Tamtéž, s. 89.

²⁸ Tamtéž, s. 94.

narůstající problémy a nespokojenost dále narůstala po špalachádě. Další neúspěch vedení zaznamenalo po kampani proti petici N kolik v t. Ani personální změny ufl ke stabilizaci KS nepomohly.²⁹

2.5.1 Veřejná vystoupení proti režimu v 80. letech

Prvním velkým veřejným protirežimním vystoupením byla již zmínovaná svíková demonstrace v Bratislavě 25. března 1988, při které vystoupili v íci na podporu náboženských svobod. Došlo zde ke střetu demonstrujících občanů s policií a zákrok policistů byl velmi tvrdý a brutální.

Největší akcí opozice proti režimu od roku 1969 byla demonstrace v Praze 21. srpna 1988 u příležitosti dvacátého výročí okupace z roku 1968. Předcházela jí velká informační kampaň. Bezpečnostní složky se na událost pečlivě připravovaly, avšak i tak je síla a množství demonstrujících překvapily. Právě v tomto roce totiž vzniklo několik nezávislých hnutí, které se na demonstraci podílely (například Česká lidová strana, NMS). Uspěla samotnou akcí probíhající vlna zatýkání odporců režimu a po této demonstraci se množství zatčených ještě znásobilo. Demonstrace odstartovala řetěz dalších veřejných vystoupení a protestů. A další akce na sebe nenechaly dlouho čekat.

Hned v říjnu následovala demonstrace velkého rozsahu u příležitosti vzniku republiky 28. října 1988. Na Václavském náměstí se shromáždilo kolem 10. tisíc lidí. Opatřily následovaly srážky s policií. Šest srpnové demonstrace si vzaly ponaučení obě strany.³⁰

Jedinou povolenou demonstrací byla akce 10. prosince na Mezinárodní den lidských práv, která se ovšem nemohla konat v centru metropole, ale na Mlýnské kolonádě.

Obrovského rozsahu nabývaly demonstrace, které probíhaly v rozmezí 15. a 21. ledna 1989 a později se staly známé jako Palachův týden. Policie v těchto dnech zasahovala s rostoucí intenzitou a brutalitou. V tomto období se útoky na opozici stupovaly a přibývali noví špolitici v zni. Lidé byli neopodstatněně stíháni například za výtržnictví, útok na veřejného činitele, útok na státní orgán a orgán společenské

²⁹ OTÁHAL, M., *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám šnormalizace*, Praha 1994, s. 84.

³⁰ KENNEY, C. D., s. 279.

organizace. Často to bylo i několik skutků dohromady. Přístup soudů při rozhodování ale jednotný nebyl.

Události Palachova týdne vyvolaly obrovský mezinárodní a republikový ohlas. Zastaly se mnohými dopisy a petice za propuštění v zemi a v únoru 1989 vyšla z prostředí Charty 77 petice šesti Nkolik v tů, která žádala nejen propuštění politických v zemi, ale i nezávislou činnost sdělovacích prostředků a veřejnou diskuzi o všech významných dějinných momentech včetně událostí z roku 1968. Petice zaznamenala mezi obyvatelstvem obrovský ohlas a svůj podpis připojila i vláda země. Proti Nkolika v tům rozpoutala KSČ obrovskou kampaň, která ale ufl takový úspěch neměla a ukázala na problémy v samotné straně. Desítky lidí byly kvůli této petici akce postíhány.

Špostoj nezávislých skupin k organizování dalších demonstrací v roce 1989 nebyl jifi tak jednotný. Samotná otázka po řádání veřejných vystoupení, zvláště v jejich šplné, nekompromisní podobě, se stala předmětem diskusí.³¹ Tato nejednotnost názorů byla velmi patrná před 21. srpnem 1989. Na které iniciativy vyzývaly k demonstracím, jiné naopak tento postup odmítaly a nedoporučovaly. Šteprve 28. říjen 1989 opět přinesl zcela jednozna nou výzvu ke konání manifestace. Prohlášení z 23. října podepsala Charta 77, HOS, DI, Obroda a NMS.³²

Jistou roli b hem t čto událostí hrály do jisté míry i sdělovací prostředky, které rozšiřovaly informace o připravovaných manifestacích. ŠJejich protiopozici kampaň, zvláště silná před 28. říjnem 1988, 15. lednem a 21. srpnem 1989, měla áste na i kontraproduktivní efekt: k připravovaným demonstracím přitáhla pozornost.³³

B hem roku 1989 se nedemonstrovalo pouze v Praze, ale i v jiných městech. Připomeneme jifi zmi ovanou Bratislavu, ale zapomenout bychom neměli ani na demonstrace v Brně, Plzni a v severních částech.

³¹ T. MA, O., *Zítza zase tady! : Protireflimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén*, Praha 1994, s. 14.

³² Tamtéfl, s. 15.

³³ Tamtéfl, s. 15.

3 Demonstrace

3.1 Demonstrace obecn

Demonstrace, které se v Československu odehrály od srpna 1988 do ledna 1989, oslovily a zasáhly velké množství lidí a díky nim se podařilo zaktivizovat ty, které doposud špící obvykle.

Každá demonstrace byla jiná, ale při detailním pozorování můžeme objevit prvky podobné. Oldřich Tůma rozděluje demonstrace takto:³⁴

- 1) podle jejich vzniku o spontánní versus organizované
- 2) podle průběhu
- 3) podle reakce mocenských složek
- 4) podle lokace o místa konání demonstrací
- 5) podle účastníků o kolik se účastnilo lidí, jejich věk a sociální složení

Palach v týden byl z hlediska demonstrací unikátní. Můžeme zde totiž ilustrovat vztah z výše uvedeného rozdělení.

Demonstraci, která probíhala na Václavském náměstí 15. ledna 1989, můžeme jasně zařadit mezi ty, které byly organizované. Organizátorem bylo pět nezávislých iniciativ (Charta 77, české děti, NMS, Společenství přátel USA a Mírový klub Johna Lennona), které předem oznámily datum, místo i čas konání akce. Tyto informace byly obvykle šířeny v nejvíce viditelném prostřednictvím letáků. Letáky byly ponechávány na nejvýznamnějších místech. Lidé je nacházeli v poštovních schránkách, v telefonních budkách. Byly rozdávány nebo rozhazovány v areálech vysokých škol i jinde (například při velkém rockovém koncertu ve Sportovní hale).³⁵ Další informace byly šířeny prostřednictvím zahraničního rozhlasu.

Naopak demonstrace o den později, 16. ledna, vznikla naprosto spontánně. Byla reakcí na policejní zákrok a na zadržení představitelů nezávislých iniciativ, kteří byli organizátory demonstrace 15. ledna. K zadržení došlo v okamžiku, kdy ti představitelé chtěli položit květiny k nohám svatého Václava. Jak Oldřich Tůma konstatuje, nebyla shromáždění ani v následujících dnech nějak organizovaná a

³⁴ Tůma, O., *Zítřka zase tady! : Protireflexivní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén*, Praha 1994.

³⁵ Tůma, c. d., s.14.

svolávaná. Lidé se začali každý den po 16. hodině scházet na Václavském náměstí v očekávání, zda se šbude něco dít.³⁶

Průběh demonstrací byl ve většině případů stejný nebo obdobný. Skupiny lidí se začaly v dohodnutém místě scházet na konkrétním místě a uflp ed začátkem bylo možné pozorovat v t-í ruch a postávání diskutujících skupinek. Později se k tomu přidával skandování hesel a demonstrace začaly. Ve dnech 17.- 20. ledna 1989 jsme sledovat hned několik způsobů vzniku demonstrace a také různou délku trvání jejího vzniku. První bylo pomalé srocování. Nejvíce, kteří byli přítomni na Václavském náměstí, chtěli demonstrovat, spíše se přidávali podívat a sledovat, co se bude dít. Ve dnech 18. až 20. ledna bylo hlavním impulzem pro vznik manifestace skandování hesel. Například: š e-i poj te sem! Naopak 17. ledna 1989 byl hlavním impulzem pro újezd policie.

Oldich Tma se vnoval také chování davu, které zalefelo na tom, zda byl spontánní nebo zda se projeví snahy o nějakou organizaci. Dalším aspektem bylo uvedení davu do pohybu, což mělo význam psychologický. Byla jí posilována atmosféra soudržnosti a euforie a také pochodující dav sebou strhával další lidi, kteří zpočátku pouze přihlíželi. Jinou podstatnou funkcí pohyblujícího se davu byla ochrana, aspoň do jisté míry. Aktivní společný pohyb totiž ztířoval případný zásah policejních sil proti němu.³⁷

Transparenty, které známe z listopadových událostí 1989, v lednu většinou chyběly. Během Palachova týdne byla ale skandována nejznámější hesla jako například Šsvobodu!ě, hesla pořadující propuštění politických vězňů, zazněla zde jména Masaryka, Duběka a samozřejmě Jana Palacha. Dále pak byla vzpomenua Charta 77 a jméno Václava Havla (zvláště po jeho zatčení 16. ledna 1989).

Zajímavé je také pozorovat reakci bezpečnostních složek během palachády. V pondělí a úterý (16. a 17. ledna) se policie snařila předejít opakování nedělní situace, což mělo ale výsledek naprosto opačný. Zásah policie a nelogické zabránění poloření květin u pomníku svatého Václava vyprovokovalo v následujících dnech další demonstrace. Stěda 18. ledna se odeřla bez zásahu bezpečnostních sil, které ale byly připraveny v postranních ulicích. Tento den a den následující byla demonstrace z hlediska účastníků nejmasivnější, což opět vyvolalo agresivní reakci ze strany policie. Ve čtvrtek 19. ledna dořlo k velmi brutálnímu zásahu vůči

³⁶ Tamtéř, s. 14.

³⁷ TMA, c. d., s. 17.

demonstrantům s cílem ukončit protesty šel co stálo. Těma nepochybuje o tom, že bylo jasné o zastrašení a potrestání demonstrujících a ne pouze o jejich rozeznání.³⁸ 20. ledna přišlo uhlavětelné méně lidí, ale i přesto přišli. Byli postupně z prostoru Václavského náměstí vytlačováni, ale násilí bylo uhlavěto pouze individuálně.

3.1.1 Jan Palach

Jan Palach se narodil 11. srpna 1948 ve Větatech v okrese Mělník. Jeho otec, přivodně cukrář, pro něj byl velkým vzorem a přivedl ho k lásce k historii. Otcova smrt v roce 1962 Jana Palacha velmi zasáhla. Po studiích na mělnickém gymnáziu se hlásil do Prahy na Filozofickou fakultu UK, ke studiu zde však nebyl přijat, a proto se rozhodl pro Vysokou školu ekonomickou, obor Politická ekonomie (1966). V roce 1968 Palach úspěšně složil zkoušky na Filozofickou fakultu a byl přijat do druhého ročníku oboru dějepis o politická ekonomie. Během studia podnikl i cesty do zahraničí, do SSSR a do Francie. Kritikou poměrů v Sovetském svazu se ve svých dopisech netajil.

Události roku 1968 proflával Palach velice emotivně a aktivně se zúčastnil na kolika diskuzích a besed. Srpnový vpád vojsk Varšavské smlouvy byl proto pro něj obrovským šokem, ze kterého se nemohl vzpamatovat. Další ránou pro něj byla nastupující normalizace a s ní postupná netečnost lidí a smířování se s realitou. Proto se Jan Palach rozhodl spoletnost z tohoto stavu vyvést a lidi nějakým způsobem zaktivizovat. Zvolil pro to metodu opravdu drastickou o sebevrahlou.

Dne 16. ledna 1969 se na protest sovetské okupaci a nastupující normalizaci v horní části Václavského náměstí upálil a o několik dní později zemřel v nemocnici (19. ledna 1969). Palach v pohřeb 25. ledna 1969 se stal obrovskou manifestací nespokojenosti obyvatel s vpádem vojsk Varšavské smlouvy a následnou okupací. Tento čin zoufalství následovalo později ještě několik mladých lidí. Jedním z nejznámějších se stal i Jan Zajíc o několik dní později (25. února 1969).

Jan Palach byl pohřben v Praze na Olšanských hřbitovech, ale v roce 1973 byly jeho ostatky tajně exhumovány, zpopelněny a urna přenesena do rodných Větat. Na přivodně místo byla urna vrácena až v roce 1990. i tohoto mladého muže zůstal v paměti lidí, a proto se u přiležitosti dvacetiletého výročí jeho smrti mělo konat na Václavském náměstí pietní shromáždění k uctění jeho památky.

³⁸ Těma, c. d., s. 22.

Zákaz a následný zásah policejních složek rozpoutal vlnu demonstrací, která trvala celý týden.³⁹

3.2 P edehra Palachova týdne

Pro všechny ve stejná shromáždění platila ohlašovací povinnost, proto byl 2. ledna 1989 na Okresní národní výbor v Praze 1 doručen dopis s informací, že se u příležitosti vzpomínky na Jana Palacha bude konat na Václavském náměstí 15. ledna 1989 ve 14. hodin pietní setkání. Dále je v textu uvedeno, že vzhledem k charakteru vzpomínky není nutná oznamovací povinnost ve smyslu zákona. A tedy, že toto oznámení je pouze dokladem dobré vůle po adatel. Pod zprávou byli podepsáni představitelé pěti nezávislých iniciativ: Petr Placák za české děti, mluvčí Charty 77 Tomáš Hradílek, Dana Němcová a Saša Vondra, dále Heřman Chromý, Stanislav Penc a Ota Veverka za Mírový klub Johna Lennona, Ondřej Černý, Jana Petrová a Miloš Zeman za NMS a Petr Bartoň, Pavel Jungmann a Bedřich Koutný za SPUSA.⁴⁰

O čtyři dny (6.1. 1989) později přichází od vedoucí odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 JUDr. Evy Barákové zamítavé stanovisko. Jmenovaná se při svém rozhodnutí opírá o zákonné opatření Federálního shromáždění z roku 1968 a o novou vyhlášku Národního výboru hlavního města Prahy, ve které je stanoveno, že šshromažďování v tzv. památkové rezervaci hlavního města Prahy se umí jen organizacím Národní fronty.

Zástupci nezávislých iniciativ podali proti tomuto rozhodnutí 9. ledna formální odvolání, ve kterém oznamují, že se ve zmiňovaný den, tedy 15. ledna 1989, sejdou na Václavském náměstí v škaždém případě.

Dne 10. ledna došlo k jednání zástupců nezávislých iniciativ s vedoucím odboru vnitřních věcí NVP, JUDr. Martinem Houskou. Ten na organizátory naléhal, aby iniciativy od svého záměru upustily ó bezúspěšně. Na další den byla plánovaná další společná schůzka, ke které ušlo ale nedošlo. Později ale Martin Houska telefonicky oznámil, že vzhledem ke stanovisku politických orgánů nemá další

³⁹ Dle LEDERER, J., Jan Palach: Zpráva o životě, činu a smrti českého studenta, Praha 1990.

⁴⁰ Libri prohibiti (dále LP), sbírka Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (dále sb. VONS), kart. 9, inv. . 11, sign. IV/4

jednání smysl, a třeba kdy na svém zamítavém stanovisku k setkání na Václavském náměstí trvají.⁴¹

Zároveň se na veřejnost dostala informace o plánovaném pietním setkání ve Větatech u Mělníka, u hrobu Jana Palacha, které mělo probíhat celý den 21. ledna 1989. V archivních materiálech je i krátká zpráva, která se vztahuje k organizaci tohoto vzpomínkového setkání. Byly v ní vypsány odjezdy vlaků z Prahy do Větat, dále pak přesné místo uložení Palachovy urny a nechyběla ani poznámka o sledování celého hromadění lidí ze strany tajné policie.⁴²

V této době (9. ledna 1989) přišel Václavu Havlovi a Daně Němcové anonymní dopis, ve kterém pisatel oznamoval, že je rozhodnut přinést stejnou oběť jako před dvaceti lety Jan Palach. Václav Havel okamžitě zareagoval a prostřednictvím zahraničního rozhlasu (Hlas Ameriky, Svobodná Evropa a BBC) apeloval na odesílatele, aby od svého záměru upustil. Odvolával se přitom nejen na odkaz samotného Palacha, ale vrací se i k odkazu T. G. Masaryka. Šobracím se touto cestou na tebe, příteli, který jsi mně tento dopis napsal, s naléhavou výzvou, abys to, co chceš učinit, nečinil. Chápu plně, že pocit bezradnosti a bezvýchodnosti mě může vést i dnes k rozhodnutí, vyburcovat své spoluobčany mezním činem. Zároveň si ale myslím, že to je cesta nesprávná, cesta šedivá, cesta neopakovatelná.⁴³ K Havlově výzvě přidal i další: Hnutí za občanskou svobodu (10. ledna), Masarykova společnost v Brně (12. ledna) a v neposlední řadě také matka Jana Zajíce.⁴⁴ Ozývali se ale i neznámí lidé, kteří se snažili anonyma přesvědčit, aby od svého záměru upustil.

V jedné zprávě se kromě informací o zákazu shromáždění objevila poznámka, která reflektuje anonymní dopis a přichází s teorií, že by se mohlo jednat o provokaci, která by měla zdiskreditovat československé nezávislé hnutí.⁴⁵

Desátého ledna 1989 vydává již zmíněné Hnutí za občanskou svobodu prohlášení šVýzva Jana Palacha. V té je Palach větin interpretován ne jako výzva k tomu, aby byl napodobován, nýbrž k tomu, aby vyburcoval lidi z jejich letargie a k tomu, aby se bránili útlaku ze strany státu. ŠJan Palach nechtěl svým činem říci: ŠJďte a upalujte se, nýbrž ŠJďte a bráňte se. Bráňte se třeba v nesnadném a

⁴¹ PREAN, V., *Horký leden 1989 v československu*, Praha 1990, s. 62.

⁴² LP, sb. VONS, kart. 9, inv. 11, sign. IV/5

⁴³ LP, sb. VONS, kart. 9, inv. 11, sign. IV/1.

⁴⁴ Jan Zajíc se upálil v roce 1969, jako druhá oběť po Janu Palachovi.

⁴⁵ LP, sb. VONS, kart. 9, inv. 11, sign. IV/1.

ústupovém zápase svou lidskou důstojnost a svobodu.⁴⁶ Za prozatímní koordinátoři výboru Hnutí za občanskou svobodu jsou podepsáni Rudolf Battěk, Václav Benda, Jiří Šarnogurský, Tomáš Hradílek, Ladislav Lis a Jaroslav Tábata.

Dvanáctého ledna 1989 otiskuje Rudé právo článek s názvem: Šlo to hazardérství. Auto i se v něm vrací k událostem před dvaceti lety a k dýmům, které vedly Jana Palacha k sebevraždě. V závěru článku je dodatek, který informuje o tom, že je na 15. ledna plánovaná vzpomínková akce, a zmíní i dým, pro který byla údajně zakázána. ŠV polovinou ledna chtějí uspořádat, jak uhlídání dobu informují západní vysílky, vzpomínkové shromáždění na paměť studenta Palacha. Jde o ty samé síly, které před dvaceti lety přivedly na-i zem na pokraj katastrofy a jejich vinou došlo k takovým osobním tragédiím, jako byla Palachova tragédie.⁴⁷

Ve stejný den (12. ledna) přichází telegram z Rigy od Lidové fronty Lotyšska, ve kterém uctívají památku Jana Palacha. ŠSmrt Jana Palacha nenechala v Lotyšsku nikoho lhostejným. Dnes znovu skláníme hlavu před hrobem Jana Palacha.⁴⁸ Zároveň je v telegramu vyjádření nad je, že se situace v obou zemích zlepšuje.

V následujících dnech probíhala na stránkách domácího tisku (Veřejní Praha, Mladá fronta) další negativní kampaň proti Chartě 77 a nezávislým iniciativám.

3.3 Palach v týden

3.3.1 15. leden 1989

Na tento den byla nahlášena veřejná akce, u příležitosti vzpomínky na Jana Palacha. Akce byla předem nahlášena, ale údajně ji nepovolily.⁴⁹ Akce byla naplánována na 14. hodinu. Na závětek pietního shromáždění byl plánován projev Vlasty Chramostové, signatářky Charty 77, která měla přečíst dokument Charty 77 z 4/89. ŠVzpomínka na Jana Palacha. V něm byly připomínány události před dvaceti lety a dým, které k Palachovinu vedly. Text reflektoval i zcela aktuální

⁴⁶ PREŠAN, V., *Horký leden 1989 v Československu*, Praha 1990, s. 61.

⁴⁷ Rudé právo, číslo 10, ročník 69, 12. 1. 1989.

⁴⁸ LP, sb. VONS, kart. 9, inv. číslo 11, sign. IV/1

⁴⁹ Viz výše.

problémy v Československu. Šob Jana Palacha není jen historií, ale stále flívou výzvou pro nás všechny, kteří se uv domujeme, co jsme dlušní. Za n me tedy splácet svůj dluh již dnes. Poklo me se jeho památce a nap imme se.⁵⁰

K tomuto vystoupení nakonec ale nedo-lo, protože t sn p ed za átkem akce policie zadrfla p edstavitel nezávislých iniciativ, kteří byli hlavními organizátory této vzpomínkové akce. K jejich zat ení do-lo kolem 13:45 ve chvíli, kdy odcházeli z bytu Andreje Kroba v Mánesov ulici v Praze 2. Zde m li sch zku a poté se společ n chystali vydat na Václavské nám stí. Mezi zadrflnými byli nap . Rudolf Batt k, Eva Kant rková, Petr Placák, Otakar Veverka, Ladislav Lis, He man Chromý, Václav Malý, Tomáš Hradílek, Andrej Stankovi a dal-í. Pozd ji byli propu-t ni.⁵¹

Již p ed tím bylo Václavské nám stí uzav eno a v míst byla omezena veřejná doprava. I tak se ale poda ilo skupince lidí dostat se afl do blízkosti sochy svatého Václava. Tém neprodlen proti nim zasáhly jednotky policie a Lidových milic a vytla ily je do p ílehlých ulic (Vodi kovy, Jind íské a Opletalovy). Zárove do-lo ke sročení v t-ího mnofství lidí na druhém konci Václavského nám stí. P t minut po 14. hodin bylo uzav eno i Starom stské nám stí, na efl se utvo ily hlou ky diskutujících lidí v p ílehlých ulicích (Celetná, fielezná a Melantrichova). Za pomoci vodních d l byly tyto skupiny postupn vytla eny a kolem 16:30 byl již v okolí Starom stského nám stí klid.⁵²

V okolí Václavského nám stí byla situace nemén dramatická. Proti lidem, kteří odmítli uposlechnout výzev po ádkových sil k opu-t ní prostoru, bylo zasáhuto s velkou razancí a brutalitou. ást ú astník byla zadrflena a z toho 92 lidí vyvezeno za Prahu. Oficiální informace uvádí, že fládného tohoto šopat ení nebylo pouflito proti starc m, d tem a invalidním osobám⁵³. Tomuto tvrzení ale naprosto odporují informace o itých sv dk zásahu.

ást ú astník se již p ed tím p esunula do elakovského sad , kde Vlasta Chramostová oznámila, že do-lo k zat ení n kolika len nezávislých iniciativ. Potom Václav Havel, Vlasta Chramostová a Libu-e Tylhánová polofili na zem kv tinu a dav kolem zazpíval národní hymnu.

⁵⁰ PRE AN, c. d., s. 69.

⁵¹ Národní archiv (dále NA), KS ó Úst ední výbor (dále KS - ÚV), Vnitrostranické informace, . 53, 16. ledna 1989, s. 3.

⁵² Tamtéfl, s. 3.

⁵³ NA, KS - ÚV, Vnitrostranické informace, . 53, 16. ledna 1989, s. 4

Kolem 16. hodiny šel v centru města obnoven po úderu. A o dvě hodiny později byly jednotky Lidových milic z prostoru staženy. Zvýšená bezpečnostní opatření na inkriminovaných místech, zvl. na náměstí Krasnoarmějské, na Václavském náměstí a u Olšanských hřbitovů, trvala po celou noc. Švejburek bezpečnostního opatření bylo do této realizovaných skupin předvedeno celkem 117 osob. Tyčičky z nich bylo vzhledem k nedostatku důkazů propuštěno bez opatření, 22 je realizováno pro trestný čin (z toho 2 vazební), 17 pro přečin a 38 pro pěstunek. Bylo perlustrováno 422 osob, z toho 403 s. občanů a 19 cizinců. V nemocničních zařízeních požádalo o lékařské ošetření 9 osob, převážně starších, které uvedly, že utrpěly zranění při zákroku bezpečnostních orgánů proti ústním protispolečenskému vystoupení.⁵⁴

Vzpomínkové setkání k dvacátému výročí smrti Jana Palacha se uskutečnilo také v severozápadním Chomutově. V ranních hodinách byla na zdi hřbitova umístěna deska s Palachovým jménem a několik ústních nepovoleného shromáždění se podařilo položit zde květinu a zapálit svíčky. Po zásahu bezpečnostních složek bylo třináct lidí zadrženo a ve večerních hodinách propuštěno. Objevily se i stílnosti na brutalitu zasahujících.⁵⁵

Zpráva vyhodnocující zásah bezpečnostních složek uvádí jako pozitivní to, že se podařilo zadržet skupinu organizátorů a součinnost zásahové jednotky s Lidovými milicemi. Jako negativum je uvedeno, že se nepodařilo zabránit přeskupování protestujících. Proto bylo navrženo vyhradit uzavřený prostor, do kterého by byly skupiny vytlačeny a kde by bylo snazší nejvíce aktivní členy zadržet.

Podle statistického rozboru kontrolovaných osob tohoto dne je patrné, že nejvíce z celkem 403 osob pocházelo z Prahy (210 osob) a dále pak následoval kraj Středočeský (42 osob) a kraj Východočeský (36 osob). Podle věkového složení byla nejaktivnější skupina ve věku 19-25 (155 osob) a poté starších 35 let (84 osob). Podle sociálního postavení jasně převládali důlníci o vprmyslu 135 osob a ve

⁵⁴ NA, KS – ÚV, Vnitrostranické informace, č. 53, 16. ledna 1989, s. 4.

⁵⁵ LP, sb. VONS, kart. 9, inv. č. 11, sign. IV/9.

službách 99 osob. Poměrně málo bylo mezi zadrženými zastoupeno vysokoškolská
a pouze 17 osob.⁵⁶

3.3.2 16. leden 1989

Vlasta Chramostová a Libuše Třihánová vydaly protestní prohlášení
k událostem 15. ledna, které zaslaly československé vládě a komunistické straně.
Byl zde zmíněn nejen brutální zásah policie vůči demonstrantům, uvádějí
nepravdivých informací sdělovacími prostředky a připomenuta i práva probíhající
schůzka KBSE ve Vídni. Jako hlavní požadavky byly uvedeny svoboda projevu,
shromažďování a sdružování.

Představitelé nezávislých iniciativ (za Chartu 77 to byl Alexander Vondra a
Jana Petrová, za české dříve potom Petr Placák) se zákrokem policie nenechali
zastřít a 16. ledna okolo 15. hodiny se opět sešli na Václavském náměstí, aby u
sochy svatého Václava položili květinu. Bylo jim v tom zabráněno. Během tohoto
incidentu se na Václavském náměstí shromáždilo v té době množství lidí a dav se
postupně rozrůstal. Někteří začali provolávat nejrozličnější hesla, jiní obvykle pouze
stáli opodál a přihlíželi.

Tině hlavních organizátorů akce bylo zadrženo a následně předvedeno na
Městský odbor veřejné bezpečnosti. Jednalo se například o Alexandra Vondru, Janu
Petrovou, Danu Němcovou, Otakara Veverku, Petra Placáka, Janu Sternovou a
další. Jana Petrová a Otakar Veverka údajně zasahující policii útočili, a proto
bylo proti nim zasazeno s větší razancí.⁵⁷ Zastupoval i Václav Havel, který se ovšem
samotné demonstrace neúčastnil, ale pouze přihlížel.

Akce bezpečnostních složek vyprovokovala další velkou demonstraci. Bylo
proti ní zasáhuto opět s velkou brutalitou: kopanci, obušky, slzným plynem,
vodními dýmkami a obrněnými transportéry. Pro ilustraci atmosféry je zde svedení
nejmenovaného o itého svodka: Školem bří skupina poádkové jednotky. Vypadají
jako puťní z etzu, vou a mlátí kohokoliv. Za chvíli se vracejí. Jednoho si
zastavuji a ptám se, zda se nestydí. Chlapec se rozlí a tře dýchá. Kouká mimo,
nerozumí mi. Je mu sotva dvacet. Dlouhá do výstupu z metra, lidé vystupují
z tramvaje, jsou sráženi obušky. Pomáhám na nohy pánovi, jistě v duchu. Je

⁵⁶ NA, KS - ÚV, Vnitrostranické informace, . 53, 16. ledna 1989, příloha.

⁵⁷ NA KS - ÚV, Vnitrostranické informace, . 54, 17. ledna 1989, s. 1.

od ený a v bec nechápe, co se d je.õ⁵⁸ V 17. hodin byl v prostoru Václavského nám stí šobnoven klid.õ Celkem ten den bylo zadrženo 26 osob, z toho ty i byly propu-t ny pro nedostatek d kaz .⁵⁹

Vzpomínková akce na Jana Palacha se m la údajn konat také v Brn . Informace o tom p inesl zahrani ní rozhlas, konkrétn Svobodná Evropa a Hlas Ameriky. Podle t chto médií m la být za átkem demonstrace m-e v kostele v Minoritské ulici. M-e prob hla, ale Palachovo jméno zde údajn v bec nezazn lo. Po m-i m l vést pr vod do centra m sta a tam m la prob hnout demonstrace. Asi padesát ú astník m-e se do centra m sta opravdu vydalo, ale skupinka se postupn cestou rozpadla, takže zásah po ádkových sil nebyl nutný.⁶⁰

3.3.3 17. leden 1989

I tento den se kolem 15:30 za aly na Václavském nám stí scházet skupinky lidí. Bezpe ností sloflky byly p esv d eny, fle za demonstrací op t stojí nezávislé iniciativy, ale tento den ufl byla manifestace zcela v rukou ob an . Byla skandována nejz zn j-í hesla, nov se za alo ozývat jméno Václava Havla, který byl p ede-lý den zat en. Zárove zaznívalo heslo: šZítza zase tadyõ, které jasn nazna ovalo, fle demonstrace bude probíhat i po dny následující.

Po ádková slufba za ala vyzývat ú astníky, aby se roze-li a následn p ikro ila k jejich vytla ování z prostoru Václavského nám stí šza pouflití mírn j-ích prost edk õ⁶¹. Osoby, které necht ly uposlechnout výzev Bezpe nosti, byly perlustrovány. Okolo 18. hodiny p estaly bezpe nostní sloflky situaci v dolní ásti nám stí a v p ilehlých ulicích zvládat a do boje proti demonstrant m byla nasazena také vodní d la.

Nejaktivn j-í odp rci byli p edvedeni a následn odvezeni mimo Prahu (nap . do Mní-ku pod Brdy, Kostelce nad ernými Lesy, Velkých Popovic nebo Bene-ova). Celkem bylo odvezeno 72 lidí.⁶²

⁵⁸ PRE AN, c. d., s. 86.

⁵⁹ NA, KS - ÚV, Vnitrostranické informace, . 54, 17. ledna 1989, s. 1.

⁶⁰ NA, KS - ÚV, Vnitrostranické informace, . 54, 17. ledna 1989, s. 2.

⁶¹ NA, KS - ÚV, Vnitrostranické informace 1989, . 55, 18. ledna 1989, s. 1.

⁶² NA, KS - ÚV, Vnitrostranické informace 1989, . 55, 18. ledna 1989, s. 2.

3.3.4 18. leden 1989

Demonstrace pokračovaly i v následujícím dnu, v poádním uft etím. Vnitrostranická informace přinesla tuto zprávu: ŠDne 18. 1. 1989 v odpoledních hodinách do-lo znovu v prostoru Václavského nám stí k provoka nímu shromážd ní antisocialistických element , které m lo jednozna n charakter protisocialistické politické demonstrace.⁶³ Policie p ekvapiv proti této demonstraci nezasáhla a pouze ji monitorovala. Nejspí-to bylo pod tlakem událostí a hlavn protest , které p i-ly ze zahrani í, i od ú astník následné sch zky KBSE ve Vídni.

Lidé se za ali v horní ásti Václavského nám stí shromáft ovat kolem 15. hodiny a jejich po et postupn nar stal. V t-ina postávala na chodníku u Domu módy a vy kávala. Kolem 17. hodiny bylo ú astník demonstrace kolem tisíce a za ala být provolávána nejř zn j-í hesla. ŠPus te Havla! ŠSvobodu, svobodu! Šnebo šA flije Charta Š. Kolem 18. hodiny se prostor u sochy sv. Václava zcela zaplnil a podle po ádkových jednotek zde bylo soust ed no kolem 3000 lidí. Za ala být skandována dal-í hesla: ŠPř s vládou, př s Jake-em, př se Tm pánem! Š, ŠRusové dom Š, ŠJdeme na M stek Š, ŠJdeme na Hrad Š. Po t chto slovech se za al dav pomalu p emis ovat do centrální ásti Václavského nám stí. Z obavy p ed postupujícím davem byla v p ilehlých ulicích (Celetná, fielezná, Melantrichova, Pa ířská) a nám stích (Malé nám stí, Krasnoarm jc) provedena bezpe nostní opat ení.

Sv dci vzpomínají, jak po -esté hodin do-lo k improvizovanému vystoupení Ivo Bosáka, který se p edstavil jako v ící, povoláním topi a p ívrfleneč Charty 77.⁶⁴ Ten b hem svého nep ípraveného projevu vyzval vedoucí initele státu, aby ode-li ze svých funkcí, aby za ala být respektována lidská a ob ánská práva.

Vystoupil také Martin Palou-, který p e etl dokument Charty . 5, který byl adresován ú astník m víde ské konference. V tomto obsáhlém dokumentu byly p íblífleny vládám ostatních stát události, které se staly v p ede-lých dnech (konkrétn 15. a 16. ledna 1989 na Václavském nám stí). Dále zde zazn lo konstatování, že sice eskoslovenské státní orgány byly nuceny tlakem okolností podepsat záv re ný dokument ze sch zky KBSE, ale že jejich dodrřování rozhodn tak jednozna né nebude a že šve skute nosti se snaží zabránit jakémukoli vývoji

⁶³ NA, KS - ÚV, Vnitrostranické informace 1989, . 56, 19. ledna 1989, s. 1.

⁶⁴ PRE AN, c. d., s. 93 a 94.

k demokracii, rozvoji nezávislého a svobodného myšlení a občanských iniciativ.⁶⁵ Jako příklady nedodržování lidských práv v Československu byly v dokumentu uvedeny případy několika lidí nezávislých iniciativ (Tomáš Dvořák, Hana Marvanová, Petra Cibulky a další), kteří byli kvůli své činnosti pronásledováni a vězněni. Připomenuty jsou i nedávné události v NDR. Dokument proto vyzývá účastníky konference, aby podepsali tyto prohlášení proti právopoděpsané smlouvě přehlídky a rázně zakročili. V úplném závěru je uvedeno, že věřící zadrženi nejsou ve vězení proto, šli by kladli bomby, ale za to, že kladli kvůli tiny.⁶⁶ Pod dokumentem je podepsaný mluvčí Charty 77 Tomáš Hradílek. K podpisu je připojena poznámka, že zbývajících dva mluvčí Charty 77 Dana Němcová a Saša Vondra jsou ve vězení.

Účastníci demonstrace na Václavském náměstí se po 19. hodině rozestáhli, ale se další den opět sejdou. Ten den bylo celkem 213 osob perlustrováno, z čehož jedenáct lidí bylo již dříve v souvislosti nepovolených shromáždění kontrolováno.⁶⁷

3.3.5 19. leden 1989

Odpoledne opět vznikla na Václavském náměstí další spontánní demonstrace. Od 16:30 se začaly na náměstí tvořit hloučky diskutujících, které nereagovaly na výzvy policie. Bezpečnostní úhl byla předeem pevně rozhodnuta, že tento den zasáhne se větší tvrdostí, aby účastníky dalších případných demonstrací odradila. ŠNa základ zkušeností z přebhu provokační akce dne 18. 1. 1989, mající jednoznačný charakter protisocialistické politické demonstrace, vyzývající k jejímu opakování v následujícím dni (19. 1.), bylo organizováno bezpečnostní opatření s cílem provedení rozhodného a nekompromisního zásahu poádkových jednotek na území hl. m. Prahy.⁶⁸

Počet demonstrujících lidí začal narůstat a kolem 17. hodiny se pohybovalo v horní a střední části Václavského náměstí až 2500 lidí.⁶⁹

Byla skandována hesla požadující svobodu nebo propuštění Havla. Během demonstrace vystoupil se svým projevem filozof Milan Machovec a potom

⁶⁵ Tamtéž, s. 81-83.

⁶⁶ PRE AN, c.d., s. 83.

⁶⁷ NA, KS - ÚV, Vnitrostranické informace 1989, . 56, 19. ledna 1989, s. 3.

⁶⁸ NA, KS - ÚV, Vnitrostranické informace 1989, . 57, 20. ledna 1989, s. 1.

⁶⁹ Tamtéž, s. 3.

František Melichar, bývalý člen revizní komise KSČ 231. Ten ve svém projevu kritizoval působení StB a Lidových milic. Požadoval, aby za současný stav nesli odpovědnost vichní, kteří ho zapíjili, včetně nejvyšších představitelů státu.⁷⁰ Melichar byl po svém projevu zadržán. Poté byla skandována další hesla: šDejte vládu z ruky!š, šSvobodu, svobodu!š, šVraťte nám Dub eka!š.

Bezpečnost se k rozhodujícímu zásahu odhodlala v 17:25. Oficiální verze o policejním zásahu zněla: šRychlým a rozhodným zákrokem jednotky byl dávěk vapen a dal se na útěk směrem k dolní části Václavského náměstí. Kladem zásahu působí SNB a LM bylo, že individuální i hromadnou dopravu se podařilo udržet na úrovni normálního provozu, nebylo třeba nasazovat vodní stříkačky ani slzné granáty. V 18:15 byl v prostoru Václavského náměstí obnoven klid a veřejný pořádek.⁷¹

Verze svědků a zároveň obětí brutálního zásahu je naprosto odlišná. V tina se shoduje v tom, že tento tvrdý zásah byl nejbrutálnější z celého týdne. Jeden nejmenovaný účastník vypověděl toto: šKordón policistů odízl lidi shromážděné v jízdní dráze Václavského náměstí od ostatních a pak se na každého účastníka vrhli s obušky, tyčemi a pěstmi VB. Sráželi je na zem, bili, kopali a s rukama zkroucenými za zády zaháněli kopanci do postranních ulic. Tam je stavěli s rukama vzhůru kolem parkujících aut, mlátili pěstmi nohy, záda a hlavy a vykovali: šMy vám dáme svobodu!š⁷²

Zásah policie byl o to horší, že směřoval nejen proti členům a dětem, ale i proti lidem starým a bezmocným. Podle policejního záznamu bylo předvedeno 281 osob, z toho bylo 23 osob obviněno z trestného činu, osmdesát z pěstí a ticeť z pěstupku. Byl také vypracován seznam studentů, kteří se manifestace účastnili. Některé lidi také vyhledalo lékařské ošetření, ale mnozí se svými zraněními odbornou pomoc ze strachu nevyhledali.

Podle statistického rozboru zadržaných 19. ledna z celkového počtu 356 lidí, pocházelo nejvíce občanů z Prahy (236 lidí) a dále pak ze Středočeského kraje (46 lidí). Podle věkového složení měli nejvíce zastoupení mladí lidé do osmnácti let

⁷⁰ NA, KSČ – ÚV, Vnitrostranické informace 1989, č. 57, 20. ledna 1989, s. 3.

⁷¹ T. MA, c. d., s. 65.

⁷² PREAN, V., *Horký leden 1989 v Československu*, s. 99.

(148 osob) a poté od 19 do 25 let (105 osob). Nejvíce zastoupenými sociálními skupinami byli u ní a d lníci.⁷³

3.3.6 20. leden 1989

I p es tvrdý zásah bezpe nosti p ede-lý den, se v pátek 20. ledna op t se-lo na Václavském nám stí n kolik desítek afl stovek lidí. Po et byl mnohem men-í neřl v p ede-lých dnech, ale i tak to byl ín, který vyřladoval obrovskou odvahu. Po výzvách policie ást demonstrujících prostor nám stí opustila a zbylá ást byla postupn policií vytla ena.

3.3.7 21. leden 1989

Na tento den plánovaly nezávislé iniciativy pou k Palachovu hrobu do V-etat. O akci se díky leták m v d lo dop edu, ehofl vyuffila policie, aby se na tuto plánovanou akci d kladn p ipravila. Nádrařl, cesta ke h bitovu i h bitov sám byly neprody-n uzav eny a bedliv řlídány. V-ichni, kte í se pokusili dostat k hrobu, byli legitimováni, nalofeni do policejních voz a posléze dovezeni k výsledku. Poté byli zadrřlení propu-t ni, pop . rozvezeni po okolí. Proti n kterým lidem bylo pouřlito podle sv dk i násilí. řCivilista, který nás zadrřel, m uchopil u krku za klopky a odvěkl kousek stranou. Ptal se, co d láme ve V-etatech a zda toho za tento týden nebylo dost. Kdyřl jsem neodpovídal ani na otázky týkající se mé ú asti p i demonstracích na Václavském nám stí v Praze v dob od 15. ledna do 20. ledna, ude il m p stí do b icha a vyhrořloval dal-ím násilím.ř⁷⁴

N kte í byli zadrřleni na del-í dobu (E. Mandler, B. Doleřlal, M. Litomiský, J. árnogurský, L. Marks, P. Heřdánková a dal-í). řJediný, komu se poda ilo proniknout k plotu h bitova, byl Stanislav Devátý. Zde p ehodil sm rem k místu, kde byla urna s popelem Jana Palacha, trnovou korunu. Z ejm jako pomstu za state ný ob anský postoj v pr b hu Palachova týdne jej policie 25. ledna na 48 hodin zadrřlela a podezřlala ho z p e inu proti ve ejnému po řdku.ř⁷⁵

⁷³ NA, KS - ÚV, Vnitrostranické informace 1989, . 57, 20. ledna 1989, P řloha . 1.

⁷⁴ PRE AN, V., *Horký leden 1989 v eskoslovensku*, s. 107, Ze sv dectví Lu ka Markse

⁷⁵ VETE KA, J., *Rok na nám stích: eskoslovensko 1989*, Praha 1990, s. 33.

3.3.8 Shrnutí

Během Palachova týdne 15.- 22. ledna 1989 bylo legitimováno celkem 2021 osob, p ředvedených a zadržených bylo 851. Podle policejních zápisů bylo zjištěno 76 trestných činů a 127 p řestupů.⁷⁶

Ve vazb ě z stali Václav Havel, Jana Petrová z Nezávislého mírového sdružení a Ota Veverka z Mírového klubu Johna Lennona. Další obvinění byli stíháni na svobod ě.

Události vyvolaly obrovský ohlas nejen doma, ale i v zahraničí. Prezidentu republiky i vlád ě docházelo ze zahraničí velké množství petic odsuzujících zásahy bezpečnostních složek během demonstrací a za propuštění uvězněných občanů. Domácí sdělovací prostředky o situaci informovaly velmi zkreslen ě, p řesně v duchu domácí propagandy.

⁷⁶ T ěMA, c. d., s. 67.

4 Trestní postih

S trestním postihem musel počítat každý, kdo se aktivně i pasivně zúčastnil protireflimních shromáždění. Zároveň byli stíháni i lidé, kteří vydávali a rozšiřovali výzvy k těmto shromážděním. V neposlední řadě byli ale pronásledováni i ti, kteří se veřejně postavili na stranu stíhaných.

Rozměr demonstrací od 15. do 21. ledna 1989 (tzv. Palachův týden) byl pro vedoucí iniciátory obrovským šokem, a proto se rozhodli potrestat co nejvíce lidí. Jako první přišli na řadu ti, kteří se uhl v minulosti podobných akcí zúčastnili, i byli přímo jejich organizátory. Byli to hlavně představitelé nezávislých iniciativ, popř. signatáři Charty 77. Jejich postih byl ve většině případů tvrdší a tresty přísnější. Nejspíše se mělo jednat o exemplární potrestání. Trestnímu stíhání se ale ani nevyhnuli lidé, kteří dříve tolik aktivní nebyli nebo nebyli aktivní vůbec a na Václavském náměstí se v inkriminované dny ocitli pouze náhodou. Jako příklad můžeme uvést případ Jozefa Drobného, který byl zatčen 16. ledna 1989 při cestě do kina a následně obviněn z přečinu proti veřejnému pořádku.⁷⁷

Práv obvinění z přečinu proti veřejnému pořádku se stalo během Palachova týdne velmi častým. Šlo se podle § 6 písmene a) zákona č. 150/1969 o přečinech z 18. prosince 1969. Později, hlavně v důsledku lednových nepokojů, tyto přečiny upravovalo zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění SSR č. 10/1989 o ochraně veřejného pořádku. Do povinnosti veřejnosti vstoupilo jako tzv. pendrekový zákon. Ten říkal, že pokud se někdo zúčastní, organizuje nebo podporuje šakce narušující veřejný pořádek nebo neuposlechne výzvy veřejného iniciátora, vystavuje se tím možnému trestu odnětí svobody na šest měsíců nebo peněžitě pokut až do výše 20 000 Kč.⁷⁸

Vydáváním nebo rozšiřováním výzev k demonstracím, i jakýmkoli projevem nesouhlasu, se dotyčný vystavoval riziku obvinění z trestného činu (nebo přečinu trestného činu) pobuřování podle §100 tr. zákona., jehož sazba byla od té doby do té doby.⁷⁹ Pokud ovšem byla výzva vysílána veřejnými sdělovacími

⁷⁷ Informace o Chartě 77 (dále Infoch), r. 12, č. 3/1989, s. 10, sdělení VONS č. 906.

⁷⁸ PAfiOUT, J., Postihy za protireflimní vystoupení v Československu na konci osmdesátých let, in: *Lidská práva, opoziční hnutí a pád komunistických režimů ve Střední Evropě*, eds. BLAfiEK, P., PAfiOUT, J., v tisku.

⁷⁹ Tamtéž, s. 2.

prostředky (televize, rozhlas, noviny), zvyšovala se trestní sazba na jeden až tři let. Dalším trestným činem, kterého se mohl člověk tímto výzvem dopustit bylo podnecování podle § 164 tr. zákona. Zde hrozil trest až do výše dvou let nebo bylo uloženo tzv. nápravné opatření (např. srážky ze mzdy).

Aktivní účastníci, kteří se dostali do skutečného nebo vykonstruovaného konfliktu s policejními složkami, byli nejčastěji obviněni z trestných činů výtrfnictví podle § 202 tr. zák., dále pak útoku na veřejného činitele nebo útoku na státní orgán a orgán společenské organizace a ztřívání výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156a tr. zákona.⁸⁰

Za trestný čin výtrfnictví podle § 202 tr. zákona hrozil trest do maximální výše dvou let, nápravné opatření nebo peněžní pokuta. Za útok na veřejného činitele podle § 155 tr. zák. mohl obviněný dostat trest do výše tří let nebo bylo uloženo nápravných opatření. Pokud se jednalo o útok verbální povahy (§ 156), byla maximální výše trestu stanovena na dva roky. Za útok na státní orgán a orgán společenské organizace (§153) byla stanovena trestní sazba v rozmezí –est m síc až p t let. Častěji byl ale v těchto případech využíván § 154 tr. zákona, kde se jednalo o útok verbální povahy, se sazbou až dva roky nebo nápravnými opatřeními. Obvinění ze ztřívání výkonu pravomoci veřejného činitele se řídilo § 156a trestního zákona, kde byl stanoven trest do výše –esti m síc , nápravné opatření nebo pokuta.⁸¹

Často se také stávalo, že byl člověk obviněn z několika trestných činů najednou. Nejčastěji byly takto kumulovány trestné činy útok na veřejného činitele spolu se ztříváním pravomocí veřejného činitele. Obvinění se těchto činů dopustili během demonstrací nejčastěji tím, že údajně odmítli uposlechnout výzvy k opuštění prostoru a že orgány SNB častovali vulgárními výrazy.

Tyto výše jmenované tresty byly z období Palachova týdne nejfrekventovanější, ale objevila se i další obvinění. Například katolický kněz Václav Malý byl obviněn podle § 199 tr. zákona z činu poplazení zprávy. Jak uvádí sdělení VONS č. 912, byla v bytě Malého provedena domovní prohlídka, na jejímž základě vyšetřovatel VB kpt. Třípík usoudil, že se jmenovaný dopustil trestného činu

⁸⁰ PAŘOUT, J., c. d., s. 3.

⁸¹ Tamtéž, s. 3.

v souvislosti s anonymními dopisy, ve kterých neznámý pisatel vyhrožoval sebevraždou.⁸² Tyto dopisy se objevily na začátku měsíce ledna.

Z trestného činu výtržnictví (§ 202/1) byl obviněn Stanislav Ritter (člen Nezávislého mírového sdružení), který se 21. ledna vydal vlakem z českých Budějovic do Prahy. Mlpsitom na sobě oděv, který byl šozdoben nápis: ŠPatím k nim a nejsem nepřítel, ŠSvobodu shromažďování, ŠZákony platí na všechny, ŠVězení není vězení. V centru Prahy (v blízkosti Karlova mostu) byl však Ritter zadržen a předveden.⁸³ Nakonec byl tento případ postoupen Obvodnímu národnímu výboru pro Prahu 1 k postupkovému řízení.⁸⁴

I za organizování podpisových akcí na podporu uvedených hrozilo trestní stíhání. Jan Král byl právě za organizaci těchto podpisů pod petici obviněn z útoku na státní orgán a orgán společenské organizace (§ 153) a také za schvalování trestného činu podle § 165, odst. 1. Zde byla nejvyšší sazba až do jednoho roku nepodmíněná. V případě Jana Krále bylo později toto stíhání zastaveno.

Nkteí obané se kvůli účasti na demonstraci dostali do velkých problémů zejména proto, že již byli dříve trestáni, popř. odsouzeni k podmíněnému trestu. Toto je také případ Miroslava Tmáčka, který byl již dříve trestán a 26. 8. 1988 podmíněně propuštěn. Nyní v souvislosti s Palachovým týdnem byl znovu obviněn, tentokrát z přečinu proti veřejnému pořádku § 6a.⁸⁵ Obvodním soudem pro Prahu 8 byl jmenovaný odsouzen k odtí svobody na jeden měsíc nepodmíněně. Proti tomuto rozhodnutí se Tmáček odvolal, ale 7. března bylo jeho odvolání zamítnuto a rozsudek se stal pravomocným.

⁸² Infoch, r. 12, č. 3/1989, s. 11.

⁸³ Infoch, r. 12, č. 3/1989, s. 10, sdělení VONS č. 909.

⁸⁴ Infoch, r. 12, č. 8/1989, s. 8, sdělení VONS č. 978.

⁸⁵ Tmáček se 19. ledna účastnil demonstrace a údajně neuposlechl výzvy příslušníků Bezpečnosti.

4.1 Tomáš Hradílek

Za inost bezprost edn související s událostmi b hem Palachova týdne byl stíhán mluv í Charty 77 Tomáš Hradílek. Trestných in se m l dopustit tím, že 17. ledna a 28. ledna zaslal nejvyšším státním p edstavitel m dopisy, ve kterých ost e kritizoval nejen brutální zásahy proti demonstrant m na Václavském nám stí, ale i pom ry v celém stát .

Ve svém prohlá-ení ze dne 17. ledna 1989 komentoval Hradílek události p ede-lých dn a odsoudil pouflití násilných prost edk proti lidem, kte í cht li b hem pietního aktu vzpomenout památky Jana Palacha. Dále odsoudil masivní vlnu zatýkání, p edev-ím len nezávislých iniciativ a lživou propagandu ze strany oficiálních médií. Autor uvedl tato fakta do kontrastu s práv probíhající sch zkou KBSE ve Vídni. ší ,tak vy v samém srdci Evropy vedete agresivní útok proti vlastním ob an m? Jaký význam, jakou morální váhu bude mít podpis eskoslovenského p edstavitele pod tímto dokumentem?ø⁸⁶

šJaký to Evropa buduje spole ný d m, kdyžl základní pilí ó ono pásmo d v ry, je projektován Vámi, kte í se pro své zi-tné zájmy ne-títíte vést boj s vlastním lidem?ø⁸⁷

V záv ru Tomáš Hradílek moc p ímo obvinil z nezákonností. šHanba moci, která nezákonn pronásleduje, zatýká a v zní dobré a state né leny na-í národní a ob anské pospolitosti! Sty te se, pánové! Sty te se a nezapome te, že v-eho do asu.ø⁸⁸

Tento dopis byl adresován ÚV KS , p edsednictvu Federální vlády SSR, p edsednictvu Federálního shromáfd ní SSR a prezidentu republiky. Informováni byli také TK, zahrani ní tiskové agentury a Hradílkovi p átelé a známí.

Dal-í Hradílkovou aktivitou byl dopis z 28. ledna 1989 adresovaný generálnímu tajemníkovi ÚV KS . Pisatel se v n m vyjád il k rozhovoru Milo-e Jake-e s redaktorem západon mecké televize, vysílaným 2. ledna 1989. Jak sám Hradílek uvedl, nem l v úmyslu v novat se v-em aspekt m, které v rozhovoru zazn ly, ale velmi se ohradil proti výrok m o inosti nezávislých iniciativ. Naprosto nesouhlasil s tvrzením, že iniciativy zve ej ovaly svá stanoviska pouze prost ednictvím západních sd lovacích prost edk a že se vyhýbala vystoupením na

⁸⁶ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/10, sign. II/1.

⁸⁷ Tamtéfl.

⁸⁸ Tamtéfl.

ve ejnosti v rámci oficiálních struktur a akcí. Jako doklad svého tvrzení uvedl pisatel dopisu n kolik konkrétních situací, kdy cht l on, nebo jeho p átelé, ve ejn vystoupit se svým názorem, cofl mu bylo znemořn no a on byl zadrřen.

V druhé ásti dopisu se Hradílek p ímo generálního tajemníka ptal, co on na to, a v záp tí si odpov d l, ře bylo mořné, ře Jake– nebyl o obtířích nezávislých iniciativ informován. řVa–e kritická slova na na–i adresu беру proto vářn . Oznamuji Vám, ře budu p esv d ovat ú astníky nezávislých ob anských aktivit o správnosti a ú elnosti ve ejn vystupovat a p sobit na bázi oficiálních sch zí a masových shromářd ní.⁸⁹

V post skriptu se Hradílek je–t v noval jedné informaci, která zazn la b hem rozhovoru Jake–e se západními noviná i. Týkala se mladých uchaze o studium na st edních nebo vysokých –kolách, kterým to bylo kv li innosti nebo postoji rodi znemořn no. Jake– pronesl, ře toto bezpráví se jiřl ned je, p i emřl mu Hradílek oponoval tím, ře v nedávné dob bylo vyhrořřováno jeho manřelce, ře jejich syn nebude na řlášnou –kolu p iřat. Generální tajemník byl proto v záv ru dopisu vyzýván, aby se postaral o to, aby opravdu tyto řzlo innéř praktiky jiřl nebyly uplat ovány. O dopise byla informována významná eskoslovenská i zahrani ní média.

Reakce státní moci na sebe nenechala dlouho ekat. Dne 21. února 1989 byl Hradílek Krajskou správou SNB v Ostrav , odborem vy–et ování Státní bezpe nosti (kpt. JUDr. Vlastimil Porostlý) obvin n z trestného řinu pobu ování §100 odst. 1, písm. a), odst.3, písm. a) tr. zákona a trestného řinu po–kozování zářm republiky v cizin podle §112 tr. zákona. V usnesení zazn lo mimo jiné, ře v–e Hradílek inil z nep átelství k socialistickému spole enskému a státnímu z řízení republiky, ře jako eskoslovenský ob an roz–i oval v cizin nepravdivé zprávy o pom rech v republice, o zásahu bezpe nostních slořek b hem lednových demonstrací, a ře vulgárním zp sobem napadal p edstavitel e stranických a státních orgán .

O zahájení trestního střhání informovalo sd lení VONS . 947 z 6. b ezna 1989. Byla zde zmínka i o tom, ře u Tomá–e Hradílka byla 22. února provedena z rozkazu kpt. StB. Vlastimila Porostlého domovní prohlídka, které nemohl být vy–et ováný p ítomen, protoře byl toho dne ráno zadrřen. Návrh na uvalení vazby byl zamítnut. V záv re ném odstavci zpráva shrnovala, ře zásahy policie m ly za cíl

⁸⁹ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/10, sign. II/2.

ochromit účinnost Charty 77. Špatně mluvícího Charty 77 T. Hradílek názorně dokládá snahu policejních a justičních orgánů paralyzovat účinnost Charty 77. Je to nikdy nebylo jeho dvacítiléto působení nebyli věřící v její mluvčí jsou součástí trestního stíhání.⁹⁰ Ve vězení tou dobou již byli Dana Němcová a Saša Vondra. Hradílkovi hrozil jeden rok a půl let v vězení.

Okresní prokuratura v Praze zastoupena prokurátorem JUDr. Vratislavem Klimentem dne 16. března Tomáše Hradílek z výše uvedených trestných činů obvinila. On sám odmítl vypovídat.

Proces byl stanoven na 4. dubna do budovy Okresního soudu v Praze a předsedajícím soudcem měl být JUDr. Miroslav Stanku.⁹¹ Tuto zprávu přineslo 28. března sdělení VONS č. 969. Tohoto jednání se chtěli zúčastnit Hradílkovi známí z Výzkumného ústavu pro farmacii a biochemii Ing. Tomáš Kopíva, Ing. Vít Pelikán a Petr Fráňa, ale bylo jim to znemožněno nařízením vedoucího kádrového a personálního útvaru ústavu v Praze Oldřichem Horešovským. Ten na základě telefonátu pracovníka StB zrušil tímto dotyčným muflím předem plánovanou a řádně nahlášenou dovolenou. Podobným způsobem bylo postupováno i u několika dalších osob, které se chtěly zúčastnit soudního jednání.

Bylo soudního jednání pronesl Tomáš Hradílek poměrně obsáhlou závěrečnou řeč, ve které se chtěl (jak sám na úvod řekl) v nově argumentovat týkajících se jeho obvinění z nepřátelství vůči republice. Sám uznává, že s několika pilíři, na kterých stojí současný stát, nesouhlasí, ale na příkladech ze zahraničí uvádí, že jsou u nás nutné změny, které už nyní kde započaly dokonce v SSSR (Gorbačov), v Maarsku.⁹² O něm které výroky Michaila Gorbačova se konkrétně ve své argumentaci opírá. Šel jsem vnitřně přesvědčen, že mi je obanský postoj, jehož součástí bylo také napsání a rozeslání dvou inkriminovaných dopisů není v antagonistickém vztahu se skutečnými zájmy této společnosti, této republiky, ale v jejím naprostém souladu.⁹³

Pátého dubna se objevila zpráva, že Tomáš Hradílek byl uznán vinným z trestných činů pobuřování a z pokusu o trestný čin poškození zájmů republiky v cizině. Byl odsouzen k odnětí svobody na tři měsíce s podmíněným odkladem na dva roky. Rozsudek nevešel v platnost, protože se obě strany (obžalovaný i

⁹⁰ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. č. 11/10, sign. IV/2.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² LP, sb. VONS, kart. 10, inv. č. 11/10, sign. II/3.

⁹³ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. č. 11/10, sign. II/3.

prokurátor) na místě odvolaly.⁹⁴ Informaci o vynesení rozsudku přinesl také 6. 4. 1989 deník Rudé právo.⁹⁵

Odvolání se odešlo u Krajského soudu v Ostravě 10. května 1989 a předsedajícím soudcem byl JUDr. Václav Knýbel. Tomáš Hradílek se dohládoval zproštění viny a prokurátor Marián Kolář požadoval švýcarské podmínky trest uložený na velmi dlouhou dobu. Krajský soud ob odvolání zamítl, čímž rozsudek soudu nižší instance vstoupil v platnost.⁹⁶

4.2 Vlasta Chramostová, Libuše Tužhánová

Dne 16. ledna napsaly Vlasta Chramostová a Libuše Tužhánová dopis adresovaný československé vládě a jejímu předsedovi, ve kterém se ostře vyjádřily k událostem předešlého dne, tedy 15. ledna. Bezpodmínečně složky v tento den zasáhly s nebyvalou brutalitou proti účastníkům nepovolené demonstrace u příležitosti 20. výročí smrti Jana Palacha. Tento dopis vešel ve známost jako Prohlášení k 15. lednu.

Pisatelky otevřeně obvinily ze lži všechny, kteří tvrdili, že na Václavském náměstí bylo o nepátelské řivly. Komentovaly také právě probíhající následnou schůzku KBSE ve Vídni. Šlfe i te, když jednou rukou v atmosféře úsměvu a gest podepisujete ve Vídni nový, nesporný významný dokument k lidským právům, a druhou rukou se chystáte potlačit každý svobodomyšlný projev, každý odlišný projev.⁹⁷ V závěru dopisu autorky otevřeně psaly, že nechtějí souhlasnou vládu, která nedodrhuje lidská práva a předkládá požadavek svobodného projevu, shromáždění a sdružování. Bylo zde také konkrétně uvedeno, komu je toto prohlášení zasláno. Štoto prohlášení posíláme předsedovi federální vlády Ladislavu Adamcovi a generálnímu tajemníkovi ÚV KS Miloši Jakešovi. Rovněž je posíláme sdlovacím prostředkům.⁹⁸ Závěrem tato nepřímá vyzývala další obany, aby vyjádřili svůj názor.

Dne 21. února bylo proti obma ženám zahájeno trestní stíhání, které vedl vyšetřovatel kpt. Třířk. Byly obviněny z toho, že ve svém dopise z 16. ledna

⁹⁴ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/10, sign. III/3.

⁹⁵ RP, . 69, 6. dubna 1989.

⁹⁶ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/10, sign. III/4.

⁹⁷ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/11, sign. II/2.

⁹⁸ Tamtéž.

švyslovují souhlas s inností ú astníků zakázaného shromážd ní, konaného dne 15.1. 1989 v odpoledních hodinách v Praze 1, na Václavském nám stí, jehož n kte í ú astníci se dopustili trestných in ohrožujících ve ejný po ádek a dále zkresleným lí ením t chto událostí a nepravdivým oso ením státních a stranických orgán ze lřlí, zneužívání sv ených pravomocí a poru-ování ob anských práv a svobod, tyto hrub pomluvily a urazily.⁹⁹

Vlasta Chramostová a Libu-e Třihánová byly 10. b ezna 1989 obvodním prokurátorem pro Prahu 2 JUDr. Franti-kem Anto-em obvin ny z trestných in schvalování trestného inu podle § 165 odst. 1 tr. zák. a útoku na státní orgán a orgán spole enské organizace podle § 154 odst. 2 tr. zák. a to ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 tr. zák. Vlast Chramostové také p itířilo, ře poskytla rozhovor pro rozhlasovou stanici Hlas Ameriky, ve kterém vylí ila události, prob hly na Václavském nám stí. Podle prokurátora tyto informace podala obvin ná nepravdiv , pop . zkreslen . Vlasta Chramostová i Libu-e Třihánová se k autorství dopisu p iznaly, ale v dal-ích v cech ob odmítly vypovídat.

Je-t p edtím, neř jim bylo sd leno obvin ní, byly ob řeny v dopedních hodinách (10. b ezna) p edvolány k vy-et ovateli, kde se spolu se svými obřáji seznámily se spisy a posudky léka .¹⁰⁰ Obřáji obou dam, JUDr. Rao Uppaluri a JUDr. Otakar Motejl, navrhovali zahrnout do spisu téř novinové lánky vyzývající k otev enosti ve spole nosti a k dialogu, texty kulturních a v deckých pracovník a také nov vydaný Záv re ný dokument víde ské sch zky KBSE. Obřáje Vlasty Chramostové navrhoval p edvolání Ji řího Dienstbiera a Václava Havla, kte í spolu s obvin nými sledovali události 15. ledna na Václavském nám stí. V-echny tyto pofadavky vy-et ovatel zamítl s od vodn ním, řře navrhované d kazy nemají konkrétní vztah ke skutku, pro který je vedeno tr. stíhání.¹⁰¹ Ob obvin né podaly proti tomuto usnesení stířnost.

Podle prvotních informací¹⁰² se m l soud konat 30. b ezna 1989, dal-í zpráva VONSu z téhoř dne (28. b ezna) uvádí datum 4. b ezna. Na konci tohoto sd lení nalezneme také zmínku o tom, ře řv t chto dnech byla odeslána petice 238 ob an , kte í se ztotoř ují s postojem obou obřalovaných k událostem na Václavském nám stí a obsahem jejich dopisu. Petice byla krom L. Adamce a M. Jake-e dána na

⁹⁹ LP, sb. VONS, kart. 10 inv. . 11/11, sign. I/1.

¹⁰⁰ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/11, sign. IV/3.

¹⁰¹ Tamtéř.

¹⁰² LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/11, sign. III/1.

v domí také obvodnímu prokurátorovi pro Prahu 2, nebo signatáři se domnívali, že se svým podpisem dopustili stejného trestného činu jako ob obžalované.¹⁰³

Soudní jednání se nakonec konalo 10. dubna 1989 u obvodního soudu pro Prahu 2. Mohli se ho zúčastnit příbuzní obou obviněných, potom také i zástupci nezávislých iniciativ. Přítomen byl také Martin Fincke, profesor trestního práva na univerzitě v Passov, který zde vystupoval jako představitel Mezinárodní helsinské federace, a zástupci velvyslanectví USA a Velké Británie. Prokurátor JUDr. František Antoš navrhl ve své závěrečné řeči pro ob obžalované podmíněný trest, obhájci popřadovali zproštění viny.

Vlasta Chramostová hned v úvodu své závěrečné řeči uvedla, že se necítí vinná, protože je souzena za své přesvědčení a odlišný politický názor. Jako paradox k tomuto procesu uvedla souasně šelosvitové prozíraní a závazky stát (viz konference ve Vídni) k dodržování demokracie a lidských práv. Šlo o slova demokratizace, dialog a kritika známá frekventovaná, ale ve skutečnosti se zůstaly postihy, pronásledování a zákony - a dále se prohlubuje propast mezi obanými a mocí, mezi slovy a činy.¹⁰⁴ Během řeči také zmínila osud Stanislava Devátého a přáda jeho propuštění, a pak také citovala výrok Karla Čapka ze 30. let, který se podle ní dá plně využít pro komentář souasnosti. V další části komentovala svůj život a nejznámější postihy, které ji zasáhly z důvodu jejího politického přesvědčení. Vyjádřila se také k činu Jana Palacha a dodala, že se státní moci nepodaří donutit všechny obaný k tomu, aby si jeho památku nepřipomněli. V úplném závěru Vlasta Chramostová v sobě nezapomněla herečku a svou závěrečnou řeč zakončila v tou: Šlo o koním s jistotou Antigony, že mi jin by jistě schválili věčnici, kdyby jim hrdlo nesvíral strach.¹⁰⁵

Na soudní jednání a své pocity vzpomíná Vlasta Chramostová takto: *Šlo o sedativa vzít nemohu, potěbuju jasnou hlavu. Vysychá mi v ústech, navíc беру antibiotika. Doktor Motejl pro mne u soudu přáda pít. Šlo o Užívá léky, při kterých musí pít, jinak by nemohla odpovídat. Vyšli obhájci vstoupit, zařiná to dobře. Když jsme před začátkem sedly s Libuší na lavici obžalovaných, moc se nám hodilo, že jsme si mohly sodovkou popít na její edesátiny, které připadly na ten soudní den. Sklenici jsem držela a tiskla tak silně, až se mi ruce uklidnily. Herecké soustředění pomohlo*

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/11, sign. II/1.

¹⁰⁵ Tamtéž.

*jako tolikrát. Nalila jsem a nabídla Libu-i pití, dlouze jsme si pohlédly do očí a jen my víme, na co všechno jsme to pítily. Aby nás nezavěli natvrdo a abychom obstály! A přefily to! N které představy v zeského života mi nahánly hrůzu. Hlavně by mi nedali léky.*¹⁰⁶

Závěrem Vlasty Chramostové velmi ocenila i její spoluobčiny. Ve svých pamětech o tom napsala toto: *Š Zlatým hřebem dne byl ovšem proslov Vlasty Chramostové. Pojednala v něm mimo jiné o případech trestů, které byly v historii nespravedlivě souzeny, proto se vystoupily proti zlé politické moci. Před soudem ji s podivem nezastavil. Vlasta, zakázaná herečka, po dlouhé době zazářila svým velkým hereckým uměním a sklídila potlesk. Nebylo to na prknech Národního divadla, ale v ubohé soudní síni na Vinohradech. Nehrála divadlo, ale hrála o kus svého pohnutého života. A o svobodu.*¹⁰⁷ Ve své závěrečné i Libuše Třihánová před soudem 10. dubna uvedla, že to, co viděla 15. ledna na Václavském náměstí, bylo pro ni obrovským šokem, protože to bylo v hrubém rozporu s jejími představami šo sociálně spravedlivé a svobodné společnosti.¹⁰⁸ Zmínila také rozpor mezi událostmi 15. ledna 1989 a policejním zásahem s právem přijímanou videí skou deklarací, se kterou přišla do styku ještě před jejím přijetím.¹⁰⁹ Když se vyjadřovala ke svému obvinění z trestného činu schvalování, tak řekla, že fládné výtrfnosti neviděla a že je tudíž ani nemohla schvalovat. ŠA pokud jde o zneužití pravomoci veřejných činitelů, proti tomu jsme prohlášením protestovali a ne, že bychom je schvalovali.¹¹⁰ V závěru své i Libuše Třihánová podkovala oběť, kteří podpořili petici vyjadřující nesouhlas se zásahem policie proti pietnímu aktu a jeho účastníkům 15. ledna 1989.

Vlasta Chramostová a Libuše Třihánová byly nakonec uznány vinnými pouze z trestného činu útoku na státní orgán a orgán společenské organizace (§ 154/2 tr. zákona) a byly odsouzeny na tři měsíce odnětí svobody a podmíněným odkladem na zkušební lhůtu jednoho roku. Obě jmenované se okamžitě proti rozsudku odvolaly, prokurátor se nevyjádřil.¹¹¹

Senát Městského soudu v Praze (předseda JUDr. Jan Rojt, soudci JUDr. Marcela Andlová a JUDr. Jiří Horký) na veřejném zasedání dne 26. května 1989

¹⁰⁶ CHRAMOSTOVÁ, V., *Vlasta Chramostová*, Brno 2003, s. 18.

¹⁰⁷ TŘIHÁNOVÁ, L., *Ohlédnutí za životem*, Praha 2005, s. 226.

¹⁰⁸ Zveřejněná v Amerických listech 5. května 1989.

¹⁰⁹ Jako členka eskoslovenského helsinského výboru se podílela na překladu tohoto dokumentu.

¹¹⁰ Americké listy, č. 4, 5. 5. 1989, s. 6.

¹¹¹ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. č. 11/11, sign. III/3.

rozhodl o odvolání Vlasty Chramostové a Libuše Měhánové a také prokurátora. Ten pořádkoval zproštění podmíněného trestu a odsouzení i v druhém bodu obžaloby, obviněné pořadovaly zproštění viny. V závěrečné části se Vlasta Chramostová vrátila ke svému obvinění ze schvalování trestného činu, tedy pietního aktu 15. ledna u příležitosti výročí smrti Jana Palacha. Při své obhajobě si opatřila pomoc Sofoklovu Antigonu. Šťastná je zkušenost: prestižní zatvrzelost nezabrání nejvíc lidské potřebě uctít smrt, jestliže se v pozemské hře i za pravdu postavila na stranu živých.¹¹² Z dalších slov této závěrečné části byla cítit jistá skepse a zklamání. V úplném závěru Vlasta Chramostová citovala z dopisu Karla Čapka, který říkal, že národ se může cítit nesmrtelným jenom tehdy, když se bude cítit mravním, když bude mít své v domě mravní posláním.

Libuše Měhánová se oběhla v nově otevřených prostorách, v kterých událostech informovaly naprosto lživě, a právě na to si také ve svém prohlášení stěžovaly. V této závěrečné části byly již reflektovány události, které se staly i ve dnech následujících (16. a 19. ledna).

Senát městského soudu v době odvolání zamítl jako nedůvodná a rozsudek tím nabyl právní moci.

Sdělení VONS č. 1028, které o tomto zasedání podává zprávu zároveň uvádí, že deklarace veřejného jednání nebyla dodržena a asi tímto pátel obviněných se do zasedací síně nedostalo a to i přes to, že síň byla poloprázdná.

4.3 Jana Petrová a spol.

Bezprostředně po demonstraci 16. ledna 1989 bylo zadrženo velké množství lidí. Byli mezi nimi i tací, kteří byli oficiálními místy označeni za organizátory akce. Byli to hlavně představitelé nezávislých iniciativ Jana Petrová, Otakar Veverka, Dana Němcová, David Němec, Stanislav Penc, Petr Placák, Jana Sternová a Saša Vondra. Mezi zadrženými byl také Václav Havel, ale jeho kauza byla řešena samostatně.

Jmenovaní byli (za polohy květin u sochy sv. Václava a pouhé přítomnosti na Václavském náměstí) obviněni z trestného činu výtrlnictví podle § 202/1. 24. ledna se obviněni seznámili s výsledky vyšetřování. Jana Petrová a Ota Veverka byli navíc obviněni z trestného činu útoku na veřejného činitele podle §156/2 tr. zákona. Jana Petrová byla obviněna proto, že protestovala proti činnosti neznámého muže,

¹¹² LP, sb. VONS, kart. 10, inv. č. 11/11, sign. II/1.

který jí vytrhl z rukou kv tiny. Otakar Veverka se m l trestného inu výtrfnictví dopustit tím, že pořádal legitimace zasahujících p íslu-ník VB. K celému incidentu do-lo podle Otakara Veverky takto: *šTak jsme tam asi tak p l hodinky nervózn a nerozhodn p e-lapovali a řmoulali ty karafiáty v prok ehých dlaních, ař se Jana Petrová rozhodla, že tam tu kytku dá. Vydala se po levé stran k umáku kon . Když tam dokrá ela, sko ili po ní jeden nebo dva z estébák , zkroutili jí ruku za záda a kv tiny sebrali. Pak odb hli a vhodili je do jednoho z opodál zaparkovaných aut. Já se rozeb hl Jan na pomoc a spole n jsme do-li k jednomu z policejních aut, kolem kterého stála skupina policajt , tedy p íslu-ník VB.*

ekli jsme jim, že nás p epadli neznámí chlápci (stáli po ád kousek opodál), ukradli nám kv tiny a pořádali jsme je, aby zkontrolovali jejich totořnost, p ípadn je zatkli a ty kv tiny nám vrátili. Místo toho, ale cht li na-e ob anky, coř jsme odmítli s tím, že na to nemají právo. Naopak jsme řádali, aby oni p edlořili své slufební pr kazy. No a tak jsme se tam chvíli dohadovali, kdo, komu a co p edloří, a podle jakých zákon , které jsem v té dob znal nazpam , ale oni ne.

Nakonec nás vyzvali, abychom nastoupili do slufebního vozu, coř jsme odmítli, a tak nás do n j nacpali násilím. To asi byla ta v t-í razance. Bránili jsme se, jak jsme mohli, ale co nad láte, když na vás sko í ty i nebo p t chlap a vy víte, že se s nimi nem řete prát, protoře p esn to cht jí. Takře ta obrana byla prost pasivní. Drřet se za dve e auta a v-eho, eho se dalo chytit a co nejděle se nenechat str it dovnit . V minut nás samoz ejm p emohli. Odvezli nás na stanici VB ve Třolské ulici a posléze do ruzy ské vazby. Obvinili nás z útoku na ve ejného initele.õ¹¹³

V-em obvin ným bylo vy ítáno, že na jejich popud (poloření kv tin) do-lo k velkému sročení lidí. Proti tomuto výroku je argumentováno tím, že obvin ní byli zadrženi d íve, než se dav na Václavském nám stí shromářdil.¹¹⁴ Hlavní lí ení bylo stanoveno na 21. února 1989.

Soud nakonec prob hl ve dvou dnech, tedy 21. a 22. února a o obvin ných rozhodoval samosoudce JUDr. Antonín T řík. Proces s Danou N mcovou byl z dvodu její hospitalizace odlořen a byl dále projednávám samostatn . Obvin ní byli odsouzeni k t mto trest m: Jana Petrová na dev t m síc nepodmín n v I. nápravn výchovné skupin , Ota Veverka ke dvanácti m síc m nepodmín n ve II.

¹¹³ Rozhovor s Otakarem Veverkou.

¹¹⁴ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/22, sign. III/1.

nápravn výchovné skupin (NVS), David Nmec k podmíněnému trestu na šest měsíců s odkladem na tři roky a penaltěmu trestu 4000 Kč, Jana Sternová ke čtyřem měsícům s podmíněným odkladem na jeden rok. Stanislav Penc, Petr Placák a Saša Vondra byli odsouzeni za přečin proti veřejnému pořádku a byl jim uložena podmíněný trest v trvání dvou měsíců s odkladem na dva roky a penaltý trest ve výši 2500 Kč. Vichni obvinění se proti rozsudku odvolali. Prokurátor JUDr. František Antoš s rozsudkem nesouhlasil. U většiny požadoval zproštění trestu s podmíněným odkladem na delší zkušební dobu a také mnohem vyšší částky k zaplacení.

Odvolací řízení bylo stanoveno na 4. dubna 1989 k Městskému soudu v Praze a předsedou byl jmenován JUDr. Jan Rojt. Sdělení VONS č. 972 připomínalo tohoto soudce v souvislosti s jeho minulými rozsudky, a proto většina lidí nabyla přesvědčení, že při vynešení rozsudku nelze očekávat nějaké podstatné změny.¹¹⁵

Jak uváděla další zpráva, jednání soudu bylo opravdu pouze formální a připomínky obžalovaných ani prokurátora JUDr. Oldřicha Trejbalu nebyly vzaty v potaz.¹¹⁶ Nakonec soud ob odvolání zamítl a rozsudek soudu nižší instance vstoupil v platnost.

Proti rozsudku vznikla řada petic, které nesouhlasily s odsouzením obžalovaných a požadovaly jejich propuštění. 118 student brněnské univerzity podepsalo a následně zaslalo 17. května Výboru československé veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci dopis, v němž požadovali ukončení pomlouvané kampaně s. sdělovacích prostředků proti lednovým událostem v Praze a proti jejím účastníkům. Za propuštění politických vězňů (nejen těch odsouzených za činnost během Palachova týdne) se měla 24. května konat manifestace. Byla však údajně zakázána. Ten den se tedy aspoň konala manifestace za Janu Petrovou, kdy byly u sochy svatého Václava položeny květiny a objevily se i transparenty. Ty i účastníci tohoto setkání byli zadrženi.¹¹⁷

19. června 1989 rozhodl Okresní soud v Chomutově o podmíněném propuštění Jany Petrové, které byl zbývajícím trestem šest měsíců a sedmadvaceti dny odložen na zkušební dobu osmi měsíců. Otakar Veverka dále zůstal ve vězení.

¹¹⁵ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. č. 11/22, sign. III/4.

¹¹⁶ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. č. 11/22, sign. III/5.

¹¹⁷ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. č. 11/22, sign. IV/11.

4.3.1 Otakar Veverka

Celý osud Otakara Veverky je velmi zajímavý. Kvůli svým názorům a postojům byl již před palachádou několikrát ve vězení. Poprvé byl odsouzen z trestného činu zbraňového hnutí a vojenský soud ho poslal do vězení na šest měsíců. Později byl jeho čin přehodnocen a Veverka si odseděl ve vězení dalších pět let. Druhý trest byl v roce 1980 za přivlivnictví a za zanedbání vyživovací povinnosti vůči nezletilým. Souhrnný trest byl stanoven na osm měsíců nepodmíněně a zákaz pobytu na území hlavního města Prahy po dobu tří let. Další trest přišel o pět let později. *„Hlavní pomsta však přišla v květnu 1985. Byl jsem obviněn z porušení domovní svobody a odsouzen na pět měsíců. Toho zločinu jsem se mi dopustit tak, že jsem si koncem prosince 1984, bez svolení jeho matky, násilím vzal svého dvouletého syna na jedno odpoledne domů, tedy do svého bytu ve vedlejší paneláku malenovického sídliště ve Zlíně. To se skutečně stalo, ať na to násilí. Ale mluva na to svdky kamarádka.“*

Když jsem se jí ptal, proč tvrdí takové nesmysly, když ví, že má být dostatek důkazů, řekla, že jí estébáci pohrozili, že když nebude vypovídat tak, jak si přeje, seberou jí syna a dají ho do detského domova. Svdky zase ubezpečila, že nedostuduje práva na Karlově universitě. Moje družka mi sice slíbila, že to u soudu odvolá, ale nestalo se. A tak jsem, přes všechny nesrovnalosti v jejích výpovědích, byl okresním soudem ve Zlíně odsouzen. Odvolací krajský soud v Brně to sice vrátil zpět, právnický poukazem na ty rozpory, ale nic se nestalo a rozsudek byl potvrzen.“¹¹⁸

Poslední trest přišel v souvislosti s Palachovým týdnem (viz výše). Otakar Veverka byl odsouzen za výtrfnictví podle § 202/1 a za útok na veřejného činitele podle § 156/2 tr. zákona ke dvanácti měsícům nepodmíněně. Trest si odpykával ve věznici v Praze 6 Ruzyni a většinu strávil ve věznici ve Vinařích u Kladna, kde mu byl kvůli častým prohrávkám (často i vyprovokovaných spoluvězňů) někdy odpírán písemný styk s rodinou a přáteli. Jindy si zase stěhoval na nedostatečnou lékařskou péči.

O Veverkově podmíněném propuštění se rozhodovalo na veřejném zasedání okresního soudu v Kladně 25. září 1989. Této žádosti ovšem nebylo vyhověno. Hlavním argumentem soudkyně JUDr. Jitky Hauptmanové byla skutečnost, že Veverka je pouze přímým vězňem, a že ve které povinnosti vykonává pouze

¹¹⁸ Rozhovor s Otakarem Veverkou.

tehdy, kdy je mu to nakázáno. Proto nesplňuje podmínky v oblasti šp evýchovného procesu. Ty totiž stanovují, že špro podmínek propuštění je nutné, aby odsouzený byl hodnocen ve všech oblastech p evýchovného procesu jako vzorný. Jde totiž o ustanovení zákona, které pro vyhovnění takové řádosti přímo vyžaduje, aby odsouzený byl o p i splnění další zákonné podmínky, kterou je odpykání poloviny uloženého trestu o takto po všech stránkách jako vzorný hodnocen.¹¹⁹ Sám jmenovaný na to vzpomíná takto: *ŠKdyfl jsem pořádal o podmínek propuštění, m j š vychovatelø prohlásil, že m podpo í, protože jsem podle n j nejvzorn j í v ze , s jakým se za svou kariéru setkal, vysoce p ekra uji pracovní normy, a že jsem p íkladem pro všechny ostatní. Nicmén u soudu zcela oto il a ekl, že mám mizernou pracovní morálku, že se patn chovám, a že proto podmínku nedoporu uje. Je-t téhož dne se mi v soukromí se slzami v o ích omluvil, protože prý ho k tomu donutili pod pohr řkou ztráty zaměstnání, a tím pádem ztráty sluflebního bytu, a taky pod hrozbou toho, že jeho d ti nedostudují st ední -kolu. Odpustil jsem mu a po mém propuštění se z nás stali p átelé.*¹²⁰

Propuštění na svobodu se Veverka do kal afl 29. listopadu 1989, kdy mu byl pro velký nátlak ob anských iniciativ odpuštění zbytek trestu.

Uv znění Otakara Veverky vyvolalo samoz ejm velký ohlas. Jak již bylo zmín no vý-e, objevily se nejzn jší petice a výzvy pořadující propuštění jeho i ostatních zat ených šv z sv domí. I do v zení mu chodily dopisy a hlavn pohlednice, vyjad ující podporu a nad ji na brzké propuštění. Korespondence do v znice p ícházela ze všech kout eskoslovenska i ze zahrani í (nap . z N mecka, Francie, Kanady i dokonce z Japonska) a odesílateli byli Veverkovi p átelé a známí, samoz ejm rodina (hlavn jeho matka), ale ásto byli pisateli lidé cizí, kterým jen nebyl jeho osud lhostejný.

4.4 Václav Havel

Václav Havel byl zat en v odpoledních hodinách 16. ledna 1989 v blízkosti Václavského nám stí a posléze obvin n z trestného ínu podn cování podle § 164/2 trestního zákona a trestného ínu zt řování výkonu pravomoci ve ejného ínitele podle § 156a trestního zákona. Prvního ínu se m l údajn dopustit tím, že šv Praze nejmén v dob od 9. do 15. ledna 1989 prost ednictvím vysílání zahrani ních

¹¹⁹ LP, sb. VONS, Veverka Otakar, osobní fond, kart. 2, inv. . 25.

¹²⁰ Rozhovor s Otakarem Veverkou.

rozhlasových stanic BBC a Svobodná Evropa pro československo opakovan vyzýval obany hlavního města Prahy, eventuálně dalších míst SSR k nerespektování rozhodnutí Obvodního národního výboru Praha 1 ze dne 6. 1. 1989 . j. OVV-30/1989 o zákazu veřejného shromáždění v souvislosti s takzvaným vzpomínkovým aktem na Jana Palacha dne 15.1. 1989 na Václavském náměstí v Praze, vydaného v opatřeních k upevnění veřejného pořádku.¹²¹

Jednání bylo stanoveno na 21. února 1989 k Obvodnímu soudu pro Prahu 3 k soudkyni JUDr. Heleně Hlavaté. Václava Havla, který byl od svého zatčení 16. ledna ve vazbě, zastupoval JUDr. Josef Lefl a proti němu stál prokurátor JUDr. Karel Florián.

Na úvod své závěrečné řeči Václav Havel uvedl, že se cítí nevinný, a proto fládá své osvobození. Domnívá se totiž, že mu během jednání nebylo prokázáno ani podnecování, ani ztížení výkonu pravomoci veřejnéhoinitele. Dále pak mluvil převážně o Chartě 77 a jejím významu. Šestnáct let Charta 77 upozorňuje státní orgány na vážné rozpory mezi přijatými závazky a společenskou praxí. Dvanáct let poukazuje na různé nezdravé a krizové jevy, na porušení ústavních práv a svévoli, nepořádky a nekompetentnost. Touto svou prací Charta vyjadřuje mínění známejší části naší společnosti, jak máme přeflitost se denně přeskloovat. Dvanáct let nabízíme státní moci o to, co v nich dialog. Dvanáct let státní moc na naši iniciativu nereaguje a jen nás za ni zavírá a pronásleduje.¹²² Ke svému obvinění se Havel v závěrečné řeči již nevyjádřil (prý se k tomu dostatečně vyjádřil během jednání), jen podotkl, že 16. ledna opravdu na Václavském náměstí byl a že byl –okován, co se zde dělo, a proto se zdržel dále, než měl původně v plánu.¹²³ Štalo se totiž něco, co by mě bývalo ani ve snu nenapadlo. Zcela zbytečný zásah Bezpečnosti proti těm, kteří chtěli v tichosti bez jakékoliv publicity květiny k sověpoloflit, vytvořil okamžitě zcela nahodilých chodců protestní dav. Uvědomil jsem si, jak hluboká asi musí být občanská nespokojenost, když se toto mohlo stát.¹²⁴

Václav Havel byl uznán vinným z obou trestných činů a byl odsouzen k odnětí svobody na devět měsíců nepodmíněně. Svůj trest si měl odpykat ve II. nápravně výchovné skupině. Obžalovaný i prokurátor se proti rozsudku odvolali.

¹²¹ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. I/1.

¹²² LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. II/2.

¹²³ Záznam celého soudního jednání ze dne 21. února 1989 je publikován v knize Podnecování a trest: téma další hra Václava Havla, Praha 2009.

¹²⁴ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. II/2.

fiatující strana se domáhala prodloužení nepodmíněného trestu a také peněžitých pokut, šlo o údajnými zvláště –kodlivými následky jednání Václava Havla o n kolikadenním srocování na Václavském náměstí a úbytkem tržeb v obchodní síti.¹²⁵ fiatovaný a jeho p řbuzní vznesli požadavek osvobození.

Odvolační řízení bylo stanoveno na 21. března 1989 k Městskému soudu pro Prahu 2. Soudcovský senát byl složen z JUDr. Jaroslava Novotného (předseda), JUDr. Evy Buriánové a JUDr. Martina Korba.¹²⁶

V závěrečné i u tohoto odvolacího soudu mluvil Havel o tom, že jeho zatčení (a dalších představitelů nezávislých iniciativ) bylo Bezpečností předem plánováno. Dokazuje to na svém vlastním zatčení, kdy příslušníci StB k němu velmi pospíchali, aby Václavské náměstí neopustil dřív, než se ho podaří zadržet. Tím by totiž odpadl alespoň formální důvod jeho zatčení.¹²⁷ V další části i uvedl Havel další fakta, která ho přiměla k myšlence o jeho úmyslném zatčení. Šlo to včasně ve mně vyvolává intenzivní pocit, že nejdříve bylo rozhodnuto, že půjdu do vězení, a teprve potom se k tomu hledaly nějaké právní důvody.¹²⁸

Městský soud zrušil převodní verdikt Obvodního soudu pro Prahu 3. Václava Havla opět uznal vinným z trestného činu podnecování (§ 164 tr. zákona), ale jeho obvinění z trestného činu ztřívání výkonu pravomoci ve veřejném činitele (§ 156a) překvalifikoval pouze na přečin proti veřejnému pořádku podle § 6a trestního zákona. Obviněnému byl převodní trest zkrácen o jeden měsíc, tedy na osm měsíců, a II. nápravně výchovná skupina byla změněna na skupinu I.¹²⁹

Václav Havel se dostal na svobodu 17. května 1989, kdy byl na základě rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4 JUDr. Evou Květenskou podmíněně propuštěn z výkonu trestu. Zbytek trestu (třináct měsíců a 29 dnů) mu byl odložen na zkušební dobu osmnácti měsíců.¹³⁰

Havlovo uvěznění a odsouzení vyvolalo okamžitou reakci, lidé drfeli hladovky, posílali protesty. Bezprostředně po jeho zatčení se rozbohla rozsáhlá podpisová akce, ve které lidé nejrozbohých profesí požadovali propuštění nejen Havla, ale i dalších špolitických vězňů. Zpráva o Havlově zatčení a následném odsouzení se dostala i na stránky domácího, režimního poplatného tisku. Hlavně

¹²⁵ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. III/5.

¹²⁶ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. III/6.

¹²⁷ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. II/3.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. III/7.

–tvavé články v denících Ve erní Praha a Rudé právo vyvolaly obrovský ohlas. Mnoho lidí se ohradilo proti tomu, jak zde byl Václav Havel a celá jeho rodina vykresleni. Ivan Havel spolu se svým bratrem Václavem dokonce podali žalobu na jifi zmi ovaný deník Ve erní Praha, konkrétn ě na jejího ěfredaktora Jaroslava Lemáka, za to, ěle lfiiv informovali o ěinnosti jejich rodiny b hem druhé sv tové války.¹³¹ Článek Rudého práva šKdo je Václav Havel? zase pobou il herce Národního divadla Josefa Somra, který napsal otev ený dopis ěfredaktorovi, ve které zd raz uje významné ěiny celé Havlovy rodiny.¹³² Také manželce Václava Havla, Olze, p i–lo v t–í mnofství dopis , vyjad ujících podporu a ú ast. Známý je dopis nap . Evy Kant rkové, ve kterém se staví za celou Havlovu rodinu a tvrd odsuzuje článek Rudého práva ze dne 12. ledna 1989 šKam krá í–, Charto?ě.¹³³

Ufi 31. ledna zve ejnili Ivan Havel a Olga Havlová otev ený dopis v–em, kte í n jakým zp sobem vystoupili na podporu jejich bratra, resp. manfiela.¹³⁴ I sám Václav Havel poslal na za átku února z v zení vzkaz. šJsem velmi dojat a posílen v–emi projevy solidarity, o nichfi jsem se dozv d l. Za zvlá– d lefiité povafluji, ěle se mne zastali i um lci a v dci, p sobící v oficiálních strukturách. Je to d lefiité nejen pro mne, ale p edev–ím proto, ěle to sv d í o prohlubujícím nesvobodném duchu a ob anské hrdosti v na–í spole nosti.ě¹³⁵

Objevují se ale i hanlivé dopisy, které proti Havlov ěpropu–t ní vystupují. Nap íklad jistý K. Holer ze St íbra argumentoval proti ěpropu–t ní tím, ěle je Havel nepochybn ě západním agentem (d kaz o tom prý podává vysílání Svobodné Evropy). A dále pak jsou v tomto dopise oso ováni herci, kte í na Havlovu podporu vystupují, z toho, ěle to d lají jen kv li svému zviditeln ění.¹³⁶

Havlovo uv zn ění vyvolalo také velký zahrani ění ohlas. Jednalo se nejen o ěechy, fiijící v emigraci, ale zároveň o zahrani ění vlády, intelektuály, um lce, i prosté ob any. V tisku, vycházejícím v prost edí eské emigrace, bylo publikováno obrovské mnofství článk odsuzujících tento postih a pořadujících okamfiité Havlovo ěpropu–t ní.

¹³¹ V článku se tvrdilo, ěle rodina za n mecké okupace vytvo ila krycí kancelá ěgestapa, ve které se stýkala s konfidenty.

¹³² LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. IV/17.

¹³³ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. IV/17.

¹³⁴ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. IV/3.

¹³⁵ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. II/1.

¹³⁶ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. IV/11.

Oficiální protest proti uvěznění podaly i v některé zahraniční vlády například Dánsko. Protest podal hned 6. února německý PEN - klub, pozadu nezůstali ani senát i amerického kongresu a studenti a profesori z Oxfordské univerzity. Z dalších zemí se ozvaly nejprve různé organizace zastupující lidská práva a jako hlavní stojí asi za zmínku Amnesty International. S protestem přišly také země, ve kterých byl stále u moci komunistický režim. V Polsku se nejprve jich vyjádřila Solidarita a 21. února se dokonce konala v Krakově demonstrace, odsuzující proces s Václavem Havlem. Další protesty a zároveň projevy solidarity přicházely z Maarska, Německa, Kanady a Sovětského svazu.

Na jaře 1989 vznikl v Praze Výbor na podporu svobody Václava Havla o podmíněné propuštění. Jeho členem se měl stát každý, kdo nesouhlasí s odsouzením V. Havla, ztotožňuje se s cílem nezávislých iniciativ (zahájení dialogu) a nesouhlasí s porušováním lidských práv.¹³⁷ Pod výzvou tohoto výboru se hned v prvních dnech podepsalo velké množství lidí. Po prvním týdnu to bylo více než 500 podpisů, z nich bylo mnoho jmen veřejně známých. Jednalo se o divadelníky, režiséry, herce, spisovatele, hudebníky, malíře, sochaře, kritiky a publicisty, ale i mnohé další.¹³⁸ Na konci dubna (27. 4. 1989) počet podpisů pod peticí již překročil dva tisíce.¹³⁹ 14. května podal Výbor na podporu svobody V. Havla k Obvodnímu soudu pro Prahu 4 žádost o podmíněné propuštění a jako přílohu přidal seznam podpisů, které se do té doby podařilo shromáždit a bylo jich více než tři tisíce.¹⁴⁰

Výbor ukončil svou činnost a zanikl 17. května, bezprostředně po Havlově propuštění.¹⁴¹

¹³⁷ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. IV/21.

¹³⁸ LP, VONS, inv. . 11/8, sign. IV/11,

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. IV/11.

¹⁴¹ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. IV/11.

5 Ohlas Palachova týdne

Události 15.-21. ledna 1989 vyvolaly značný ohlas nejen na domácí scéně, ale i v zahraničí. Proti zásahům bezpečnostních složek vystupovali jednotlivci, nejznámější organizace a profesní uskupení, a dokonce i ti, které zahraniční vlády.

Naopak našly se také hlasy, které demonstrace ostře odsuzovaly a jejich účastníky považovaly za podvratné živly. Takové to názory zaznívaly především ve veřejných, reflexivních, sdělovacích prostředcích.

Formy protestu:

Nejčastější formou protestu bylo podepisování peticí a otevřených dopisů, které pak byly zasílány vedoucím představitelům a orgánům státu. Podpisové archy směřovaly prezidentovi, na předsednictvo vlády, federálnímu shromáždění nebo na Federální ministerstvo vnitra. V peticích občané protestovali proti zásahu na Václavském náměstí během Palachova týdne a proti trvající kampani, která se rozpoutala na stránkách domácího tisku. V prvních peticích a dopisech, které vznikaly bezprostředně po 15. lednu, byly zveřejněny požadavky na zaručení svobody shromažďování a veřejného projevu, vysvětlení bezohledného zásahu policejních sil. Známé je například prohlášení Vlasty Chramostové a Libuše Tyhmánové adresované československé vládě a komunistické straně, které se tím samy vystavily trestnímu stíhání (viz výše). Dalším protestem byl dopis Demokratické iniciativy adresovaný federálnímu shromáždění SSR, datovaný 16. ledna 1989. Protestoval právem proti sdělovacím prostředkům a jejich dezinformacím ohledně Jana Palacha. Nechybělo zde ani vyjádření nesouhlasu s brutálním policejním zásahem na Václavském náměstí předchozího dne. Všechny požadavky Demokratické iniciativy vyjádřené v tomto dopise byly shrnuty do čtyř bodů.

1. odvolat špionážní z krizového vývoje a zkompromitované osobnosti z politického života republiky,

2. zrušit politická a kádrová privilegia a nastolit tak skutečnou rovnost občanů před zákonem,

3. pokračovat k uskutečnění následných demokratických reforem v politické a hospodářské oblasti,

4. osvobodit všechny politické vězňe.¹⁴²

Později petice a dopisy se soustředily hlavně na požadavek propuštění lidí, kteří byli během demonstrací zatčeni a posléze obviněni z trestných činů. Dalším bodem, který se v písemnostech nejčastěji vyskytoval, byla nutnost vyšetření všech nezákonností, které se během těchto kritických dnů udály, a potrestání jejich viníků. Jedním z posledních, ale rozhodně neméně významným požadavkem bylo zahájení otevřeného celospolečenského dialogu o problematice lidských práv a celkovém úpadku společnosti. Na které petice byly jistě konkrétněji a požadovali propuštění konkrétního vězně, jako například Václava Havla, Jany Petrové a spol. a mnohých dalších.

Nespokojenost se projevila ve všech vrstvách obyvatelstva. Iničiátory protestů byli jednotlivci nebo nejrozmanitější skupiny občanských aktivistů, mladých výtvarníků umělců i studenti Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze.

Patnáct bývalých členů KS podepsalo 18. ledna prohlášení, ve kterém vyzývali vládu, aby okamžitě zastavila represe vůči svému občanstvu a zahájila konstruktivní dialog.¹⁴³ Tohle názor na lednové události nebyl ani v samotné komunistické straně jednotný, jasně dokazuje text vnitrostranické informace 1989 č. 64, kde se mimo jiné píše: „Rozporná stanoviska k lednovým událostem a způsobu jejich řešení se promítají i do hodnocení následných nátlakových podpisových akcí. Názory na tyto podpisové akce jsou rozdílné, od krajních odmítnutí spojených s výzvami k sankcím (například vyloučení těchto členů strany, kteří podepsali tyto petice), přes postoje typu „šáší dle toho, co chtějí, ale neplaťme je“, až po názory, které kritické ve skutečnosti představují progresivní síly, podobné jako v MLR a PLR.“¹⁴⁴

O vyhrocené situaci se rozhodli s vládou jednat zástupci Nezávislého mírového sdružení, kteří 18. ledna 1989 navštívili předsednictvo vlády. Konkrétně se jednalo o Pavla Jehla, Jiřího Pavlíka a Tomáše Tvarocha a chtěli jednat přímo s předsedou vlády Ladislavem Adamcem. Ten se však omluvil pro zaneprázdněnost, a proto členové NMS přednesli své požadavky odbornému poradci sekretariátu

¹⁴² PREAN, V., *Horký leden 1989 v Československu*, s. 77-79.

¹⁴³ Tamtéž, s. 91. Podepsání jsou Jiří Dienstbier, Jiří Hájek, Miloš Hájek, Marie Hromádková, Milan Hübl, Zdeněk Jiřínský, Vladimír Kabrna, Vladimír Kadlec, Erika Kadlecová, Luboň Kohout, Vladimír Kolmistr, Rudolf Slánský, Václav Slavík, Václav Třihán a Václav Vrabec.

¹⁴⁴ NA, KS – ÚV, Vnitrostranické informace 1989, č. 64, 10. března 1989, s. 6.

předsednictva vlády dr. Javornickému. Jednalo se o tyto body: nesouhlas se zásahem Sboru národní bezpečnosti a Lidových milic na Václavském náměstí, vznik napjaté situace ve Větatech, kde se má 21. ledna konat setkání, "tvavá kampaň domácích sdělovacích prostředků a zveřejnění jmen zadržovaných aktivistů a nemohlost otevřeného vyjádření jejich názoru. Jako poslední byl zmíněn nesouhlas se zadržením účastníků nepokojů a pošťadavek jejich okamžitého propuštění.

Mezi známé osoby, které se vyjádřily a vznesly protest proti potlačení demonstrací, patřil kardinál a arcibiskup pražský František Tomáček. První dopis zaslal předsedovi vlády SSR Ladislavu Adamcovi 20. ledna 1989. V úvodu vyjádřil pisatel svou spokojenost s tím, že se Československo připojilo k závěrům helsinské konference ve Vídni. Zvláště si kardinál Tomáček cení těch částí, které se vztahují k lidským právům. V této souvislosti ale kritizuje zásah Bezpečnosti proti shromáždění 17. ledna a připomíná, že šdrsné násilí nemůže udusit oprávněnou touhu obyvatelů mít v takovém prostoru svobody, jaký se stal samozřejmým ve dvacátém století.¹⁴⁵ V závěru dopisu Tomáček vyzval představitele státu, aby okamžitě nastoupili cestu přímého dialogu státu s církví a se všemi občanmi.

Druhý dopis, který kardinál František Tomáček Ladislavu Adamcovi napsal, byl datován pouhý den po dopise prvním. Zde se zastal účastníků demonstrací a vyjádřil nesouhlas s tvrzením oficiálních míst, že jsou tyto nepokoje vyvolávány ze zahraničí. Podle něho je příčinou nespokojenosti obyvatel špatné vedení státu v průběhu posledních desetiletí. Šnení třeba znovu opakovat všechny ty události minulé doby, které prokázaly, že československý obyvatel netuší se plně svobod a je záměrně reŕimem manipulován, aby slepě a v rozporu s lidskou důstojností činil jen to, co je mu výslovně dovoleno nebo přikázáno, a ne činil si nároky na to, co náleží do obsahu jeho lidské podstaty.¹⁴⁶ Dále v dopise připomněl, že svým zásahem proti pokojně demonstrujícímu obyvatelstvu překročila Bezpečnost své pravomoci, a proto se obrátil právně na předsedu vlády, aby proti této nepřístojnostem zasáhl a zjednal celkovou nápravu. Nejen z hlediska postupu proti demonstrantům, ale celkově i ve sféře hospodářské, politické a sociální.

Ministerský předseda SSR Ladislav Adamec ve své odpovědi napsal, že má kardinál nedostatečné a zavádějící informace a osočil ho, že podporuje nezákonné

¹⁴⁵ PRE AN, V., *Horký leden 1989 v Československu*, s. 102.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 105.

aktivity a konfrontaci. Naopak s pozitivní reakcí na dopis se kardinál setkal u skupiny sedmnácti občanů, ke kterým se později připojili další věřící.¹⁴⁷

Zástupci výtvarných umělců předali 20. ledna 1989 na prokuraturu petici požadující propuštění Josefa Fiáka a Davida Němce. Dokument podepsalo sto tisíc sochařů a malířů.¹⁴⁸

V neděli 22. ledna vydala Charta 77 dokument č. 8/89 „Prohlášení k lednovým událostem“, který byl zveřejněn o den později na neoficiální tiskové konferenci v Praze.¹⁴⁹ Toto prohlášení se vnuje lživé kampani v domácích sdělovacích prostředcích proti nezávislým iniciativám. Charta 77 se také distancovala od pokračování ve kterých demonstracích, které v uplynulých dnech probíhaly. Pouze připomněla, že 15. ledna mělo dojít k pietnímu setkání a k položení květin. To samé se mělo odehrát 21. ledna 1989 i ve Větatech. Státní moc se ale rozhodla, že toto setkání vyvolá zásahu proti jejím organizátorům a účastníkům.¹⁵⁰ Dále bylo v prohlášení připomenuto, že demonstrace ve středu 18. a ve čtvrtek 19. ledna byly naprosto spontánní a i při brutálním zásahu policiových složek byli lidé ukázněni a důstojní. Proto byla podle Charty 77 takto silná reakce Bezpečnosti přehnaná a neadekvátní. V závěru dokumentu byl vznesen požadavek vzájemného dialogu.¹⁵¹

Charta 77 vydala také 23. ledna 1989 soupis československých vězňů, včetně těch, kteří byli zatčeni nebo obviněni v souvislosti s Palachovým týdnem. Ve čtvrtek 26. ledna vydalo Hnutí za občanskou svobodu prohlášení, v němž odsoudilo zásahy policejních složek během demonstrací, zatýkání nevinných občanů a pomlouvačnou kampaň ve sdělovacích prostředcích. Požadavky HOSu byly shrnuty do čtyř bodů. V prvním zazněl požadavek okamžitého propuštění všech občanů zadržených během týdne od 15. do 21. ledna 1989, ve druhém požadavek na vyšetření všech nezákonností a potrestání viníků. Bod třetí a čtvrtý se vnoval přístupu nejvyšších míst a bylo zde i vyjádření přesvědčení, že šjedinou smysluplnou a nadějnou cestou z dosavadního globálního krizového stavu k stabilizované společnosti, schopné dalšího rovnoměrného vývoje, je cesta jednání a dialogu.¹⁵²

¹⁴⁷ PRE AN, c. d., s. 35.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 31.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 33.

¹⁵⁰ PRE AN, c. d., s. 109.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 110.

¹⁵² Tamtéž, s. 115.

Další dopis, který přišel předsedovi vlády Ladislavu Adamcovi, pocházel od nezávislého hnutí nazvaného Iniciativa kulturních pracovníků. Autoři se v něm vyjádřili k zatčení Václava Havla a dalších ústředníků a požadovali jejich propuštění. Dále přinesli požadavek možnosti přístupu ve věci k pravdivým informacím a dialogu nezávislých iniciativ s vládnoucí stranou.¹⁵³ Prohlášení podepsalo hned v prvních dnech 692 osobností oficiální i neoficiální kultury a další jména postupně přibývala. Mezi podepsanými bylo i velké množství významných herců, jako například Milena Dvorská, Jana Brejchová, Petr Štěpánek nebo Daniela Kovářová.¹⁵⁴ Vláda si dokonce nechala ministerstvem kultury zpracovat detailní analýzu. Připínala se snažila identifikovat jednotlivé podpisy a vypracovat seznam signatářů tohoto prohlášení.¹⁵⁵ Vlasta Chramostová ve svých pamětech vzpomíná na tuto iniciativu takto: *Š Když jsme tehdy v roce 1989 po onom dramatickém týdnu, plném policejního násilí a rozhořčení občanů, poslouchali ze Svobodné Evropy dlouhé seznamy umělců, kteří podepsali Prohlášení kulturních pracovníků, přiznávám, že jsem poslouchala s dojetím. Konečně! Slyšela jsem jména kolegů, o nichž jsem vředy v duši měla, že mají stejné názory jako já. Jenom s jejich ve stejném projevení měli dvacetileté zpoždění. Hlavně že každý den přibývala nová jména.*¹⁵⁶ V důsledku této iniciativy kulturních pracovníků se 30. ledna 1989 konala schůzka zástupců výboru pro stranickou práci v KSČ a městského výboru KSČ v Praze s předsedy a vedoucími tajemníky uměleckých svazů, editorem Československého filmu a Pragokonzertu, kde bylo přijato několik opatření.¹⁵⁷ Bylo mezi nimi například vypracování seznamu osob, které tuto iniciativu podpíraly nebo pohovory s umělci. Takových schůzek se později konalo ještě několik.

Podobných prohlášení vzniklo v důsledku Palachova týdne více. Byla to například Petice občanů k událostem 15. - 21. ledna 1989 (k 31. lednu text podepsalo přes 2100 osob), dopis studentů Akademie múzických umění (30. ledna), dopis studentů Komenského evangelické teologické fakulty nebo petice odborných pracovníků vdeckých institucí (zejména ústav Akademie věd v Praze, Brno a Bratislava).¹⁵⁸

¹⁵³ NA, KSČ - ÚV, Vnitrostranické informace 1989, č. 58, 1. února 1989, s. 1.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ NA, KSČ - ÚV, Vnitrostranické informace 1989, č. 59, 3. února 1989.

¹⁵⁶ CHRAMOSTOVÁ, V., Vlasta Chramostová, Brno 2003, s. 15.

¹⁵⁷ NA, KSČ - ÚV, Vnitrostranické informace 1989, č. 59, 3. února 1989, s. 2.

¹⁵⁸ PREŠAN, c. d., s. 40.

Další skupina otevřených dopisů směřovala k významným světovým osobnostem, aby svým vlivem působili na československou vládu a další politické představitelé. Takový dopis dostala například Margaret Thatcherová nebo Andrej Sacharov.

5.1 Domácí sdlovací prostředky

O demonstracích postupně informovaly i domácí sdlovací prostředky, ovšem s menší časovou prodlevou a informace rozhodně nebyly objektivní. Články v denním tisku se popisují vlastních demonstrací v novaly jen okrajově, spíše se zaměřovaly na samotné účastníky, které nezájda označovaly jako vyvrhele společnosti a nepřátelské živly. Podobný přístup zvolila i československá televize, která si pro své záběry z Václavského náměstí vybrala osoby, které se svým oblečením nebo účesem lišili od běžných účastníků.

Asi nejvtí pomlouvačná kampaň proti významným představitelům disentu probíhala na stránkách Rudého práva a Vešerní Prahy. Touto negativní kampaní byla nejvíce zasažena osoba Václava Havla, který byl hned 16. ledna 1989 zadržěn a později odsouzen k odtí svobody. Proti jednomu článku ve Vešerní Praze podali dokonce bratři Havlovi žalobu, ve které se domáhali zveřejnění tiskové opravy článku, ve kterém se uvádělo, že rodina obou bratrů vytvořila za nmecké okupace krycí kancelář gestapa.¹⁵⁹ Dalšílánek proti Václavu Havlovi, tentokrát v Rudém právu zase rozzlobil známého herce Josefa Kemra, který se ostě ohradil proti článku „Kdo je Václav Havel“, vydaném 23. února 1989.

5.1.1 Rudé právo

Nejspíše úplně prvnílánek, který se váže ke vzpomínce na Jana Palacha, máme zaznamenat v Rudém právu 12. ledna 1989, kde je připomínáno dvacetileté výročí Palachovy smrti a v závěru je zmínka o tom, že se jistě síly pokoušejí o novou provokaci. Dálelánek „Bylo to hazardérství“ informuje o tom, že plánované shromáždění (o kterém informují šzápadní vysílaky) k uctění památky Jana Palacha nebylo povoleno.¹⁶⁰ O dva dny později se v tomtéž deníku v rubrice Slovo

¹⁵⁹ LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/8, sign. IV/17.

¹⁶⁰ Rudé právo (dále RP), . 10, ro . 69, 12. ledna 1989.

ke dni objevil lánek s názvem šZpráva, která nás rozru-ila. Nífle podepsaný manfelský pár z Jilemnice zde apeluje na mladé, aby rozhodn Palach v in nenásledovali.¹⁶¹ V t chto dnech se totiž roz-í ila zpráva, fle se u p ílefitosti tohoto výro í pokusí n kdo rovn í na protest upálit.

Pond lní vydání Rudého práva (16. ledna) p iná-í stru nou informaci o demonstraci, která prob hla v ned í na Václavském nám stí. ší n kolik skupin protistátních íivl [se] pokusilo o provokaci dlouhodob p ípravovanou západními diverzními centry a n kterými západními rozhlasovými stanicemi.šŠnařili se zneuffít nesmyslné sebevrařdy studenta J. Palacha k vyvolání protisocialistických emocí a naru-ení po řádku v hlavním m st , p esto fle státní orgány takovou akci zakázaly.š¹⁶² Dal-í informace hovo í o tom, fle po řádkové slořky Ve ejné bezpe nosti proti aktér m razantn zakro íly a n kolik demonstrujících zadržely. K zákroku byly téř šna řádost pracovních kolektiv š p ízvány Lidové milice a kolem 17. hodiny zavládl v ulicích Prahy klid. V tomto vydání, v rubrice Slovo ke dni, promlouvá tená deníku k neznámé osob , p ípadnému sebevrahovi. Záv re ná výzva je ale adresována n komu jinému. šA nyní k vám, váření, kte í doháníte mládeř k t mto in m. P esta te! P esta te, dokud není pozd . řivoty mladých lidí se nedají nahradit, ne hazardujte s republikou. My vám ji nedáme.š¹⁶³

V úterý 17. ledna 1989 vy-el v Rudém právu pom rn rozsáhlý lánek týkající se události na Václavském nám stí. Nese název: Zám r je jasný: provokovat k neklidu s podtitulem: K zneuffití výro í tragické smrti studenta J. Palacha. Auto i Vlastimil Bradá , Michal Podzimek a Karel Walter se v n m vracejí k ned lním událostem, kdy se šn kolik skupin protistátních íivl š pokusilo o provokaci a vyvolání neklidu. Zásah bezpe nostních slořek zde byl zd vod ován tím, fle shromářd ní bylo nepovolené a podle n kterých informací z p ede-lých dn hrozilo šzaflehnutí dal-í lidské pochodn š. Podle deníku se na nám stí se-lo kolem 300 lidí, kte í se za kařdou cenu snařili vyvolat konflikt. Jmenovaní noviná i si neodpustili ani šosobní sv dectvíš, ve kterém popisují n které okamřiky z nám stí. šUp ímn e eno, byla to nep kná podívaná. Ve snaze upoutat pozornost se dosp lý muř p i první výzv ke klidu vrhá na zem a kope kolem sebe. Asi p íletá hol í ka m la zase na ramenou svého otce o řividn poslouřit jako -tít jeho jakési "sebeobranu".

¹⁶¹ RP, . 12, ro . 69, 14. ledna 1989.

¹⁶² RP, . 13, ro . 69, 16. ledna 1989, Nová provokace ve st edu Prahy.

¹⁶³ RP, . 13, ro . 69, 16. ledna 1989, s. 1.

Hloupek mladých lidí považuje svou úlohu za recesi, a když tyto výtrfíci úprkem mizí v pasážích a chodbách domů, bezohledně porájejí zvedavce. Došlo tak i ke zraněním několika starších občanů.¹⁶⁴ O pondělních událostech informuje pouze několik výtisků, ve kterých se říká, že se na které skupiny opat pokusily sejít na Václavském náměstí, a že poádkové síly byly nuceny zasáhnout. Bez dalších podrobností. Poslední část novinového článku informuje o události, která se údajně odehrála již na začátku ledna 1989 ve Větatech na Mělnicku, rodiči Jana Palacha. Skupina jistých lidí přišla na místní obecní výbor s požadavkem umístění jeho pamětní desky. To jim ovšem nebylo dovoleno. Špatně diskusi opouštěla delegace, která se neuměla ani poádně představit, větatský národní výbor s nepořízenou.¹⁶⁵

Ve středu 18. ledna 1989 jsou události předcházejícího dne opět komentovány velice stručně, spíše se jedná jen o oznámení, že se sešlo opět šň kolik skupin výtrfíků, a že bezpečnostní složky byly nuceny zasáhnout.¹⁶⁶ V tomto vydání se k událostem vyjadřuje jistý tená deníku. Odsuzuje demonstranty a tvrdí (ostatně jako věchno oficiální místa), že je to pouze snaha o vyvolání nepokoje a napětí. Pisatel ve svém příspěvku dále tvrdí, že švystoupení protestujících skupin bylo pouze zinscenováno pro škamery západních televizních společností s cílem dodat špomlůva m proti eskoslovenské palivo.¹⁶⁷

tvrte ní Rudé právo krátce shrnuje problémy, které demonstrace v centru Prahy způsobily. A již to byl hluk nebo komplikace v dopravě. Deník opět neopominul neustále dokola omílaný fakt, že šcílem akcí je snaha o destabilizaci společnosti, vytváření nátlaku na socialistický stát. Nelze nevidět, že provokací snahy o konfrontaci se státní mocí se šasov šhodují se závěrečným zasedáním vídeňské schůzky Konference o evropské bezpečnosti a spolupráci v Evropě.¹⁶⁸ V pravidelné rubrice Slovo ke dni, ve které se tená i vyjadřují k aktuálním otázkám, jistý muž nesouhlasí s demonstracemi a jejich účastníky nazývá flivly. Plně souhlasí se zákrokem Bezpečnosti a tvrdí, že postávající jedinci, kteří neuposlechnou výzvy k opuštění prostoru, tím poskytují kulisu výtrfíků m.¹⁶⁹

¹⁶⁴ RP, . 14, ro . 69, 17. ledna 1989, s. 1.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ RP, . 15, ro . 69, 18. ledna 1989, Nezbytná opatření k zajištění klidu.

¹⁶⁷ RP, . 15, ro . 69, 18. ledna 1989, Nenávistná slina pán z Kurieru.

¹⁶⁸ RP, . 16, ro . 69, 19. ledna 1989, s. 1.

¹⁶⁹ RP, . 16, ro . 69, 19. ledna 1989.

V pátek 20. ledna vyšel obsáhlýlánek Republiku si rozvracet nedáme, který označuje viníky, kteří údajně stojí za probíhající vlnou protestů. Podle redakce Rudého práva za nimi stojí špolitiští ztroskotanci z let 1968-1969, ale i nové protisocialistické skupiny, opírající se o politickou i hmotnou podporu reakčních sil zemí Severoatlantického paktu, především Spojených států.¹⁷⁰ Další informace hovoří o tom, že toto vystoupení bylo dlouhodobě připravované a svůj podíl na organizaci nesla rádia Svobodná Evropa a Hlas Ameriky. Pomlouvanýlánek se dále zabývá samotnými účastníky shromáždění. Podle Rudého práva v něm stáli křiklouni a výtrhníci, následováni naivními mladými lidmi, kteří neměli žádnou politickou zkušenost. Dále je v článku uvedeno, že více jak polovina demonstrujících byla mimopražských. Demonstrace vyvolaly u veřejnosti velký ohlas a vyjádřily se k nim nejenžurnální orgány a organizace, pracovní kolektivy, i jednotlivci. Podle deníku vichni nepokoje ostře odmítli. Závěrečná slova nenechávají nikoho na pochybách, jaký názor je jediný správný. ŠNávrat k poměrně buržoazní republice je pro naši společnost nepřijatelný. Je zcela vyloučeno. Zde nás to jednoznačně. A ušli se to komukoliv nelíbí. Oprávněně v těchto dnech zní znovu hlas: Republiku si nikým rozvracet nedáme!¹⁷¹

Pouze krátkýlánek se v tomto vydání vnuje událostem předcházejícího dne, kdy bylo proti demonstrujícím zasáhuto s obrovskou brutalitou. Podle zde uvedených údajů se na Václavském náměstí sešlo asi dvoutisícový dav, jehož část později po výzvách Bezpečnosti prostor opustila. Proti zbývajícím lidem zasáhly poádkové jednotky, které poušily obučky. Několik desítek osob, které se údajně nevíce podílely na protestech, bylo zadrženo.¹⁷²

Sobotní vydání Rudého práva přináší ve své rubrice Slovo ke dni vyjádření šestnáctileté studentky z českých Budjovic (bez uvedení jména), která apeluje především na rodiče mladých lidí, účastnících se nepokojů. Rodiče by si podle mladé pisatelky měli se svými dětmi otevřeně o situaci promluvit a vysvětlit jim, že je jejich poínání špatné.¹⁷³

V pondělních novinách je informace o tom, že se v sobotu pokusila skupina lidí v rámci vzpomínek na Jana Palacha navštívit Větaty a podle redakce mělo dojít k demonstračnímu shromáždění, na jehož organizaci se měli podílet i ti, kteří

¹⁷⁰ RP, . 17, ro . 69, 20. ledna 1989, s. 1.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² RP, . 17, ro . 69, 20. ledna 1989, s. 2.

¹⁷³ RP, . 18, ro . 69, 21. ledna 1989, s. 1.

zahraní představitelé. Podle deníku se jejich záměr nezdařil. Text také přináší anketu s několika ústními akce (záměry vybranými). Většina lidí je zde prezentována jako mladá a nezkušená, která vyrazila do Věstat pouze z nudy nebo ze zvědavosti. Na záměr auto i lánku shrnují, že záměrem organizátor akce bylo právě shromáždit co nejvíce po tu neinformovaných lidí. Šale o to přece organizátor mohl, přilákat co nejvíce nevdomých, právě takových, aby jejich postoje bylo možné vydávat za hlas ve společnosti. Přijeli však i jiní, kteří z organizátorů. Jednoho z nich přivezlo auto západoněmecké televizní stanice ARD. Odešli a odjeli s nepořízenou, společně vichni. ¹⁷⁴

I po skončení týdne protestů, později označeného jako palachády, přinášelo ještě několik dní Rudé právo články týkající se demonstrací. Například ve středu 25. ledna přinesl deník zajímavou rubriku, ve které jeho redaktoři odpovídali na dotazy čtenářů. ¹⁷⁵ Čtenáři se zajímali o to, proč jsou ve Věstat shromáždit na Václavském náměstí zakázána, jaké bylo sociální rozvrstvení účastníků demonstrací nebo nahlášení švýtrů, kteří v místech bydlí. Padly ale i otázky, které neměly s protesty z minulého týdne přímou souvislost. Například kdo jsou disidenti nebo jací lidé jsou členy Charty. Odpovědi byly ryze tendenční a ne zcela pravdivé. Tyto otázky a odpovědi pokračovaly i v dalším vydání. Otázky ufl byly hodně konkrétní a týkaly se i ošehavých témat, jako například zákazu uctění památky J. Palacha u jeho hrobu, nezastavování vlaků v sobotu 21. ledna ve Věstatech, o zákroku poádkových sloflek proti demonstrantům. Poslední dotaz se opíval o samotný ústní demonstrací. Odpovědi se nesly v podobném duchu, ve kterém noviny o událostech informovaly v předchozích dnech.

V následujících dnech 27., 28. a 30. ledna 1989 dotazy čtenářů pokračovaly. V některých otázkách dokonce zaznívala i nespokojenost s interpretací uplynulých událostí. Například Nesouhlasím s tvrzením, že události na Václavském náměstí se zúčastnily i kriminální flivly. Čím to můžete dokázat? ¹⁷⁶ Dotaz jednoho čtenáře, který byl publikován v Rudém právu 30. ledna, hovořil o výhrůfkách občanů, kteří se ve Věstat postavili proti nepokojům. Redaktoři deníku tuto informaci potvrzují a v duchu tehdejší ideologie doplňují. ŠTelefonáty na adresu poctivých lidí, kteří v těchto dnech pozvedli svůj hlas za klidné podmínky flivota a práce, za přestavbu

¹⁷⁴ RP, . 19, ro . 69, 23. ledna 1989, s. 1.

¹⁷⁵ Podepsáni Marie Boudová, Jiří Janoušek, Jaroslav Kojzar a Karel Walter.

¹⁷⁶ RP, . 23, ro . 69, 27. ledna 1989, Na dotazy čtenářů .

socialistické společnosti, jsou pochopitelně anonymní stejně jako dopisy. Nebereme-li v úvahu podpis charta nebo příznivci charty. Jejich autoři poufňávají nejhrubších urážek, vyhrožují vším možným včetně zabití a vraždy rodiny a děti nevyjímaje. Dopisy jsou často pokresleny křížnicemi, háčkovými křídly a dalšími nacistickými symboly.¹⁷⁷

Ještě v úterý se Rudé právo k Palachovu týdnu vracelo a snažilo se přednést důkazy o tom, že celá palachiáda byla organizována ze zahraničí (prý podle stuh na smutečnících v noci). Tuto informaci dementoval Petr Placák a ve své autobiografické knize uvedl, že to byl naprostý nesmysl. *Šve skutečnosti jsem si širokou trikolóru s nápisem, a podobně i ostatní, nechal několik dní před demonstrací vyrobit zcela obyčejně, jako běžný zákazník, v jednom malém družstvu invalidů, kde dělali stuhy na pohřební věnce.*¹⁷⁸

5.1.2 Československá televize

O lednových událostech informovala samozřejmě i československá televize. I zde byli demonstranti vypodobeni jako antisocialistické a kriminální flivly. Televizní záběry byly především úlohy a rozhodně neodrážely realitu na Václavském náměstí. Právě i pozdější záběry z videové konference KBSE byly v tomto médiu dezinterpretovány.

Patnáctého ledna 1989 hovořily Televizní noviny o demonstraci na Václavském náměstí v tom smyslu, že to byl pokus protisocialistických sil o provokaci. Hovořilo se zde i o nutném zásahu Bezpečnosti a Lidových milicí. Záběry televizní kamery pak ukázaly téměř prázdné prostranství, skupinku lidí, která je jemně vytlačována příslušníky VB a obrázek štypického ústředníka. Tato reportáž byla poté zopakována v pořadu Televizní noviny podrobněji a v Aktualitách.

O den později přinesly Aktuality další informace o nepokojích a hlavně publikuje jména zadržených osob včetně jejich adres a rodných čísel, což bylo v naprostém rozporu s tehdejšími zákony. Záběry kamer ukazují kontroly dokladů, vytlačování demonstrantů a vodní dlaně.

¹⁷⁷ RP, č. 25, ročník 69, 30. ledna 1989, Na dotazy tená.

¹⁷⁸ PLACÁK, P., Fízl, Praha 2007, s. 212 - 213.

Sedmnáctého ledna jsou opět uvedené informace zkráceny a zcela v souladu s oficiální verzí. Reportér protestní shromáždění nazývá šnezodpovědným vystoupením, a poté následuje anketa, v níž respondenti vyjadřují svůj názor na protesty. Valná většina dotázaných s nimi nesouhlasí a jejich účastníky odsuzuje. Ve zprávách se také objevuje informace o tom, že zásah Bezpečnosti během demonstrací vyvolal u některých účastníků konference ve Vídni nesouhlas a zvedl vlnu kritiky v Československu.

Další den se již Televizní noviny nevěnují popisu demonstrací, ale zveřejňují nesouhlasné a odmítavé názory diváků, představitelů Národní fronty nebo například student pedagogické fakulty UK. Věchtní ti lidé jsou proti demonstracím a nepokoje považují pouze za provokaci. V souvislosti s kritikou, která se snesla na Československo na Vídeňské konferenci, pokračuje ST rozhovor s š. ministrem zahraničí Jaromírem Johanesem, který řekl, že porušení pořádku nemůže tolerovat žádná vláda, a že kritizující státy by se měly zaměřit samy na sebe.¹⁷⁹

Devatenáctého ledna pokračují Televizní noviny v anketě vyjadřující názory obyvatel k dění na Václavském náměstí. Drtivá většina s ním opět nesouhlasí. O samotných událostech ten den se zmiňuje pouze Aktuality, ale v reportáži vůbec nezazní, s jakou brutalitou bylo proti demonstrujícím zasáheno. Kamera ukázala z poloviny zaplněné náměstí, výzvy k rozchodu a legitimování zadržovaných.

Proti brutálnímu zákroku ze dne 19. ledna vystoupila řada osobností, včetně oficiálních umělců, avšak tyto názory v televizi publikovány nejsou a naopak se pokračuje v ostré propagandě.

Zvláštní reportáž v Televizních novinách se 21. ledna věnovala akci ve Větatech. Podle jejích autorů se mělo jednat o další z řady provokací, která se ovšem nesetkala s takovým úspěchem. O tom, že zde došlo k dalšímu zásahu Bezpečnosti se zpráva nezmiňuje. Naopak je zde vyjádřen nesouhlas (podle redaktorů většiny) obyvatel, z nichž ale nikdo veřejně nechtěl před kamerou vystoupit. Vyjádřil se pouze nejmenovaný chodce. Následně je v záběrech prezentován tzv. štypický účastník akcí, který měl údajně u sebe v tašce množství zbraní a nacistické symboly.

Nedělní Televizní noviny pokračují vystoupením režiséra Jiřího Sequence, který se zamýšlí nad příčinami nepokojů předchozích dní. Informace jsou doplněny

¹⁷⁹ Totalita, http://www.totalita.cz/1989/1989_0118_cst_tn_01.php [6. 6. 2010], Televizní noviny podrobněji, 18. 1. 1989.

pouze poznámkou, že 22. ledna 1989 byl již v ulicích Prahy klid. Poslední informace z televize týkající se tzv. Palachova týdne je z 26. ledna a týká se opět převážně reakcí na demonstrace a nesouhlas s nimi.

5.2 Ohlas v zahraničí

Události Palachova týdne vyvolaly samozřejmě i velký ohlas v zahraničí. Informace přinesly jak redakce exilových sdělovacích prostředků, tak také zahraniční média, instituce a organizace.

Jejich hlavním cílem bylo objektivně informovat o nepokojích a zásazích policejních složek a podat důkaz o tom, že v Československu nejsou i přes veřejné deklarace dodržována lidská práva.

5.2.1 Zahraniční organizace

Už samotným výročím Palachova týdne se zabývaly zahraniční organizace a uskupení. 12. ledna 1989 poslalo vedení Lidové fronty Lotyšska telegram, ve kterém vyjádřilo úctu k památce Jana Palacha a zároveň se zmínilo i o anonymu oznamujícím chystané další upálení.

V následujících dnech vyjádřilo solidaritu s postíženými během demonstrací a nesouhlas s policejními zásahy například předsednictvo Maarského demokratického fóra, polská demokratická opozice. Podobný telegram přišel i z Leningradu od strany Demokratický svaz, zastoupené Valerijem Terechovem.

Projev solidarity se zatím, hlavně osobou Václava Havla, byl obrovský. Téhož února 1989 se ozval švédský PENklub a další zástupci svazu spisovatelů. Vichní ostře odsoudili Havlovo zatčení a vzhledem k mezinárodním úmluvám, ke kterým se Československo zavázalo, označili jednání československého státu za trestné.¹⁸⁰ Další reakce přišla od helsinského výboru, konkrétně z jeho polské pobočky. Polský helsinský výbor zaslal československému výboru 25. ledna 1989 dopis, ve kterém odsoudil zásahy při lednových demonstracích a zároveň žádal o povolení, aby mohl uvést v platnost kontrolní mechanismy pro případ porušení mezinárodních smluv uzavřených na dodržování lidských práv. Postup helsinských výborů v jednotlivých zemích spočíval v tom, že napsaly dopis

¹⁸⁰ LP, sb. VONS, kart. 9, inv. č. 11, sign. IV/11.

své konkrétní vlády, ve kterém ji vyzývaly, aby zažádala vládu československou o vysvětlení lednového zásahu proti demonstrujícím.¹⁸¹

Případem zatčených a stíhaných (Václava Havla, Jany Petrové, Otakara Veverky, Saši Vondry, Davida Němce, Petra Placíka, Jany Sternové a Stanislava Pence) se zabývala i mezinárodní organizace Amnesty International. Ta přinesla 23. února zprávu o rozsudcích jmenovaných aktivistů a v dalších vydáních zde zaznamenala i pokračování, kteří zaslali svůj protest. Následkem lednových událostí, ale nejen tím, se v nově vydání novin Amnesty International.¹⁸² Bylo zde uvedeno například toho, že v československu lidská práva opravdu dodržována nejsou.

Velký zájem o lednové události v československu projevilo polské hnutí Solidarita. Hned v prvních dnech, kdy probíhaly demonstrace, zaslali zástupci tohoto hnutí svým československým přátelům telegramy a dopisy, ve kterých vyjádřili naprostou podporu jejich činů a naopak ostře odsoudili policejní zákrok a jeho brutalitu. Další reakce následovaly po vynesení rozsudků nad zatčenými aktivisty. Na protest proti odsouzení Václava Havla se konala v polském Krakov 21. ledna 1989 velká demonstrace, kterou uspořádala Konfederace nezávislého Polska (KPN).¹⁸³ Během demonstrace zavlála na Hlavním náměstí československá vlajka a objevily se znaky KPN a Solidarity. Účastníci byli informováni o osobě Václava Havla a jeho procesu.

Reakce přišly i z ostatních zemí, po níže jím zmíněným Polskem nebo Maarskem, přes Rakousko, Holandsko a Dánsko až po Anglii a Spojené státy americké.

5.2.2 Rádio Svobodná Evropa, Hlas Ameriky a BBC

Program těchto rádií byl v nově československým oběhem. Již 9. ledna odvysílala Svobodná Evropa a BBC vyjádření Václava Havla k anonymnímu dopisu, jehož pisatel vyhrožoval upálením. V následujících dnech Havlovu výzvu opakovala a přidalo se k ní i prohlášení Dany Němcové, která podobný dopis dostala také. Další informace, které byly v těchto dnech rozhlasovými stanicemi vysílány se týkaly oznámení o připravovaném pietním shromáždění, plánovaném na 15. ledna.

¹⁸¹ LP, sb. VONS, kart. 9, inv. č. 11, sign. IV/11.

¹⁸² Amnesty International, Newsletter, květen 1989, ročník XIX, č. 5.

¹⁸³ Tento den práv probíhalo v Praze soudní líčení s Václavem Havlem.

V následujících dnech bylo tímto sdlovacími prostředky přinášeno svědectví o událostech na Václavském náměstí ve dnech 15. a 16. ledna. Tyto informace do redakce rádií telefonovali i pří účastníci demonstrací. Na která svědectví byla velmi podrobná. O své zážitky se podělili například Jiří Dienstbier, Jiřina Třápková, Vlasta Chramostová, Petr Uhl a Václav Benda. Mnoho svědectví bylo anonymních.¹⁸⁴

Zástupci na kterých zahraničních médií byli osobně přítomni při demonstracích. Například o zástupce společností ARD, ÖRF nebo AFP.¹⁸⁵ Jejich přítomnost byla bezpečnostně pečlivě sledována a monitorována. Po odchodu z demonstrace 15. ledna zpravidlovala zpravodajka pařížského deníku Le Figaro Arielle Thedrelová, která popsala Prahu jako obležené město, ve kterém došlo k manifestaci policejní síly, obušek, policejních psů, vodních děl, slzného plynu a dokonce obrněných transportérů.¹⁸⁶

5.2.3 Exilový tisk

Jak už bylo řečeno, události Palachova týdne měly obrovský ohlas jak doma, tak i v zahraničí. Českoslovenští občané, kteří žili v emigraci, domácí události sledovali obzvláště pečlivě a informace, které se k nim dostávaly prostřednictvím sdlovacích prostředků byly hodně podrobné, i když přicházely s menším časovým zpožděním. V první fázi se články v noviny hlavně popisují vlastní události, tedy příčinami demonstrací a jejich vlastním průběhem. Byla zveřejněna svědectví osob, které se shromážděním účastnily, i byly dokonce obviňovány policejní brutality. Postupně se také objevily údaje o počtech demonstrujících a zabitých.

Asi nejvíce prostor byl v novínách následným ohlasem, které demonstrace a zásah policejních složek vyvolaly. V tisku byly zveřejněny dopisy, petice a nejznámější prohlášení, které byly z podstatné části adresovány vedoucím představitelům československa. Velice pečlivě byly sledovány soudní procesy s hlavními obviněnými a v nich kterých případech média zveřejnila i závěrečné i postřihy (např. závěrečné i Vlasty Chramostové a Třápkové). V neposlední

¹⁸⁴ PREAN, V., c. d., s. 71.

¹⁸⁵ NA, KS – ÚV, Vnitrostranické informace 1989, č. 53, 16. ledna 1989, s. 2.

¹⁸⁶ PREAN, c. d., s. 23.

ad se objevily články a úvahy, které se sice týkaly Palachova týdne, ale zabývaly se i otázkami obecnějšími.

Pro ilustraci jsou zde uvedeny a popsány články jen v těch kterých periodikách a to v v m sí níku české slovo, které má podtitul Noviny československého exilu sídlícím v Mnichov , dále pak v Listech, které měly svoji hlavní redakci v Berlíně a v týdeníku Americké listy, vycházejících, jak ufl sám název napovídá, ve Spojených státech.

české slovo 6 lednové vydání se hned na první stránce vnovalo dramatickým událostem na Václavském náměstí. Článek nesl název Štýden dramatických manifestací v Praze. Zpráva shrnovala celý vývoj událostí od 15. ledna, resp. ufl od dn předcházejících, kdy bylo pietní shromáždění úřady zakázáno a objevil se anonymní dopis oznamující šzaflchnutí další lidské pochodem. Informace z Václavského náměstí 15. ledna přejímal časopis od Východoevropské informační agentury, kde byly detailně tyto události popsány, včetně brutálního policejního zásahu a zatýkání velkého množství lidí. Zpráva byla ještě doplněna osobními svědectvími, která byla vysílána Svobodnou Evropou. V závěru bylo citováno prohlášení mluvčího Charty 77 Tomáše Hradíčka, odsuzující postup bezpečnostních složek. A nebyl ani opomenut Hradíček v dopis úřadníkům konference KBSE ve Vídni.¹⁸⁷

Únorové vydání bylo vnoováno soudem s Václavem Havlem. Titulek nesl název ŠSoud s Havlem nebo s. justice? Článek přinesl nejen informace týkající se Havlova procesu (kým bude souzen, kdy a z jakých činů je obviněn), ale rozkrýval i dřívější pozadí a vnoval se v něm kterým nejasnostem v případě. V první řadě Havlovo zatčení odvodnil tím, že se jmenovaný provinil pouze tím, že chtěl položením květin uctít památku Jana Palacha. Další prostor byl vnoován Havlově osobnosti a jeho zásluhám jak na poli kulturním, tak společenském. Připadný rozsudek nad obviněným byl přirovnáván k rozsudku nad československým soudnictvím, protože se zde nejednalo o rozsudky odpovídající platným zákonům, ale libovůli vedoucích činitelů normalizátorů (Husáka, Indry, Fojtíka). Připomenut byl i další proces, jehož soudní jednání připadalo na stejný den jako soud s Václavem Havlem. Jednalo se o soud s několika příslušníky nezávislých iniciativ, zkráceně nesoucí

¹⁸⁷ české slovo, ro. 35, č. 2, únor 1989, s. 1 a 3.

název proces s Janou Petrovou a spol. Jak bylo ve článku konstatováno, všechny tyto procesy vzedmuly vlnu protestů doma i v zahraničí. V tomto vydání se Palachovu týdnu a následným reakcím v nově je-t jedenálek. Nese název „Kulturní pracovníci promluvili“ a jak už jsme byli z titulu jasné, zabýval se Iniciativou kulturních pracovníků, která vznikla 27. ledna v Praze (viz výše). Na která jména umělci, kteří se pod petici podepsali, byla v článku uvedena. V textu autor i připomněl, že tato iniciativa nebyla jedinou, která na jakýmsi způsobem protestovala proti zatčení a postihu účastníků demonstrací.

I další vydání českého slova, tentokrát z března, se na první stránce zabývalo následky palachády. Konkrétně procesem s Václavem Havlem. V prvním článku byl detailně popsán průběh soudního řízení 21. února 1989, při kterém byl Havel odsouzen k nepodmíněnému trestu na devět měsíců. Druhý (šestý stojí za Václavem Havlem) se v nově ohlasil na Havlovo odsouzení. Byly zde zmíněny bezprostřední reakce z Polska, Spojených států, Západního Německa nebo z Maarska, ale i z dalších států. Noviny nezapomněly ani na další soud, který probíhal ve stejný den jako s Václavem Havlem. Jednalo se o proces s Janou Petrovou a spol., kde byly uděleny i dva nepodmíněné tresty. Redaktoři se také zabývali nesrovnalostmi, které se objevily při výpovědích svědků, převážně příslušníků ve vojenské nebo státní bezpečnosti.

Další ohlasy k případu Václava Havla byly zaznamenány v dubnovém vydání českého slova. Na začátku byl popsán průběh odvolacího řízení, které proběhlo 21. března 1989 a Havlovi byl trest snížen o jeden měsíc.

Kvrtové české slovo přineslo konečně pozitivní oznámení o propuštění Václava Havla z vězení. Stalo se tak 17. května 1989 a noviny informovaly o dalších detailech tohoto usnesení. Bylo zde také shrnuto, že hlavní zásluhu na Havlově propuštění měli lidé a organizace, kteří se podíleli na protestech proti uvěznění.

Listy - též celé dubnové vydání tohoto časopisu bylo věnováno úspěchu na téma Palachova týdne. Zabývalo se soudem s Václavem Havlem, Janou Petrovou a spol. a také procesem s Vlastou Chramostovou a Libuší Mahánovou, které byly obviněny z trestného činu schvalování a útoku na veřejného činitele. Na konci stránky byla zveřejněna Výzva k založení Mezinárodního výboru pro osvobození Václava Havla s tímto obsahem: „Právě v období, kdy se prosazuje spolupráce

Východu a Západu a kdy se rozvíjí dialog mezi mocí a společností v Maarsku, Polsku i v SSSR pod vedením Gorbačova, československý spisovatel Václav Havel byl zatčen a odsouzen na 9 měsíců vzení. Jeho vina spoívá jen v tom, že poloflil květiny na místo, kde se před 20 lety upálil student Jan Palach. Ze stejných důvodů bylo zatčeno a odsouzeno 9 dalších československých občanů. Tato zatčení spolu s brutálními zásahy sovětské policie proti mírumilovným manifestacím vyvolaly protesty a rozhození v Československu a v celém světě. Navrhujeme proto vytvoření Mezinárodního výboru za osvobození Václava Havla a vyzýváme veřejné mínění a osobnosti kultury a politiky, aby se připojili k naší iniciativě. Přidáme se k tomu, aby okamžitě osvobodily Václava Havla a ostatní politické vězně, přestaly s pronásledováním občanů, kteří vyjadřují vlastní mínění, a zahájily dialog se společností.¹⁸⁸ Pod textem byl podepsán Bettino Craxi, tajemník P.S.I.¹⁸⁹ Další část nesla název ŠPíběhy lednových dnů, ve které byly zveřejněny krátké úvahy přímých účastníků demonstrace. Popsali zde nejen situaci na Václavském náměstí, ale zamýšleli se zde například nad ústředním členem lidových milic. Další pisatel, konkrétně Václav Vrabec, se ve svém příspěvku s názvem ŠKdo se připravoval? zamýšlel nad tím, že takový brutální zásah policie při demonstracích byl předem plánován, s cílem co nejvíce oslabit oponenty režimu a ostatní zastrašit. Na další stránce nalezneme zveřejněné druhé prohlášení Hnutí za občanskou svobodu s názvem ŠCesty k demokracii po lednových událostech a zprávu o protestech ze Švédsko, konkrétně od PEN-klubu. Další prohlášení, které bylo v Listech zveřejněno, pocházelo od Vlasty Chramostové a Libuše Měhánové, datováno k 15. lednu 1989. Následující zveřejněné protesty pocházely z Itálie a Sovětského svazu. Miroslav Kusý se ve svém článku zaměřil na to, jak vlastně vypadá takový socialistický nepřítel a špodvratný flivěl.

Americké listy o v únorovém vydání tohoto časopisu byl zajímavý článek s titulem ŠKonec nedokončené bitvy?, který se zajímal o to, jak domácí a světový tisk reagoval na Palach v týden bezprostředně po jeho skonění. Porovnání vypadalo velice zajímavě a jasně ukázalo, jak byly sovětské síly pod vlivem vládnoucích kruhů. Příspěvek shrnující události 15.-21. ledna nesl název Š československý režim na pranýř.

¹⁸⁸ Listy, ro. XIX, duben 1989, č. 2.

¹⁸⁹ Italská socialistická strana.

Vydání z 10. března 1989 přineslo informace o Havlově zatčení a o jeho vyznamení –výcarským PEN-klubem. V souvislosti s etnými protesty, které přišly po zatčení Václava Havla se začali redaktoři zabývat myšlenkou, zda nedojde k mezinárodní izolaci režimu.¹⁹⁰

Io týden později, tedy 17. března 1989, se hlavní informace Amerických listů týkaly následků Palachova týdne v Československu a jeho zahraničních ohlasů. Láněk šO šabnormálním režimu v srdci Evropy se zabýval mírnou demonstrací v Marse, která měla být symbolem středoevropské solidarity. V novinách byl i krátký příspěvek z prahu soudních jednání, při kterých byla umocněna úloha vlády pouze jednému z rodinných příslušníků a přesto, že v soudní síni byl dostatek místa. V dalším textu otiskly Americké listy komentář Jiřího Dienstbiera, který byl zveřejněn v únorových Lidových novinách. V něm autor opíjel, jako ušlo mnoho lidí před ním, zdrazil paradox, že zatímco byl ve Vídni podepisován závazný dokument KBSE o dodržování lidských práv, v Praze na Václavském náměstí bylo tvrdě zasafeno proti pokojným demonstrantům. Další dilemá myšlenka, která zde zazněla, se týkala vládnoucích politiků. Ty až doposud všechny odpory režimu, kterých nebylo takové množství, nazývaly podvratnými silami, ale v současné době, kdy se proti vládní politice vzedmala obrovská vlna nespokojených občanů, ušlo před problémem není možné dále zavírat oči. Ale i přesto toto všechno se nakonec ověřilo drfeli moci a odmítali si připustit realitu. Šavak je třeba se část aparátu, představovaná Jakešem, Fojtíkem, Indrou, Zavadilem a dalšími, snaží své vlastní prohru na šnepatrnou část protisocialisticky orientovaných lidí, kteří šdemagogicky cosi nastolují špod rouhou právních jistot, obrany svobod občanů i v lidských kulturních hodnotách. Chápou-li však tyto hodnoty za šrouku, staví se ve snaze zachránit své pozice ušlo zcela otevřeně proti jakémukoli řešení, proti celé společnosti.¹⁹¹ V závěru položil Dienstbier otázku, zda je opravdu nutné klesnout až úplně na dno, než konečně politici pochopí, že situace ve státě ušlo je neúnosná a je třeba začít jednat. Teorii, která již zazněla v několika médiích, že se režim zalekl mohutné vlny protestů a reakcí na ně, se v noval láněk šZalekli se vlastní chvilkové odvahy, který navíc připomíná, že k jistým ústupkům byl režim donucen tlakem šshora. ŠRežim se lekl vlastní chvilkové odvahy, k níž byl tak jako tak donucen shodou okolností ve vlastním táboře. Zjistil, že nerušené vysílání

¹⁹⁰ Americké listy, . 48, 10.3. 1989.

¹⁹¹ Americké listy, . 49, 17.3. 1989, s. 1.

zahrani ních rozhlasových stanic skute n vypl uje mezeru, shora tvrd po léta udržovanou v rozsahu a zp sobu informovanosti lidí. Najednou v-ichni v dí v-echo. A to je pro letité cenzory naprostá hr za. Pojali proto do policejních výslech a te i do soudních rozhodnutí spolupráci s t mto stanicemi jako d kaz o trestných inech pobu ování, podn cování a tak dále. I tady cht jí odradit, postra-it, zak íknout - to je jejich zcela v-estranný cíl.¹⁹²

¹⁹² Americké listy, . 49, 17.3. 1989, s. 2.

6 Závěr

Rok 1989 byl velmi významný, protože v něm padly komunistické režimy ve všech státech evropských zemích. V Polsku a Maďarsku k tomuto zborcení došlo postupně, bez nějakých větší násilností, prostřednictvím vyjednávání opozičních skupin s představiteli státu. V Německé demokratické republice a v Československu k pádu komunismu došlo po masivních podzimních demonstracích, kterých se účastnilo obrovské množství lidí. Tyto demonstrace nevznikly jen tak, ale měly své počátky v předcházejícím období. Právě za takový počátek v Československu bychom mohli považovat Palachův týden, který byl tématem této diplomové práce.

Tento lednový týden byl v mnoha ohledech specifický. Až ušlo se jednalo o rozsah demonstrací nebo počet demonstrujících. Veřejná vystoupení před paláciádou byla v té době pouze jednodenní, nyní se demonstrovalo celý týden. Pouze 15. ledna 1989 se jednalo a demonstraci připravovanou a nějakým způsobem organizovanou, ale v ostatních dnech to ušlo byly demonstrace spontánní, pro které byl hlavním impulzem k jejich vzniku zásah policejních sil v prvním dnu.

Zajímavé je také pozorovat reakci bezpečnostních složek během Palachova týdne. Zásah policejních VB a Lidových milicí během nepovoleného shromáždění 15. ledna vyvolal následující den ještě větší sročení lidí a tomu odpovídající agresivnější zásah ozbrojených sil. Ovšem nejvíce a nejbrutálnější policejní akce se odehrála ve čtvrtek 19. ledna. Zdálo se, že státní moc jistě došla s demonstrujícími trpělivost a rozhodla se s nepokojí vypořádat stejně co státní. Paradoxně předcházející den naopak k žádnému zásahu nedošlo a policejní hlídky pouze situaci monitorovaly. Ale tvrdý zásah 19. ledna, na který účastníci neodradili a další den se opět na Václavském náměstí sešli. Ještě v sobotu 21. ledna 1989 se několik desítek lidí pokusilo uctít památku Jana Palacha položením květin u jeho hrobu. Bezpečnost byla ale připravena a cestujícím do Větrů v tom zabránila.

Postih účastníků byl rozsáhlý. Mnoho lidí muselo absolvovat mnohahodinové výslechy, policejní vyšetřování (například bití nebo odvoz za msto) nebo i vězení. Padlo obrovské množství trestů, nejčastěji za trestné činy výtrfnictví, útoku na veřejného činitele nebo útoku na státní orgán a orgán společenské organizace a ztřívání výkonu pravomoci veřejného činitele. Samotná výše trestu závisela na předstupu správního úřadu, popřímo soudu. Ani u totálních činů nebylo rozhodováno

stejn . N kte í byli svých obvin ní zpro-t ní, jiným byla uložena pen flitá pokuta nebo ode-li s podmín ným trestem. T em lidem (Jan Petrové, Otakaru Veverkovi a Václavu Havlovi) byl ud len trest nepodmín ný.

Události Palachova týdne a následné postihy ú astníků demonstrací vyvolaly velký ohlas doma i v zahrani í. Lidé podepisovali petice odsuzující zákroky bezpe nostních sloflek b hem demonstrací, psali dopisy nebo zakládali nejzn jší skupiny pořadující propu-t ní v z . T chto protest ve ejnosti se ú astnili i osoby známé a ve ejn inné. P ipomenu nap íklad dopisy kardinála Franti-ka Tomá-ka i Iniciativu kulturních pracovník . Ozývaly se ale i hlasy negativní, a to hlavn z domácích oficiálních sd lovacích prost edk . V nich se rozb hla rozsáhlá kampa proti organizátor m a ú astník m demonstrací. Tito akté i byli ozna eni za podvrtné flivly, které jsou ízeny západními zem í a š-tvavými vysíla kamiõ (rozum j rádií Svobodná Evropa, Hlas Ameriky nebo BBC). Reakce p í-ly také ze zahrani í a to tém ze v-ech demokratických zemí, ale i ze zemí pat ících do východního bloku. áda lidí v dopisech a peticích vyslovila nesouhlas se zásahem proti demonstrant m a následnými soudními procesy.

Celá situace se stala pro vládní garnituru doslova no ní m rou. Reffim se totiž v posledních letech snažil vystupovat jako demokratický a postupn se reformující. Mezinárodní dohody týkající se lidských a ob anských práv, ke kterým se eskoslovensko zavázalo, vzaly b hem Palachova týdne za své. Reffim m l v podstat dv mořnosti. Bu proti ve ejným vystoupením tvrd zasáhnout a své násilí dále stup ovat a nebo zvolit variantu druhou, a to st ídání reakcí mírných a tvrdých. Rozhodl se pro mořnost druhou, ale ani ta ho pozd ji neochránila p ed pádem. V podstat reffimu ani nic jiného nezbyvalo, neř se snařit situaci postupn a bez velkého stup ovaného násilí uklidnit, protoře uř nem l zahrani ní podporu, p edev-ím v Moskv , a sám na silnou odvetnou reakci nem l síly.¹⁹³ Celková slabost systému se projevila i v potrestání ú astník . Jejich tresty nebyly tak vysoké a po velkém nátlaku ve ejnosti byly rozsudky zmírn ny ó viz podmín né propu-t ní Václava Havla a Jany Petrové.

Reffim se pomalu hroutil, neř ale do-lo k jeho úplnému pádu, ub hlo je-t n kolik m síc . Palach v týden byl takovou p edehrou k událostem 17. listopadu

¹⁹³ T MA, O., *Týden protireffimních demonstrací reffim zasko il*, in: Mimo ádná p íloha Lidových novin, 15. ledna 1999, s. 1.

1989. Lidé se přestali bát veřejně vystoupit a vyjádřit svůj nesouhlas s režimní politikou.

7 Seznam literatury a pramen

Literatura

ASH, T. G.: Rok zázrak 89. Praha 1991.

GADDIS, J., G., Studená válka, Praha 2006

CHRAMOSTOVÁ, V., Vlasta Chramostová, Brno 2003.

KENNEY, P: Karneval revoluce. Střední Evropa 1989. Praha 2005.

LEDERER, J., Jan Palach: Zpráva o životě, smrti a smrti českého studenta, Praha 1990.

MACHÝ, J., Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?, Praha 1999.

Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 až 1989. Ed. Petr Blátek. Praha 2005

Lidská práva, opoziční hnutí a pád komunistických režimů ve Střední Evropě, eds. BLÁTEK, P., PAFÍOUT, J., v tisku.

OTÁHAL, M., Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám šnormalizace, Praha 1994.

PLACÁK, P., Fízl. Praha 2007

TYLHÁNOVÁ, L., Ohlédnutí za životem, Praha 2005.

THOMAS, D., C., Helsinský efekt. Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu. Praha 2007.

TRMA, O., Zítra zase tady! Protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén. Praha 1994

TYNĚTKA, J. kol. a DOLEŽAL, J., Rok na náměstích. Československo 1989. Praha 1990

VLADISLAV, J. a PREŠAN, V., Horký leden 1989 v Československu. Praha 1990

Internetové zdroje

http://www.totalita.cz/1989/1989_0118_cst_tn_01.php [6. 6. 2010].

Prameny

Noviny:

Rudé právo (rok 1989)

časopisy:

Americké listy (rok 1989)

eské slovo (rok 1989)

Listy (rok 1989)

Archiv:

Národní archiv, KS – Ústřední výbor, Vnitrostranické informace, rok 1989.

Libri prohibiti, sb. VONS, palacháda.

Libri prohibiti, sb. VONS, Veverka Otakar, osobní fond.

Libri prohibiti, sb. VONS, Informace o Chart 77, rok 1989.

Rozhovor:

Otakar Veverka

8 Seznam příloh

1. Vzpomínka na Jana Palacha
2. Prohlášení k lednovým událostem
3. Obrázek odsouzených
4. Petice o Petrová a spol.
5. Informace o Otakar Veverka
6. Otakar Veverka o pohlednice
7. Václav Havel o obřaloba
8. Václav Havel o odvolání

Příloha . 1: Vzpomínka na Jana Palacha

Charta 77|4|89

Vzpomínka na Jana Palacha

Zde, na tomto místě, se před dvaceti lety upálil jedenadvacitiletý student filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jan Palach.

Zemřel mladý člověk, o kterém jsme věděli a víme tak málo právě proto, že nebyl nikterak výjimečný kromě toho, že bral nesmírně vážně to, co si lidé v této zemi krátce předtím slibovali. Nabídl svůj život jako oběť, aby nám ty sliby připomněl.

Umřel, protože chtěl vykřiknout co nejhlasitěji. Chtěl, abychom si uvědomili, co se to s námi děje, abychom uviděli, co to vsutku děláme, a uslyšeli, co to vsutku říkáme v tom čase ústupků, o kterých se říkalo, že jsou nezbytné, kompromisů, které byly vydávány za rozumné, a taktizování, o kterém se leckomu chtělo věřit, že je chytré. Vytrácelo se tehdy vědomí, že i pod největším tlakem musí při tom všem cosi zůstat, cosi základního, s čím na trh už nelze a bez čeho lidský život ztrácí svou nezadatelnou důstojnost.

Jan Palach umřel a všichni jsme pak na chvíli oněměli. Statisícový proud lidí se vinul ulicemi Starého Města, aby se poklonil jeho památce před rakví vystavenou v Karolinu. Bylo to něco zásadního, co nás tehdy všechny spojilo. Ale bylo to málo, jak ukázalo dvacet uplynulých let. Kalná povodeň lží, které Jan zoufale nastavil vlastní tělo, dosud neopadla.

Dost možná, že opět nastává čas taktizování, kompromisů a ústupků. Dobře víme, že se tu hned tak nedohodneme o tom, co je v životě člověka, v životě společnosti nejdůležitější. Může se nám pak zdát, že nic takového ani není. Připomínka absolutní oběti Jana Palacha není proto nečasná. Pokusme se tedy představit si tu chvíli, kdy sbíral odvalu ke svému činu a kdy nám pak v blízkosti bronzové podoby světce, patrona země české, strašným způsobem připomněl, čím jsme sami sobě povinováni, nemáme-li zahynout jako lidské společenství. Vydržme chvíli hledět do toho ohně, abychom se rozpomněli, že něco takového vůbec existuje, něco, s čím nelze na trh ani včera, ani dnes, ani zítra. Co dělá lidi lidmi právě tím, že je přesahuje, a co je ve zdravé společnosti nakonec spojuje.

Ten pohled vydržíme jen chvíli. Oslnivé světlo mělo by nás donutit sklopit oči a zamyslet se nad sebou.

Oběť Jana Palacha není jen historií, ale stále živou výzvou pro nás pro všechny, kteří si uvědomujeme, co jsme dlužni. Začneme tedy splácet svůj dluh již dnes.

Pokloníme se jeho památce a napřimeme se!

Tomáš Hradílek

Dana Němcová

Saša Vondra

mluvčí Charty 77

mluvčí Charty 77

mluvčí Charty 77

(Tato slova měla přednést na Václavském náměstí dne 15.1.1989 Vlasta Chramostová. Bylo v tom zabráněno.)

Dokument Charty 77, který m l být p ednesen 15. ledna 1989 na Václavském nám stí, zdroj: LP, sb. VONS, Informace o Chart 77, 1989, . 2.

Příloha 2: Prohlášení k lednovým událostem

Charta 77/8/89

Prohlášení k lednovým událostem

Praha 22.1.1989

Zástupci Československa přijali dne 15.ledna 1989 závěrečný dokument vídeňské následné schůzky KBSE. Zavázali se mj."respektovat právo svých občanů aktivně přispívat jako jednotlivci nebo sdružení s jinými názory k prosazování a ochraně lidských práv a základních svobod." (13e), a "usnadňovat přímé kontakty a komunikaci mezi těmito jednotlivými organizacemi a institucemi jak uvnitř jednotlivých účastnických států, tak mezi nimi a odstraňovat zákonné a administrativní překážky, neslučitelné se závěry KBSE, pokud existují" (26).

V uplynulém týdnu policejní jednotky za asistence lidových milicí brutálně rozehňaly pokojná shromáždění obyvatel na Václavském náměstí v Praze. Již předtím rozpoutali někteří představitelé státní moci a část tisku lživou a pomlouvačnou kampaň proti nezávislým iniciativám. Naznačují, či přímo obviňují představitele občanského hnutí, že chtějí dohnat mladé lidi k sebevraždě. Píší o jakýchkoli telefonických brozbách umístit v kině, obchodním domě a jinde bomby. Kdosi prý vyhrožoval střelbou. Rudé právo 21.ledna tvrdí, že "jsou to neaporně výhrůžky organizátorů a podněcovatelů akcí na Václavském náměstí". Za ně jsou pak vydáváni nikoli skuteční původci těchto provokací, ale nezávislé iniciativy, zejména Charta 77. Jako ozvěna 50.let, výraz odmítnutí lepších mezinárodních vztahů a neúcty ke smluvním partnerům v helsinském procesu zní obvinění, že tyto iniciativy jsou řízeny z "nepřátelských center" v zahraničí.

Druhou, mírnější linii propagandy představují tvrzení, že "provokace brání představě", že demonstracemi se nic nevyřeší, že "diskusi přijímáme, ale s nekonstruktivním vybičováním vášní se nebudeme smířovat".

Shrneme nejprve fakta.

Charta 77 ani jiné občanské iniciativy neorganizovaly žádné demonstrace. Představitelé pěti iniciativ se dohodli, že v neděli 15.ledna ve čtrnáct hodin položí květiny na místě, kde se před dvaceti lety obětoval Jan Palach, aby varoval před postupující kapitulací a demoralizací československé společnosti, tedy před tím, co se později skutečně stalo a co nás zatěžuje dodnes. Krátký pietní akt na Václavském náměstí měl proběhnout za účasti několika desítek přátel. Nezávislé iniciativy dále navrhovaly občanům, aby vzpomněli Palachovy památky položením květin na jeho hrob 21.ledna 1989, a to individuálně, v čase, který si sami zvolí. Ani ve štátech neorganizovaly tedy masové shromáždění.

Složky státní moci, které se cítí ohroženy pozitivním vývojem v některých zemích východní poloviny Evropy a v mezinárodních vztazích, projevujícím se i oživením občanských postojů v Československu, se zřejmě rozhodly využít této příležitosti k útoku proti nezávislým iniciativám. Odmítly další jednání o alternativních možnostech uctění Palachovy památky. Situaci ovlivnil dopis, ohlašující, že 15.ledna opět zaplane lidská pochodeň. Bylo možné předpokládat, že je to provokace. Nebylo však možné vyloučit, že kdosi se rozhodl k zoufalému činu. Tomu bylo třeba zabránit. Protože čs.televize odmítla nabídku Václava Havla, využil zahraničních sdělovacích prostředků.

V neděli 15.ledna měla tedy státní moc záminku k uzavření Václavského náměstí. V následujících dnech nikoliv. V pondělí zneužila skutečnosti, že několik zástupců, v neděli zadržených, položilo květiny u pomníku sv.Václava. O svém individuálním záměru veřejnost neinformovali a nelze je tedy obvinít z organizování demonstrace. Fotografie z jejich zatýkání dosvědčuje, že přítomno bylo jen několik desítek náhodných chodců. Poté vtrhly na náměstí, kterým v této době procházejí běžně tisíce lidí, stovky policistů, obrněné transportéry a vodní děla. V úterý 17.ledna, po dalších vpádu bezpečnostních jednotek na Václavské náměstí, byli lidé, zejména mladí, už oprávněně pobouřeni jednáním státní moci. Provolávali proto hesla, odsuzující násilí, žádající svobodu, demokracii, propuštění zatčených. Žádali:

Pište pravdu! Nelžete! Ať žije Charta! Ať žije Havel! Lidská práva! Novou vládu! Vraťte nám Dubčeka! Gorbačov to vidí, Honza Palach atd. Ve středu a ve čtvrtek se sešly zcela spontánně tisíce lidí, aby diskutovali o situaci v Československu. Zdůrazňujeme, že i při brutalitě, s jakou policie zasáhla zejména ve čtvrtek 19. ledna, kdy bylo mnoho lidí zraněno, se demonstranti chovali klidně a důstojně, neútočili na bicí komanda, neházeli kamením, nerozbíjeli žádné předměty. Když lidé, prochájející před vodním dělem, porazili popelnici, postavili ji a vrátili do ní odpadky, které se vysypaly. Lze takové chování nazývat "vybíjením nekonstruktivních vášní"?

Brutalita pořádkových jednotek byla tedy nejen zcela neoprávněná, ale záměrná a zaměřená i proti lidem, kteří náhodně procházeli Václavským náměstím. Zřejmě proto, aby zastrašeny byly nejen všechny projevy nezávislého myšlení, ale aby každý občan pocítil, že státní moc si proti němu může dovolit cokoliv. Její počínání lze hodnotit jen jako otevřený útok proti společnosti, proti vývoji k demokracii v systémech, založených na ztroskotavším stalinském modelu a proti mezinárodnímu sbližování, možnému jen při prosazení lidských práv jako společné civilizační hodnoty.

Žádná nezávislá iniciativa v Československu nevolá po násilí, nýbrž po dialogu. Nechceme, aby představitelé moci dovedli společnost k výbuchu, kterým by byli smeteni podobně jako Gomulka či Gierek, k výbuchu, jehož účet by však celá společnost musela dlouho splácet. Pokojný dialog o tom, jak sladit politickou praxi s mezinárodními pakty o lidských právech, které Československo přijalo, nabízí Charta 77 držitelům moci už od svého počátku před dvanácti lety. Reakcí jsou pouze pomluky, perzekuce, policejní pronásledování a věznění. Jen v posledních týdnech prokázaly nezávislé iniciativy svou vůli ke kompromisu přeložením manifestace k 40. výročí deklarace lidských práv na Škroupovo náměstí. A také klidným a důstojným průběhem této manifestace. Nezávislé mírové sdružení žádalo primátora hlavního města Prahy o přidělení sálu, kam by přeložilo z Václavského náměstí diskusní odpoledne posledních sobot v měsíci. Primátor žádost zamítl.

Nahrazování dialogu násilím je tedy monopolem státní moci, respektive těch jejích představitelů, kteří jsou zodpovědní za žalostný stav československé společnosti. Žádáme proto, aby konečně odstoupili a byli nahrazeni politiky, schopnými zahájit celospolečenský dialog.

Žádáme, aby byli odvoláni z funkcí všichni činitelé, zodpovědní za neodůvodněný a brutální postup policejních sil a lidových milicí proti pokojným shromážděním obyvatel, především federální ministr vnitra a náčelník Správy SNB pro Prahu a Středočeský kraj.

Bez dialogu není možná nejen demokratická přeměna společnosti, ale ani řešení okamžitých a nejnaléhavějších hospodářských a společenských potíží. K tomu je nutné propustit ihned všechny zatčené a zrušit jejich obvinění, přestat lhát ve sdělovacích prostředcích a otevřít jejich stránky pravdivé diskusi, umožnit registraci a legalizaci nezávislých skupin a časopisů. Jsme připraveni jmenovat své zástupce pro konstruktivní televizní besedu s představiteli státních orgánů. Pro uklidnění situace a k zahájení dialogu žádáme, aby Národní výbor hl.m. Prahy a národní výbory v místech, v nichž si to občané budou přát, poskytl veřejná prostranství nebo sály, kde by mohli všichni lidé svobodně vyjádřit své názory a diskutovat o cestách ke společenskému rozvoji Československa.

Charta 77 není politická organizace, která by mohla nabízet konkrétní modely politického uspořádání. Její zkušenost je však právě zkušeností možná plurality a dialogu různých politických a společenských postojů, přesvědčení a duchovních orientací. Tuto svou zkušenost může nabídnout jako skrovný příspěvek k nezbytnému dialogu v celé společnosti.

(Mluvčí Charty 77 Dana Němcová a Saša Vondra jsou ve vězení)

Tomáš Hradílek
mluvčí Charty 77

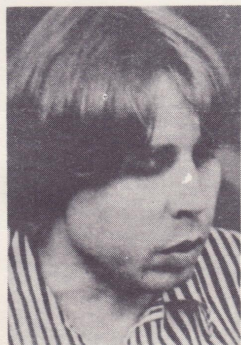
Prohlášení Charty 77 k lednovým událostem ze dne 22. ledna 1989, zdroj: LP, sb. VONS, Informace o Chart 77, 1989, . 2.

Příloha 3: Obrázek odsouzených

Zdroj: LP, sb. VONS, kart. 10, inv. . 11/22, sign. VI/2.

Příloha . 5: Informace . Veverka

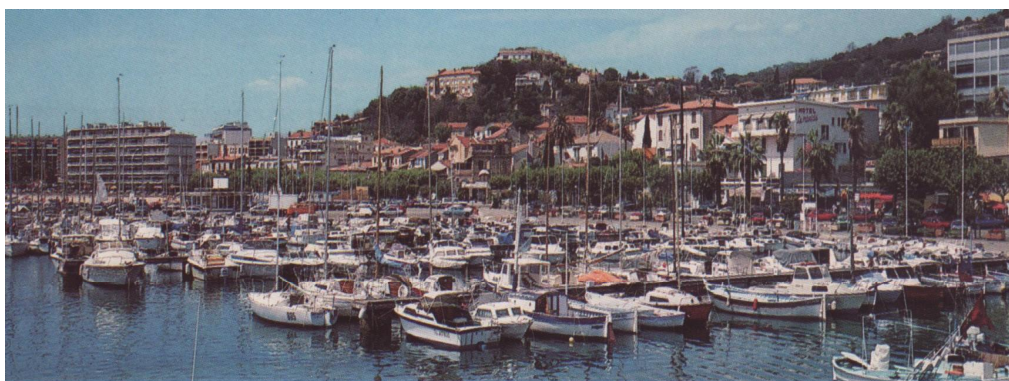

OTA VEVERKA, nar. 27.8.1956, bytem
Gottwaldov. Zatčen 16.1.1989 pro
trestný čin výtržnictví, kterého
se měl dopustit téhož dne
položením květin pod pomníkem
sv. Václav při pietním aktu
vzpomínky na Jana Palacha.
Odsouzen 22.2.1989 na 1 rok za
tr. činy výtržnictví a útoku na
veřejného činitele. Trest
vykonává ve Vinařicích u Kladna.

*Stručná informace o uvězněném Otakaru Veverkovi, zdroj: LP, sb. VONS, kart. 10,
inv. . 11/22, sign. VI/2.*

Příloha . 6: Otakar Veverka . pohledy

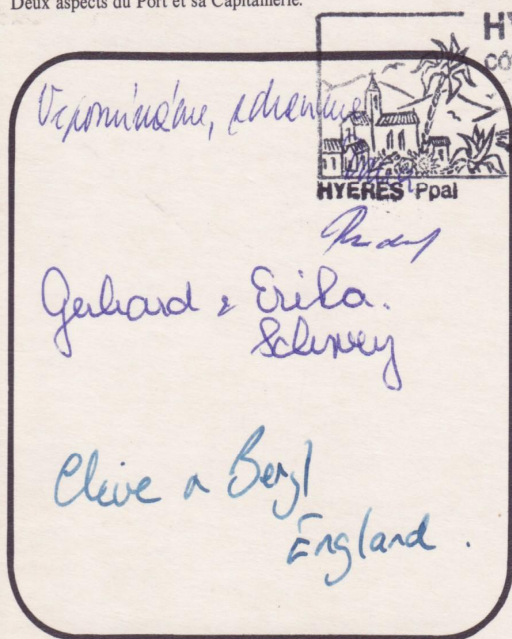

LE PORT DU LAVANDOU

La Côte d'Azur Varoise
LE LAVANDOU (Var)
Deux aspects du Port et sa Capitainerie.

HYERES
côte d'azur
3-7-89

lan
Oda Neverka, mar. 27.8.1958
NVV PSI

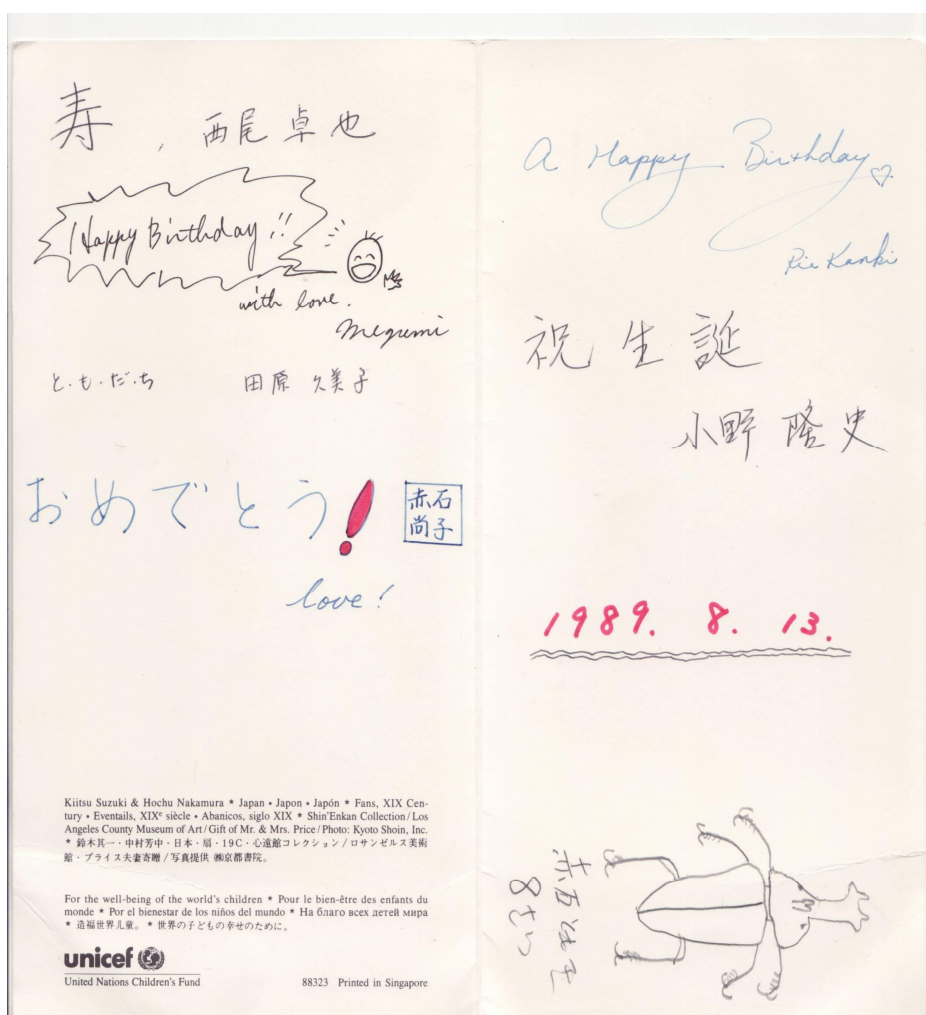
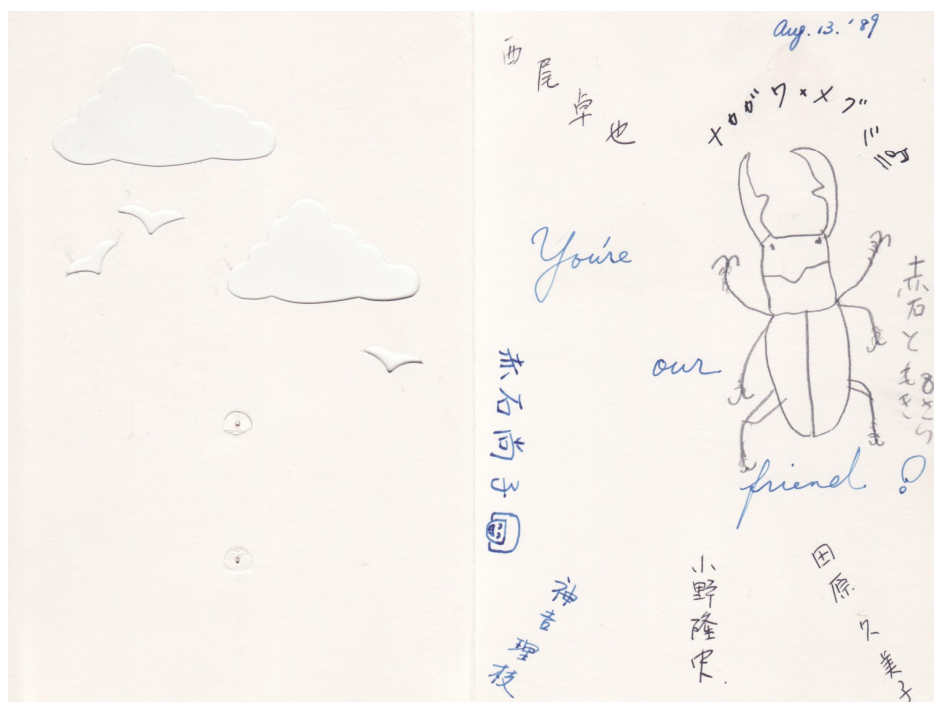
OS-273 of Vinatim u Klackur

Telecombragur

Elys Azurcolor Editions

45, boul. de la Madeleine - 06000 Nice - Tél. 93-44-55-71

Ukázka pohlednic ze zahraničí, které přišly Otakaru Veverkovi do v. zení, zdroj: LP, sb. VONS, Veverka Otakar, osobní fond, kart. 2.

Příloha . 7: Václav Havel . obžaloba

esne

Presné znění obžaloby na Václava Havla

Obvodní prokurátor pro Prahu I podává obžalobu na VH,
ze

1) V Praze nejmeně v době od 9. do 15. ledna 1989 prostřednictvím vysílání zahraničních rozhlasových stanic BBC a Svobodná Evropa pro Československo opakovaně vyzýval občany hlavního města Prahy, eventuálně dalších měst CSSR k nerespektování rozhodnutí ONV Praha I ze dne 6.1.1989 čj. OVV-30/1989 o zakazu veřejného shromáždění v souvislosti s takzvaným vzpomínkovým aktem na Jana Palacha dne 15.1.1989 na Václavském náměstí v Praze, vydaného v souladu se zákonem č. 126/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku

tedy: veřejně podněcoval k hromadnému neplnění důležité povinnosti, uložené podle zákona.

2) V Praze I na Václavském náměstí dne 16.1.1989 v odpoledních hodinách, a to nejmeně od 15.25 hodin do 16.37 hodin, se osobně účastnil nepovoleného shromáždění, přičemž se na tomto místě neoprávněně zdržoval i po vyzvách zakročujících pořádkových jednotek VB k vyklizení tohoto prostoru

tedy: za okolností, ohrožujících veřejný pořádek, neuposlechl vyzvy veřejného činitele k zachování veřejného pořádku a výkonu jeho opatření bránil.

Tím spáchal

ad 1) trestný čin podněcování podle par. 164 al 2 trestního zákona

ad 2) trestný čin ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle par. 156a trestního zákona.

V ostatním poukazuje na odůvodnění obžaloby.

Přesné znění obžaloby Václava Havla, zdroj: LP, sb. VONS, kart. 9, inv. . 11/8, sign. I/1.

Příloha . 8: Václav Havel . odvolání

1

Obvodní soud pro Prahu 3
Jagellonska ul. č. 5
Praha 3

k č.j. 3 T 14/89

V Praze dne 7. března 1989

O d v o l á n í

Odvolávám se proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 21.2.1989 ve věci mého bratra Václava Havla, a to proti všem jeho výrokům.

Na hlavním líčení v této věci došla samosoudkyně zmíněného soudu JUDr. Helena Hlavatá k závěru, že můj bratr Václav Havel "veřejně podněcoval k hromadnému neplnění důležité povinnosti uložené podle zákona" a dále, že "za okolností ohrožujících veřejný pořádek neuposlechl výzvy veřejného činitele k zachování pořádku a výkon jeho opatření mařil."

V době, které se výroky o vině tykaly, tj. od 9. do 16. ledna letošního roku, jsem měl jako bratr a spolubydliční obžalovaného velmi dobrou příležitost osobně sledovat dení v jeho okolí, jeho činnost a i jeho vlastní pohnutky a postoje. 21. února jsem pak byl přítomen v jednání s ní při hlavním líčení a později mi bylo umožněno nahlédnout i do spisů, takže jsem mohl sledovat, jak se totéž dení a tytéž pohnutky zkoumaly a jakým způsobem se s nimi vyrovnala samosoudkyně ve svém rozsudku. Tato dvojí a dvojaká zkušenost mě vedla k tomuto odvolání.

I.

Udajná trestná činnost mého bratra v prvním ze skutků, z nichž byl uznán vinným, měla započít dne 9. ledna letošního roku. Byla to doba, kdy můj bratr již věděl, že na 15. ledna 1989 připravují zástupci nezávislých iniciativ vzpomínkový pietní akt na Václavském náměstí. Navíc věděl, že úřední orgány si zřejmě nesprávně vyložily charakter tohoto aktu, považují jej za veřejnou manifestaci s ohlašovací povinností, a jako takovou ji zakázaly. Měl též informaci o tom, že nezávislé iniciativy se takovému výkladu bránily a zahájily v této věci korespondenci s Obvodním národním výborem v Praze 1. Svého záměru položit květiny u sochy sv. Václava se však nevzdaly.

9. ledna 1989 byl můj bratr nečekaně postaven do lidsky a morálně neobyčejně náročné situace tím, že obdržel anonymní dopis, jehož pisatel vyjádřil svůj umysl podpořit Chartu 77 demonstrativním obětováním svého života 15. ledna 1989 v odpoledních hodinách na Václavském náměstí. Můj bratr vážil různé domněnky o povaze dopisu, věděl že mohlo jít o projev psychopata, o provokaci, či o nejspíš zert, nicméně došel k závěru, že se k dopisu musí ve svém jednání stavět tak, jako by byl míněn vážně a učinit vše, aby odvrátil neznámého mladého člověka od jeho umyslu. Pamatuji se, že se o věci radil i s několika svými přáteli a rozhodl se použít všech dostupných prostředků k apelu na pisatele. Byl si též vědom toho, že takový apel bude nejučinnější, bude-li učiněn jeho jménem, které zřejmě mělo pro pisatele určitou váhu. První se obrátil na Československou televizi, odtud se mu však dostalo rozpačité odpovědi, či spíše neodpovědi. (Připomínám, že později byly obdobné apely, avšak od jiných lidí, volně publikovány.)

Můj bratr byl od počátku rozhodnut, vedle pokusu o apel svým jménem, dát též originál anonymního dopisu k dispozici Veřejné bezpečnosti, aby se pokusila identifikovat autora. Sam jsem mu ale radil, aby si nejprve pořídil xeroxovou kopii dopisu i za cenu, že originál odevzdá až druhý den ráno. Ostatně pravděpodobnost, že by se z dopisu psaného hůlkovým písmem podařilo vypátrat pisatele, byla velmi malá.

Po marném čekání na reakci Čs. televize se můj bratr rozhodl použít zahraničního vysílání v české řeči. Monitorové záznamy jeho apelu k neznámému pisateli a některých jeho dalších promluv v rozhlasových stanicích BBC a Svobodná Evropa jsou hlavním a jediným důkazem, na němž byl založen první bod obžaloby ve věci mého bratra, a proto chci upozornit na několik aspektů, v nichž shledávám uvahy soudu 1. stupně za nesprávné.

1) Samosoudkyně zpochybňuje obhajobu mého bratra (to jest, že šlo jen o odvrácení pisatele dopisu od jeho činu) poukazem na to, že dal dopis k dispozici Bezpečnosti až poté, kdy informoval zahraniční zpravodaje (rozsudek, s. 3). Unika mi význam tohoto argumentu. Především samo časové pořadí zde nehraje roli a nelze z něho cokoli vyvozovat. Z druhé je logické, že nejrychlejším a nejnadějnějším způsobem, jak pisatele dosáhnout, mohly být právě zahraniční rozhlasové stanice, které pisatel, soudě aspoň z obsahu jeho dopisu, jistě sledoval. Přitom u těchto stanic nepředpokládal rozpačitý vztah ke svému jménu.

Můj bratr neměl jistotu, že naše Bezpečnost se pokusí pisatele hromadnými sdělovacími prostředky oslovit a i kdyby se pokusila, nemohla by apelovat na tytéž city pisatele, které jej vedly k jeho rozhodnutí. (Jak se později ukázalo, Bezpečnost sice dala dopis k dispozici Večerní Praze, ale až o tři dny později, 12. ledna.)

2) Dodnes si vzpomínám, jak se můj bratr vrátil v noci z 9. na 10. ledna z jednání na Bezpečnosti očividně uklidněn kooperativním postojem vyšetřovatelů StB, kteří mu explicitně děkovali za jeho apel v zahraničních rozhlasových stanicích. Tím byl silně utvrzen ve správnosti svého postupu a neviděl důvodů, proč by se měl později zdrhat odpovídat na dotazy z těchto stanic, týkající se vzniklé situace. Tuto skutečnost samosoudkyně nevzala vůbec v úvahu.

3) Je tedy neodůvodněné a předpojaté vkládat do usilí mého bratra o záchranu lidského života nějaké vedlejší umysly. I vyzva statním orgánům, aby nemařily pietní akt demonstrací síly, se zakládala na obavě, že by se v případném sebevraždě mohl posílit motiv k jeho činu: "Tím ho neodradíte, ale naopak ho vyprovokujete", varuje můj bratr v apelu.

Samotný apel mého bratra na pisatele anonymního dopisu tedy nelze použít jako důkazu, že došlo k umyslennému trestnému činu podněcování. Samosoudkyně ostatně vůbec nereagovala na argument obhajoby, že činnost, která má odvrátit závažně nebezpečí (což nebezpečí smrti jistě je), požívá v našem testním zákoně určité právní ochrany.

4) Stojí za povšimnutí, že samosoudkyně sama má sklon vyloučit zmíněný apel ze skutkové podstaty trestného činu tím, že argumentuje v tom smyslu, že pokud by obžalovanému šlo pouze o odvrácení pisatele od jeho činu, citují, "neměl důvodu poskytovat rozhovory" (rozumí se pozdější rozhovory pro BBC a Svobodnou Evropu - viz rozsudek, s. 3). Jako argument proti obhajobě mého bratra toto však stejně neobstojí, protože k poskytnutí rozhovorů mohl mít nějaký jiny důvod, než lákat občany na Václavské náměstí. Treba to, že položil-li mu zpravodaj nějakou otázku, prostě na ni popravdě odpoví. Jak znám svého bratra, musel by naopak mít velmi závažný důvod, aby na nějakou otázku odpověď odepřel.

5) Obžaloba i samosoudkyně interpretovaly některé výroky mého bratra v těchto pozdějších rozhovorech tak, jako by mohly způsobit hromadnou účast na zmíněném pietním aktu. Toto tvrzení je nejen nedokázane, ale i nepravdivé. V atmosféře volnosti projevu a otevřenosti, kterou můj bratr respektuje, totiž neplatí, že každé vyjádření osobního názoru, domněnky, ba i přesvědčení o tom, že se v budoucnu něco stane, je současně navodem, výzvou či nátlakem, aby se to skutečně stalo. Speciálně pak nelze kriticky postoj k nějakému úřednímu rozhodnutí či zákazu interpretovat za podněcování k jeho neplnění.

6) Je pravda, že samosoudkyně ve shodě s prokurátorem dospěla v průběhu líčení k závěru, že šlo o úmysl nepřímý, tj. že můj bratr pouze věděl, že by svými výroky hromadnou účast na Václavském náměstí způsobit mohl, přičemž byl s tímto účinkem srozuměn. Úvaha, že onu účast mohl svými výroky způsobit a navíc, že o této možnosti věděl, vychází z neprokázaného předpokladu, že těsně před tím, než jeho výroky byly vysílány, existoval

dostatečný počet jim ovlivnitelných občanů, kteří byli ještě nerozhodnuti, zda se pietního aktu zúčastní či nikoliv, a dále, že on sám věděl o existenci těchto nerozhodnutých.

Toto nebylo soudem prvního stupně ani zkoumáno a jak vím, není to ani pravda - aspoň pokud jde o subjektivní stránku - můj bratr byl totiž toho názoru, že jde o akci 13 oznamovatelů, a pokud by se někdo další chtěl zúčastnit jako divák, mohl se v tom směru rozhodnout již na základě prvního oznámení pietního aktu, případně, pokud by šlo o zveřejnění, na základě zamítavého postoje Obvodního národního výboru v Praze 1.

Můj bratr považoval proto své výroky v zahraničním vysílání za pouhé informace bez jakékoliv potence zasáhnout do reality. Zcela tedy chybí nezbytná subjektivní stránka nepřímého umyslu.

Po tomto rozboru se naskytá otázka, na čem vlastně samosoudkyně a prokurátor založili své přesvědčení, že výroky mého bratra mají výjimečně silnou potenci hromadně ovlivňovat občany (ať už vyzyváním nebo utvrzováním), dokonce takovou, že z mezi mnoha jinými informacemi a komentáři v zahraničních i zdejších médiích se právě jeho výroky staly předmětem trestního stíhání.

Ještě jedna namítka k výroku o vině v tomto prvním skutku. Trestní řád výslovně požaduje, aby povinnost, k jejímuž neplnění jsou občané pachatelem podněcováni, byla důležitá. V našem případě jde podle rozsudku o povinnost respektovat rozhodnutí Obvodního národního výboru v Praze 1 z 6.1.1989 o zákazu veřejného shromáždění. Tímto rozhodnutím je podle příslušného ustanovení samosoudkyně vázána, to však neznamená, že nemusí zkoumat důležitost povinnosti toto rozhodnutí plnit (ve smyslu par. 164 al 2 tr. zák.). K tomu mám dvě poznámky.

1) O tom, že zmíněné rozhodnutí Obvodního národního výboru v Praze 1 nebylo asi svrchované důležité svědčí to, že pracovník nadřízeného Národního výboru hl. města Prahy JUDr. Houska vstoupil v přímé jednání se zastupci nezávislých iniciativ, v němž se uvažovalo o kompromisních řešeních, která by nutně měla charakter revize zmíněného rozhodnutí. (Připomínám, že tato jednání probíhala právě v době, kdy asi došlo k rozhovorům mého bratra se zahraničními sdělovacími prostředky).

2) V komentáři k par. 164 tr. zákona je mimo jiné uvedeno, že důležité jsou ty povinnosti, které vyplývají z ústavy. Dalo by se tedy říci, že podle práva zakotveného v čl. 28 ústavy (mimoходом: samosoudkyně se v této souvislosti odvolává na zákon č. 68/51, který je o devět let starší než ustava a neměl by mít vyšší právní sílu) tolerance k shromáždění a to dokonce pouhých třinácti osob s květinami je nesporně důležitější, než povinnost respektovat zákaz takového shromáždění.

II.

Nyní k druhému skutku, který je mému bratru kladen rozsudkem za vinu.

V pondělí 16. ledna v 16.30 nebo 16.37 odpoledne byl můj bratr zatčen na chodníku v pasáži Alfa na Václavském náměstí, kde se cestou domů patrně na chvíli zastavil. Zatykačím nebo jedním ze zatykačích byl major Petr Žák. Ten jako svědek dvakrát před soudem výslovně uvedl, že obžalovaného na Václavském náměstí nesledoval, přesto však ve své výpovědi byl schopen velmi podrobně líčit a dokladat fotografiemi pohyby mého bratra po Václavském náměstí nejmeně po celou poslední hodinu před jeho zatčením. Ač jej tedy nesledoval, "velmi často se zdržoval v blízkosti obžalovaného" aspoň podle slov samosoudkyně z ustního odůvodnění rozsudku.

Proč asi? Můj bratr přece nebyl mezi těmi, kdo kladli květiny k soše sv. Václava. Leccos však nasvědčuje tomu, že můj bratr měl být přesto ten den na Václavském náměstí zatčen a protože se stále nenaskytala vhodná záminka, učinil tak svědek Žák až za hodinu, bez konkrétního důvodu, ve chvíli, kdy bylo již nepochybné, že můj bratr definitivně opouští Václavské náměstí a ubírá se k domovu. Víím, že je to jen doměnka, avšak nic z prokázaných skutečností ji nevyvrací. Proto mě obzvlášť zaráží (ale zaráželo by mě to i bez této domněnky), že samosoudkyně bez váhání zahrnula majora Žáka mezi svědky, které pokládá za "nestranné" (rozsudek, str.5), na rozdíl např. od svědka Schmoranze. Předpoklad nestrannosti (a snad proto i přesnosti) Žákovy výpovědi ji stačí k tomu, aby na jednom podružném rozdílu mezi Žakovou a Schmoranzovou výpovědí založila svou nedůvěru k Schmoranzově výpovědi jako celku - všimla si, že mjr. Žák uvedl, že v okamžiku zadržení u pasáže Alfa "obžalovaný stal na chodníku bližší k vozovce" (rozsudek s.5, v ustní výpovědi "více méně na té části k vozovce"), kdežto dle svědka Schmoranze "k zadržení obžalovaného došlo, když byli na začátku pasáže Alfa" (s.6). Poznámávám, že není ani vyjasněno, jak vlastní zadržení, kterého se zúčastnili další neznámí příslušníci SNB, probíhalo. Ať tak či onak, nejde o rozdíl ani šířky chodníku, což ale samosoudkyni stačí k závěru, že tato část Schmoranzovi výpovědi "není správná a je v rozporu s výpovědí svědka Žáka". Dále cituji "Svědka Žák ve svých výpovědích přesně popsal chování obžalovaného Havla na Václavském náměstí, místa, kde se skutečně obžalovaný Havel pohyboval, což dokumentoval i fotografiemi" (tamtéž; podtrhováno mnou). Je otázkou, na základě čeho lze určit onu "přesnost" a odkud samosoudkyně ví, kde se "skutečně" můj bratr pohyboval. Schmoranzova výpověď, kterou snad jen kvůli šířce chodníku "nepovažovala za objektivní s ohledem na provedené důkazy" (tamtéž s.5), je závažným svědectvím ve prospěch obžalovaného, kterého tento svědek po celou dobu na Václavském náměstí doprovázel, přičemž shodně s jeho výpovědí žádné výzvy k opuštění Václavského náměstí neslyšel. Svědek Žák, který výzvy slyšel, se naproti tomu pouze "často zdržoval v blízkosti" obžalovaného.

Otazka výzev je pro mého bratra svrchovaně důležitá, protože na jejich existenci, formě a slyšitelnosti stojí a pada obvinění proti němu v celém druhém bodě obžaloby (tj. neuposlechnutí výzvy veřejného činitele). V odůvodnění rozsudku se píše: "bylo bezpečně zjištěno, že nejméně od 15.30 hod. do zadržení obžalovaného byly dávány výzvy k opuštění prostoru Václavského náměstí, nenarušování veřejného pořádku a tyto výzvy mohl obžalovaný slyšet" (str. 6).

Co vlastně bylo zjištěno? V tom se ve svědeckých výpovědích lze poměrně těžko orientovat a podle mého názoru se soud nijak nesnažil do toho vnést jasno. Ze výpovědi vyplývá, že na Václavském náměstí byly nejméně čtyři rozličné druhy výzev:

1) Výzvy z aut se zadrženými účastníky pietního aktu. Svědci: mjr. Žák a přísl. VB Šrajer. Oba svědci uvádějí, že šlo o výzvy, aby se občané "rozešli, že shromáždění je nepovoleno." Mjr. Žák odhaduje čas 15.30, svědek Šrajer čas neudává. Svědek Houbal se o těchto výzvách nezmiňuje.

2) Dvě výzvy svědka Houbala v chůzi z ručního megafonu u Domu potravin, údajně mezi 15.35 a 15.40. Jediný slyšený svědek na tyto výzvy, sám Houbal, uvádí, že vyzýval občany "aby se uvolnil prostor, aby přestali narušovat veřejný pořádek a umožnili průjezd motorových vozidel". Svědek Žák, ač se v tu dobu vyskytoval u Domu potravin, se o Houbalových výzvách nezmiňuje, naopak výslovně uvádí, že (po výzvách Ad 1) "další výzvy byly až po nastupu jednotky od Jindřižské ulice" (viz dále).

3) Výzvy pořádkové jednotky postupující od Jindřižské ulice, o kterých se zmiňuje mjr. Žák jako jediny. Čas nebyl při hlavním líčení zkoumán.

4) Výzvy pohotovostního praporu od Můstku nikoliv kolem, ale po 16.30 hod., zmíněné ve výpovědi velitele pohotovostního pluku (č.l. 106) a potvrzené i obžalovaným jako výzvy k opuštění Václavského náměstí.

(Pokud jde o výpovědi svědkyně Laczové a Češpíkové o výzvách k rozchodu, ty jsou příliš neurčité, aby je bylo možno zařadit. Musely však být podstatně později než v 16.00).

Uvedené rozličné výzvy nelze vzájemně zaměňovat, zejména není pravdou, jak uvádí samosoudkyně, že "výpověď svědka Žáka je shodná s výpovědí svědka Houbala, včetně časových údajů" (rozsudek, s.6). Šlo o zcela jiné výzvy. Poznamenejme k tomu ještě, že svědkové Schmoranz a Palouš (který opustil Václavské náměstí v 16.00) žádné výzvy neslyšeli.

Výzvy Ad 1) a 2) nevyzývaly k opuštění Václavského náměstí a i kdyby je můj bratr slyšel, nijak by nebyl s nimi svým chováním v rozporu. Pokud jde o výzvy Ad 3), potvrzené jen svědkem Žikem,

vše nasvědčuje tomu, že pokud k nim došlo, bylo to v době, kdy se obžalovaný se svědkem Schmoranzem nacházeli v průchodu ČTK a nemohli je slyšet. Výzvy Ad 4) nejsou relevantní, protože se časově shodovaly se zadržením mého bratra. Jestliže samosoudkyně dospěla k názoru, že můj bratr slyšel nějaké výzvy, musela by též vědět, které výzvy a zda to byly výzvy k opuštění Václavského náměstí anebo k uvolnění prostoru pro průjezd motorových vozidel anebo k rozchodu. Argument, že "nejméně od 15.30 do zadržení obžalovaného byly dávány výzvy k opuštění prostoru Václavského náměstí" (rozsudek, s. 6) je nepřesný a nedostačující k tomu, aby bylo možno usoudit, zda a co mohl můj bratr slyšet.

Zcela neprokázaným je, že by můj bratr nějakým způsobem mařil výkon opatření veřejného činitele už proto, že není jasné, jak jsem se pokusil výše ukázat, o jaké vlastně opatření se konkrétně mělo jednat. Samosoudkyně opírá své rozhodnutí, že šlo o maření (v obžalobě bylo ještě "bránění" výkonu) o argument, že se můj bratr údajně "vracel na místa, kde byl ohrožen veřejný pořádek" (rozsudek, s.7). V situaci, kdy na výzvy, aby se rozeslí, "občané reagovali, nejvíc se jich pohlo směrem dolů, na Václavské náměstí" (cituji svědka Žáka), kdy titíž občané jsou ale záhy poté vytlačováni pořádkovými jednotkami směrem nahoru, v takové situaci není jasné, který prostor je vlastně vyklizen a do kdy, kde se mohou občané vyskytovat a kde nikoliv. Samosoudkyně nezkoumala otázku, do které z těchto kategorií náležela ona část anebo ony části Václavského náměstí, do kterých se můj bratr údajně vracel.

Zavěrem k tomuto bodu ještě poznámku semantickou. Samosoudkyně uvádí (rozsudek, s. 4), že 16. ledna se na Václavském náměstí "konalo nepovolené shromáždění" a že "toto shromáždění se původně mělo konat 15.1." Máme tomu rozumět tak, že zákaz shromáždění 15.1. se vztahoval i na 16.1.? Naskytá se otázka, proč ne na některý další den. Chapu, že "nepovolené" není ještě "zakázané", přesto však, vzhledem k tomu, že 16.1. se žádná akce nečekala (ani můj bratr ani já jsme o ničem aspoň nevěděli), je daleko patřičnější mluvit spolu s mým bratrem o "množství náhodných pozorovatelů, diváků a nahodilých chodců" než o "nepovoleném shromáždění". Významový posun, který samosoudkyně učinila, by mohl snadno vést k tomu, že jako nepovolené shromáždění bude možno označovat skupinu 13 turistů stejně jako shluk nahodilých pozorovatelů, diváků a nahodilých chodců, kteří se shluknou kolem vykořelejné tramvaje.

Žádám, aby napadený rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 ve věci mého bratra Václava Havla byl v plném rozsahu zrušen pro nejasnost a neuplnost skutkových zjištění a proto, že soud prvního stupně se nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí. Současně žádám, aby můj bratr byl zproštěn viny.

Odvolání Ivana Havla proti rozsudku jeho bratra ze dne 21. února 1989, zdroj: LP, sb. VONS, kart.10, inv. . 11/8, sign. IV/12.